

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ГОРВАТ ТЕТЯНА ЮРІЇВНА

УДК 336.6:2-67.7

ДИСЕРТАЦІЯ
ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ

Спеціальність 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок

Галузь знань – 07 «Управління та адміністрування»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Т. Ю. Горват

Науковий керівник:

Десятнюк Оксана Миронівна,

доктор економічних наук, професор,

ректор університету,

заслужений працівник освіти України

Тернопіль – 2024

АНОТАЦІЯ

Горват Т. Ю. Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

В дисертаційній роботі зроблено акцент на тому, що фінансове регулювання діяльності релігійних організацій є складним і багатограним процесом, який включає управління доходами та витратами, забезпечення фінансової прозорості та відповідності законодавчим вимогам. Ефективне фінансове регулювання дозволяє релігійним організаціям стабільно функціонувати, реалізовувати свої місії та проекти, а також забезпечувати довіру з боку членів та донорів.

Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій є важливим елементом їхньої стабільності та ефективності. Впровадження системи прозорого бюджетування, регулярної звітності, управління ризиками та використання сучасних технологій сприяє підвищенню фінансової стійкості релігійних організацій. Це, в свою чергу, дозволяє їм більш ефективно виконувати свою місію, реалізовувати соціальні проекти та забезпечувати довіру з боку своїх членів та донорів.

Сформовано категоріальний базис дослідження на основі уточнення таких понять, як «регулювання» та «економічне регулювання». Регулювання є системою державних або недержавних заходів, спрямованих на керування і вплив на певні процеси, явища або ситуації з метою досягнення певних соціальних, економічних або політичних цілей. Економічне регулювання є підсистемою загального регулювання, спрямованою на управління економічними процесами з метою забезпечення стабільності та розвитку економіки. Уточнення цих понять дозволяє збільшити чіткість і однозначність в

їхнього використанні в контексті досліджень, а також розуміння впливу на соціально-економічний розвиток та функціонування різних секторів економіки.

У процесі дослідження було визначено поняття «фінансове регулювання діяльності релігійних організацій», що є сукупністю особливостей діяльності неприбуткових релігійних організацій та комплексом заходів, методів і інструментів, спрямованих на ефективне управління фінансовими ресурсами цих організацій для досягнення їхніх статутних цілей та забезпечення стабільного розвитку.

Розкрито та обґрунтовано методичний контент щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій, який містить основні принципи, етапи та інструменти фінансового регулювання, які можуть бути застосовані в діяльності релігійних організацій. Врахування методичного контенту сприяє стабільному фінансовому стану релігійної організації, підвищенню довіри з боку членів громади та донорів, а також забезпеченню відповідності вимогам законодавства.

Оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій є важливим елементом для забезпечення їхньої стабільності та прозорості. Методичний підхід до такого оцінювання включає аналіз фінансових показників, перевірку відповідності законодавчим вимогам та оцінку ефективності використання фінансових ресурсів. Це допомагає виявити сильні та слабкі сторони фінансового управління, а також розробити рекомендації для його вдосконалення.

Представлений методичний підхід дає змогу систематизувати процес управління фінансами, підвищити прозорість і підзвітність, а також забезпечити ефективне використання ресурсів. Такий підхід сприяє стабільному розвитку релігійних організацій і зміцненню їхньої фінансової стійкості в умовах сучасних викликів.

Запропоновано послідовність проведення аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій, яка складається із 6 етапів та дозволяє визначити особливості діяльності релігійних організацій, а

також виявити основні джерела доходів, оцінити структуру витрат та розробити стратегії для оптимізації використання ресурсів. Аналіз допомагає виявити фінансові, правові та репутаційні ризики, що можуть впливати на діяльність організації, та розробити стратегії їхнього управління.

Представлено обґрунтування моделі планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації, що охоплює всі ключові аспекти фінансового управління: від визначення цілей і формування бюджету до аналізу, прогнозування, контролю і управління ризиками. Використання математичних методів і фінансових інструментів дозволяє підвищити ефективність управління фінансами, забезпечити прозорість і підзвітність, що, зі свого боку, сприяє стабільності та розвитку релігійної організації.

Розроблено науково-теоретичний підхід щодо альтернативних каналів залучення фінансових ресурсів, що на відміну від існуючих, базується на визначенні характерних особливостей релігійних організацій та враховує сучасні моделі фінансування такі, як краудфандинг, грантрайтинг, фандрайзинг та ендавмент.

Краудфандинг – це процес залучення фінансування від великої кількості людей через спеціалізовані онлайн платформи. Переваги: широке охоплення потенційних донорів, можливість залучення невеликих пожертв від великої кількості людей, підвищення прозорості та довіри через публічне обговорення проєктів. Недоліки: необхідність активного маркетингу та просування, витрати на комісії платформ та рекламні кампанії.

Гранти – це безповоротна фінансова допомога, надана для реалізації певних проєктів або програм. Переваги: можливість отримання значних сум фінансування, підтримка соціально важливих проєктів, підвищення професійного рівня через участь у грантових конкурсах. Недоліки: високий рівень конкуренції, складність у підготовці грантових заявок, необхідність дотримання жорстких умов та звітності.

Фандрайзинг представляє собою процес залучення фінансових ресурсів через організовану збір коштів, зазвичай від приватних осіб, підприємств або

інших організацій. Включає в себе організацію благодійних заходів, збору пожертв, продажу продукції та послуг, а також використання онлайн-платформ для залучення грошей.

Ендавмент є формою довгострокового інвестиційного фонду, створеного з метою генерації доходів для підтримки конкретних програм або діяльності організації. Основна ідея ендавменту полягає в тому, щоб залишити основний капітал недоторканим, використовуючи лише дохід, що він генерує, для фінансування потреб.

Обидва підходи відіграють важливу роль у фінансуванні релігійних організацій, забезпечуючи їм фінансову стабільність та можливість здійснювати соціальні та благодійні ініціативи на довгостроковій основі. Фандрайзинг зазвичай є більш доступним для широкої громадськості і забезпечує негайний доступ до коштів, тоді як ендавмент може забезпечити стабільне довгострокове фінансування за рахунок доходу від інвестицій.

Результати представлено дисертаційного дослідження знайшли своє застосування у діяльності Закарпатської обласної військової адміністрації Департаменту стратегічних комунікацій, національностей та релігій (довідка №01-07/150 від 15.03.2024 року); Ужгородської української богословської академії (довідка №21-3/03-24 від 21.03.2024 року); Парафії на честь Святого апостола українського Андрія Первозваного Мукачівсько-карпатської єпархії Православної церкви України (довідка №22-2/04-24 від 22.04.2024 року); Православна церква України Мукачівсько-карпатська єпархія (довідка №17-2/04-24 від 17.04.2024 року).

Ключові слова: фінансовий менеджмент, ділова активність, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, ефективність використання фінансових ресурсів, джерела фінансування, фінансова інформація, фінансування, суб'єкти господарювання, технічна інфраструктура фінансування, управління публічними фінансами, фінансова система, державні фінансові ресурси, управління публічними фінансами, бюджетні ресурси.

ABSTRACT

Horvat T. Financial regulation of religious organizations. – Qualification scientific work on the rights of manuscript. Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 072 Finance, banking, insurance and the stock market. – West Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

The thesis focuses on the fact that the financial regulation of the activities of religious organizations is a complex and multifaceted process, which includes the management of income and expenses, ensuring financial transparency and compliance with legal requirements. Effective financial regulation allows religious organizations to function stably, implement their missions and projects, and ensure the trust of members and donors.

Financial regulation of the activity of religious organizations is an important element of their stability and efficiency. The implementation of a system of transparent budgeting, regular reporting, risk management and the use of modern technologies contributes to increasing the financial stability of religious organizations. This, in turn, allows them to more effectively fulfill their mission, implement social projects and ensure the trust of their members and donors.

A categorical research basis was formed based on the clarification of such concepts as "regulation" and "economic regulation". Regulation is a system of state or non-state measures aimed at managing and influencing certain processes, phenomena or situations in order to achieve certain social, economic or political goals. Economic regulation is a subsystem of general regulation aimed at managing economic processes in order to ensure the stability and development of the economy. Clarification of these concepts allows to increase clarity and unambiguity in their use in the context of research, as well as understanding their impact on socio-economic development and functioning of various sectors of the economy.

In the process of research, the concept of "financial regulation of the activities of religious organizations" was defined, which represents a set of features of the

activities of non-profit religious organizations and is a complex of measures, methods and tools aimed at effective management of the financial resources of these organizations in order to achieve their statutory goals and ensure stable development.

The methodical content on the financial regulation of the activities of religious organizations, which contains the main principles, stages and tools of financial regulation that can be applied in the activities of religious organizations, has been disclosed and substantiated. Taking into account methodological content contributes to the stable financial condition of a religious organization, increasing trust on the part of community members and donors, as well as ensuring compliance with legal requirements.

Evaluating the effectiveness of financial instruments for regulating the activities of religious organizations is an important element for ensuring their stability and transparency. The methodical approach to such an assessment includes the analysis of financial indicators, verification of compliance with legal requirements, and assessment of the effectiveness of the use of financial resources. It helps to identify the strengths and weaknesses of financial management, as well as to develop recommendations for its improvement.

The methodical approach presented makes it possible to systematize the financial management process, increase transparency and accountability, and ensure efficient use of resources. This approach contributes to the stable development of religious organizations and strengthening their financial stability in the face of modern challenges.

The sequence of analysis of the sources of formation and use of financial resources of religious organizations is proposed, which consists of 6 stages and allows to determine the peculiarities of the activities of religious organizations, as well as identify the main sources of income, evaluate the structure of costs and develop strategies for optimizing the use of resources. The analysis helps to identify financial, legal and reputational risks that may affect the organization's activities, and to develop strategies for their management.

The justification of the planning model of financial regulation of the activity of

a religious organization is presented, which covers all key aspects of financial management: from defining goals and forming a budget to analysis, forecasting, control and risk management. The use of mathematical methods and financial tools makes it possible to increase the efficiency of financial management, to ensure transparency and accountability, which in turn contributes to the stability and development of a religious organization;

A scientific-theoretical approach to alternative channels of attracting financial resources has been developed, which, unlike the existing ones, is based on defining the characteristic features of religious organizations and takes into account modern financing models such as crowdfunding, grantwriting, fundraising and endowment.

Crowdfunding is the process of attracting funding from a large number of people through specialized online platforms. Advantages: wide reach of potential donors, ability to attract small donations from a large number of people, increased transparency and trust through public discussion of projects. Disadvantages: the need for active marketing and promotion, costs for platform commissions and advertising campaigns.

Grants are non-refundable financial assistance provided for the implementation of certain projects or programs. Advantages: possibility of receiving significant amounts of funding, support of socially important projects, improvement of professional level through participation in grant competitions. Disadvantages: high level of competition, difficulty in preparing grant applications, the need to comply with strict conditions and reporting.

Fundraising is the process of attracting financial resources through an organized collection of funds, usually from private individuals, businesses or other organizations. Includes organizing charity events, collecting donations, selling products and services, and using online platforms to raise money.

An endowment is a form of long-term investment fund established to generate income to support specific programs or activities of an organization. The basic idea of an endowment is to leave the fixed capital intact, using only the income it generates to finance needs.

Both approaches play an important role in financing religious organizations, providing them with financial stability and the ability to carry out social and charitable initiatives on a long-term basis. Fundraising is usually more accessible to the general public and provides immediate access to funds, while an endowment can provide stable long-term funding through investment income.

The results of the presented dissertation research were applied in the activities of the Transcarpathian Regional Military Administration of the Department of Strategic Communications, Nationalities and Religions (certificate No. 01-07/150 dated March 15, 2024); Uzhhorod Ukrainian Theological Academy (certificate 21-3/03-24 dated March 21); Parishes in honor of the Holy Apostle of Ukraine Andriy Pervozvaniy of the Mukachevo-Carpathian Eparchy of the Orthodox Church of Ukraine (certificate No. 22-2/04-24 dated April 22, 2024); Orthodox Church of Ukraine Mukachevo-Carpathian Eparchy (certificate No. 17-2/04-24 dated April 17, 2024).

Key words: financial management, business activity, financial support, financial resources, efficiency of use of financial resources, sources of financing, financial information, financing, economic entities, technical infrastructure of financing, management of public finances, financial system, state financial resources, management of public finances, budgetary resources.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у вітчизняних фахових виданнях, зарубіжних періодичних наукових виданнях, а також виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах даних

1. Горват Т. Ю. Ендавмент як джерело фінансування релігійних організацій (зарубіжний досвід). *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1666> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-67>
2. Горват Т. Ю. Механізм державного регулювання економіки у сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2022. №68. С.212-217. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/39.pdf DOI: [10.32782/infrastructure68-37](https://doi.org/10.32782/infrastructure68-37)
3. Горват Т. Ю. Церква у структурі суб'єктів господарювання -юридичних осіб. *Підприємництво та інновації*. 2022. №25. С. 119-122. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/554/539> DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.20>
4. Горват Т. Ю. Основи ведення господарської діяльності релігійних організацій в Україні. *Держава та регіони. Серія: економіка та підприємництво*. 2022. №3 (126). С. 62-66. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/3_2022/11.pdf DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-9>
5. Горват Т. Ю. Установчі документи як орієнтир фінансово-господарської діяльності релігійних організацій *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. №1 (81). С. 172-176. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2023/1_81_2023/27.pdf DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2023-81-25>
6. Горват Т. Ю. Фандрайзинг як інструмент залучення ресурсів на користь релігійних організацій. *Modern Economics*. 2023. №38. С.41-45. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/38-2023/horvat.pdf> DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.v38\(2023\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.v38(2023)-06)

7. Горват Т. Ю. Фінансове планування у неприбуткових релігійних організаціях. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. №91. С. 119-123. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/2_91_2023_ukr/17.pdf DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-2-15>

8. Десятнюк О. М., Горват Т. Ю. Регулювання фінансової діяльності підприємств в умовах воєнної економіки, поточний стан та прогнози. *Світ фінансів*. 2023 №2 (75). С. 45-55. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3918009> DOI: 10.35774/sf2023.02.045

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Горват Т. Ю. Регулювання фінансовою стійкістю підприємств в умовах пандемії Covid-19. Збірник тез доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Український цивілізаційний простір: витoki, розвиток, проблеми» (12-13 листопада 2020 р.) - Ужгород, Україна, 2020. С. 169-174.

10. Горват Т. Ю. Фінансова діяльність підприємства як об'єкт регулювання. Збірник тез доповідей V Міжнародної наукової конференції «Економіка та людиноцентризм: сучасний фундамент розвитку людства» (23-24 квітня 2021 р.) - Лейпциг, Німеччина, 2021. С. 121-125.

11. Горват Т. Ю. Місце релігійної організації у класифікації суб'єктів господарювання. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права» (28 квітня 2021 р.) Полтава, 2021. С. 47-49.

12. Горват Т. Ю. Регулюючий вплив держави на фінансово-господарську діяльність релігійних організацій. Збірник тез доповідей XVIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (6 травня 2021 р.) Тернопіль, 2021. С. 75-77.

13. Горват Т. Ю. Підходи до класифікації форм державного регулювання економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Сучасні

тенденції формування соціальної відповідальності бізнесу» (25-26 червня 2021 р.) Лісабон, Португалія. 2021. С. 84-88.

14. Горват Т. Ю. Підходи до класифікації методів державного регулювання економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Цифровізація економіки як фактор стійкого розвитку держави» (23-24 вересня 2022 р.) Кельце, Польща. 2022. С. 191-194.

15. Горват Т. Ю. Інструментарій державного регулювання економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Механізми забезпечення розвитку економіки в умовах глобальних змін: міжнародний досвід» (21-22 жовтня 2022 р.) Рига, Латвія. 2022. С. 86-89.

16. Горват Т. Ю. Характер діяльності релігійних організацій в умовах воєнного стану. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права» (29 жовтня 2022 р.) Кропивницький, 2022. С. 48-49.

17. Горват Т. Ю. Нормативне регулювання неприбуткових організацій. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення» (8 квітня 2023 р.) Київ. С. 118-121.

18. Горват Т. Ю. Ключові джерела формування фінансових ресурсів у релігійних організаціях. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій» (19-20 травня 2023 року) Свалява. 2023. С. 212-214.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	11
1.1. Теоретико-фундаментальні основи фінансового регулювання у контексті фінансово-економічних процесів	11
1.2. Концептуальний підхід до регулювання діяльності суб'єктів господарювання	31
1.3. Організаційно-економічні особливості релігійних організацій як самостійних господарюючих суб'єктів	49
Висновки до розділу 1	68
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	71
2.1. Аналіз інформаційно-законодавчого забезпечення провадження фінансово-господарської діяльності релігійних організацій	71
2.2. Моніторинг ключових аспектів регулювання господарської діяльності релігійних організацій	84
2.3. Оцінка джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій	103
Висновки до розділу 2	118
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	121
3.1. Шляхи вдосконалення інструментарію фінансового регулювання діяльності релігійних організацій	121
3.2. Альтернативні канали залучення фінансових ресурсів як чинник посилення фінансової спроможності релігійних організацій	139
3.3. Імплементация світового досвіду в розвиток фінансового регулювання діяльності релігійних організацій	158
Висновки до розділу 3	172
ВИСНОВКИ	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	180
ДОДАТКИ	200

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій є ключовим елементом забезпечення їхньої стабільності, прозорості та відповідності правовим нормам. У сучасному суспільстві релігійні організації відіграють важливу роль, не лише задовольняючи духовні потреби громадян, але й активно залучаючись до соціально значущих проєктів, благодійності та розвитку громад. Водночас їхня фінансова діяльність потребує належного регулювання та контролю з метою ефективного управління ресурсами, запобігання фінансовим зловживанням та забезпечення підзвітності перед суспільством і державою.

Релігійні організації отримують фінансові ресурси з різноманітних джерел, таких як пожертви, членські внески, гранти, доходи від господарської діяльності та державна підтримка. Ці ресурси використовуються для утримання культових споруд, проведення богослужінь, реалізації благодійних програм, соціальних ініціатив та інших напрямків діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці та впровадженні ефективних механізмів фінансового регулювання, що враховують специфіку діяльності релігійних організацій.

Важливість фінансового регулювання обумовлена також потребою забезпечення відповідності діяльності релігійних організацій вимогам чинного законодавства. Це включає податкові зобов'язання, фінансову звітність та контроль за витратами. Впровадження сучасних фінансових інструментів та технологій дозволяє підвищити ефективність фінансового управління, оптимізувати витрати та забезпечити прозорість фінансових операцій.

Особливої уваги в умовах трансформаційних змін та цифровізації потребує адаптація фінансових систем релігійних організацій до нових технологічних можливостей. Це відкриває нові перспективи для автоматизації фінансових процесів, впровадження електронної звітності та покращення аналітичних інструментів для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Таким чином, фінансове регулювання діяльності релігійних організацій є багатограним процесом, який потребує комплексного підходу та врахування специфічних особливостей їхньої діяльності. Ефективне фінансове регулювання сприятиме зміцненню фінансової стабільності, підвищенню прозорості та підзвітності, а також забезпеченню відповідності правовим вимогам, що підвищить довіру з боку суспільства та сприятиме сталому розвитку релігійних організацій.

Вагомий внесок у дослідження фінансової системи внесли багато вчених та економістів. Саме тому доцільно виділити дослідження таких закордонних авторів, як Марен Бутон, Томас Ф. Каргілл, Роберт С. Мертон, Фредерік Мішкін, Олександр П'єр Форє та інших, а також вітчизняних вчених М. Бердар, О. Волкової, І. Волохової, О. Десятнюк, М. Довбенка, А. Крисоватого, В. Мельника, С. Мочерного, В. Опаріна, О. Рожкова, А. Сірка, А. Стельмашука, Н. Шикіної та інших.

Проблематика окремих аспектів фінансового регулювання знайшла своє відображення у роботах таких науковців, як: Т. Бондарчук, Г. Василевської, А. Глущенко, В. Дем'янишина, М. Житаря, І. Заїчко, А. Зеленського, О. Кириленко, О. Лазаревої, З. Лободіної, В. Маргасової, В. Мороз, О. Птащенко, Т. Рібакової, А. Рамського, М. Слатвінської, О. Юрченко та інших.

Сутність та зміст державного регулювання економіки висвітлювали К. Бліщук, В. Венгер, Л. Головка, М. Горинь, Л. Дідківська, О. Кахович, О. Кундицький, О. Лозиченко, В. Мельник, В. Приходько, О. Сенишин, Д. Стеченко, О. Тарнавська, Г. Третяк, О. Чечель, Р. Яковенко та інші.

Незважаючи на такий вагомий внесок зарубіжних та вітчизняних вчених, через динамічність та змінність сучасного економічного простору окремі аспекти фінансового регулювання потребують моніторингу та подальших досліджень. Так, особливу увагу вважаємо за потрібне приділити уточненню понятійно-категоріального апарату основ регулювання в контексті фінансово-економічних процесів. Важливим напрямком є також виокремлення релігійної

організації як самостійно господарюючого суб'єкта у межах її фінансово-господарського поля діяльності. Це сприятиме диференціації релігійної організації як підприємства, що є повноправним учасником у структурі вітчизняних суб'єктів господарювання від релігійної організації як церкви, яка покликана задовольняти потреби релігійно-духовного характеру. Все це підтверджує актуальність та своєчасність представленого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційну роботу виконано згідно із планами науково-дослідних робіт кафедри фінансів імені С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету: «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенції митно-податкових інститутів» (державний реєстраційний номер 0122U000765), де автором представлено дослідження щодо дисбалансів функціонування фіскального інструментарію в Україні, окреслено сутність представленої проблематики та визначено вплив представлено на розвиток релігійних організацій.

Мета і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є розробка теоретико-методичних основ та науково-практичних рекомендацій щодо формування дієвого інструментарію фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

Для досягнення представленої мети було окреслено наступні завдання:

сформувати категоріальний базис дослідження щодо основ регулювання в контексті фінансово-економічних процесів;

запропонувати концептуальний підхід щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання;

визначити особливості релігійних організацій як самостійних господарюючих суб'єктів в умовах сучасних трансформацій;

проаналізувати інформаційно-аналітичне забезпечення провадження фінансово-господарської діяльності релігійних організацій;

здійснити моніторинг ключових аспектів провадження та регулювання господарської діяльності релігійних організацій;

оцінити джерела формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій;

запропонувати шляхи вдосконалення інструментарію фінансового регулювання діяльності релігійних організацій;

визначити та проаналізувати альтернативні канали залучення фінансових ресурсів як чинник посилення фінансової спроможності релігійних організацій;

запропонувати найкращі практики з світового досвіду щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

Об'єктом дослідження процес фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

Предметом дослідження є формування теоретичних і методичних засад та дієвого інструментарію щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій.

Методи дослідження. Представлена дисертаційна робота ґрунтується на таких методах наукового пошуку: аналізу та синтезу для визначення основних особливостей фінансового регулювання діяльності релігійних організацій; дедукції та індукції для визначення складових фінансового регулювання; експертних оцінок для визначення особливостей впливу факторів на фінансове регулювання діяльності релігійних організацій; морфологічного аналізу для формування категоріального базису дослідження; послідовності для визначення послідовності етапів реалізації завдань, тощо; моделювання для моделювання окремих економічних процесів, які допомагають вирішити поставлені завдання дослідження; кореляційний метод для обґрунтування шляхів вдосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій; графічний та табличний методи для наочного відображення представлених результатів.

Інформаційною та статистичною базою дослідження є наукові праці відомих вчених та економістів з економіки, фінансів, розвитку фінансової системи, фінансового регулювання, аналітичні та статистичні матеріали інформаційних агентств, статистичні дані Світового банку, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Євростату, Організації Об'єднаних Націй,

Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Національного банку України, Державної служби статистики України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в представленні методичного та практичного інструментарію для покращення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій з урахуванням трансформаційних змін сьогодення та цифровізації.

Результати дослідження можливо представити в такому вигляді:

отримано подальший розвиток:

науково-методичний контент щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій, який містить основні принципи, етапи та інструменти фінансового регулювання, які можуть бути застосовані в діяльності релігійних організацій. Врахування методичного контенту сприяє стабільному фінансовому стану релігійної організації, підвищенню довіри з боку членів громади та донорів, а також забезпеченню відповідності вимогам законодавства;

науково-методичний підхід до оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій в контексті трансформаційних змін та цифровізації, який на відміну від існуючих, враховує саме особливості господарської діяльності релігійних організацій, оцінку факторів впливу на фінансове регулювання діяльності релігійних організацій, особливості трансформаційних змін та цифровізації. Представлений методичний підхід дає змогу систематизувати процес управління фінансами, підвищити прозорість і підзвітність, а також забезпечити ефективне використання ресурсів. Такий підхід сприяє стабільному розвитку релігійних організацій і зміцненню їхньої фінансової стійкості в умовах сучасних викликів;

послідовність проведення аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій, який на відміну від існуючих, розділено на 6 етапів та дозволяє визначити особливості діяльності релігійних організацій, а також виявити основні джерела доходів, оцінити структуру

витрат та розробити стратегії для оптимізації використання ресурсів. Такий послідовний та систематичний підхід до аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій дозволяє забезпечити прозорість, підзвітність та ефективність їхньої фінансової діяльності;

обґрунтування моделі планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації, яка на відміну від існуючих, охоплює всі ключові аспекти фінансового управління: від визначення цілей і формування бюджету до аналізу, прогнозування, контролю і управління ризиками. Використання математичних методів і фінансових інструментів дозволяє підвищити ефективність управління фінансами, забезпечити прозорість і підзвітність, що в свою чергу сприяє стабільності та розвитку релігійної організації;

науково-теоретичний підхід щодо альтернативних каналів залучення фінансових ресурсів, що на відміну від існуючих, базується на визначенні характерних особливостей релігійних організацій та враховує сучасні моделі фінансування такі, як краудфандинг, грантрайтинг, фандрайзинг та ендавмент.

удосконалено:

поняття «фінансове регулювання діяльності релігійних організацій», яке на відміну від існуючих, акцентує увагу на особливостях діяльності неприбуткових релігійних організацій та є комплексом заходів, методів і інструментів, спрямованих на ефективне управління фінансовими ресурсами цих організацій для досягнення їх статутних цілей та забезпечення стабільного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методичних рекомендацій щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій, оцінювання їхньої діяльності та формування дієвого інструментарію фінансового регулювання на основі світового досвіду та з урахування сучасних процесів трансформацій.

Наукові розробки, висновки та практичні рекомендації автора були використані в практичній діяльності Закарпатської обласної військової адміністрації Департаменту стратегічних комунікацій, національностей та

релігій (довідка №01-07/150 від 15.03.2024 року); Ужгородської української богословської академії (довідка №21-3/03-24 від 21.03.2024 року); Парафії на честь Святого апостола українського Андрія Первозваного Мукачівсько-карпатської єпархії Православної церкви України (довідка №22-2/04-24 від 22.04.2024 року); Православна церква України Мукачівсько-карпатська єпархія (довідка №17-2/04-24 від 17.04.2024 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові узагальнення, результати, висновки і пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором самостійно та викладені в опублікованих працях.

Апробація наукових досліджень. Основні положення дисертаційної роботи доповідались, обговорювались і були схвалені на десяти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: XIV Міжнародна науково-практична конференція «Український цивілізаційний простір: витоки, розвиток, проблеми» (Ужгород, Україна, 12-13 листопада 2020 р.), V Міжнародна наукова конференція «Економіка та людиноцентризм: сучасний фундамент розвитку людства» (Лейпциг, Німеччина, 23-24 квітня 2021 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права» (Полтава, Україна, 28 квітня 2021 р.), XVIII Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (Тернопіль, Україна, 6 травня 2021 р.), Міжнародна наукова конференція «Сучасні тенденції формування соціальної відповідальності бізнесу» (Лісабон, Португалія, 25-26 червня 2021 р.), Міжнародна наукова конференція на тему «Цифровізація економіки як фактор стійкого розвитку держави» (Кельце, Польща 23-24 вересня 2022 р.), Міжнародна наукова конференція «Механізми забезпечення розвитку економіки в умовах глобальних змін: міжнародний досвід» (Рига, Латвія, 21-22 жовтня 2022 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики та актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права» (Кропивницький, Україна, 29 жовтня 2022 р.), Міжнародна

науково-практична конференція «Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення» (Київ, Україна, 8 квітня 2023 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій» (Свалява, Україна, 19-20 травня 2023 року).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковані у 18 наукових працях загальним обсягом 6,72 д.а. (особисто автору належить 6,32 д.а.), зокрема 8 статей у наукових періодичних виданнях України; 10 праць апробаційного характеру – у збірниках матеріалів доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 214 сторінках (у тому числі основний текст – на 179 сторінках). Робота містить 24 рисунки та 21 таблицю, список використаних джерел налічує 189 найменувань; 4 додатки розміщено на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Теоретико-фундаментальні основи фінансового регулювання у контексті фінансово-економічних процесів

Повноцінне існування суспільства зумовлює необхідність виокремлення автономних сфер людської діяльності, серед яких не існує такої, яка б не реалізовувала механізми регулювання у процесі свого функціонування. Економічна сфера діяльності, яка охоплює виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ та націлена на задоволення людських потреб, втілює регулювання у комплексі визначених норм та правил, що застосовуються з метою керованого впливу на певні процеси фінансово-економічної площини.

Водночас регулювання не є однобічною та вузько використовуваною у економіці та фінансах категорією, що виступає абстрактним контролем за діяльністю чи процесом, які базуються на певних визначених правилах, вказівках чи інструкціях. а володіє ширшим, ґрунтовнішим змістом. Із метою повного та всебічного розуміння засадничих аспектів регулювання насамперед варто уточнити його сутність, особливості та специфіку як окремої категорії.

Етимологічно слово «регулювати», що означає впорядкувати, налагоджувати, приводити до відповідності, запозичене з німецької мови («regulieren» - регулювати), походить від пізньолатинського «regulo» - регулюю, пов'язане з латинським «regula» - норма, правило та «rego» - керую, направляю [1, с.45].

З'ясовуючи теоретико-фундаментальну основу поняття «регулювання», насамперед варто звернутися не до тлумачень, що наводить фахова наукова

література, а до витоків, якими є лексикографічні інформаційні джерела, зокрема іноземні. Нижче наведено інтерпретування дефініції «регулювання» (або «регулювати») відповідно до словників, переважно тлумачних (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Тлумачення лексикографічними джерелами дефініції
«регулювання» (або «регулювати»)**

Джерело	Визначення сутності понять «регулювання» (або «регулювати»)
Великий тлумачний словник сучасної української мови [2., с.1207]	процес упорядкування чим-небудь, керування чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі
Велика українська енциклопедія (е-ВУЕ) [3]	систематизований набір засобів впливу на підконтрольний об'єкт для досягнення цим об'єктом певної мети
Кембриджський словник (Cambridge Dictionary) [4]	офіційне правило або акт управління чимось; правила або системи, які застосовуються людиною або організацією для управління діяльністю або процесом, або дією управління діяльністю або процесом
Американський Вебстерський тлумачний словник (Merriam-Webster Dictionary) [5]	керування відповідно до правил
Німецький тлумачний словник Duden [6]	процес у схемі управління, в якому фізична, технічна або аналогічна змінна підтримується на постійному рівні завдяки постійному контролю та корекції
Французький Національний центр текстових та лексичних ресурсів (Centre national de ressources textuelles et lexicales, CNRTL) [7]	дія з приведення чогось у відповідність до правила
Об'єднаний універсальний словник французької мови (lalanguefrancaise.com) [8]	підпорядкування правилу, визначеному порядку
Тлумачний словник польської мови (PWN) [9]	включати щось до певних норм, положень
DRAE – офіційний словник Королівської академії іспанської мови RAE [10]	визначити правила чи норми, яким хтось або щось має відповідати
Словник італійської мови (за ред. Енріко Оліветті) [11]	відповідати правилам; сукупність правил, за якими щось регулюється

Джерело : сформовано автором на підставі опрацьованих джерел

Спираючись на категоріальну основу, у тлумаченні категорії «регулювання» лексикографічними джерелами різних країн принципових

відмінностей не спостерігається. Систематизуючи їх, можемо лаконічно резюмувати, що «регулювання» - це процес або дія, спрямовані на управління, керування та підпорядкування за допомогою встановлених правил і систем із метою досягнення запланованих результатів та очікуваних показників.

Науковці-дослідники економічної галузі висловлюють певну схожість поглядів стосовно ключової сутності процесу регулювання, однак не надають уніфікованого, універсального його трактування. Поняття регулювання, що застосовується в економічній термінології є багатограним, полісемічним, із широкими класифікаційними гілками, тому потребує змістовного та ґрунтовного аналізу.

Так, регулювання як незалежний елемент, без персоніфікованого об'єкту впливу, трактують дослідники Г. Третяк та К. Бліщук і, зокрема, зазначають, що «...це встановлення тими чи іншими методами певних відповідностей між структурою суспільних потреб і структурою суспільного продукту, тобто певних пропорцій економічного розвитку» [12, с.9]. Науковець Т. Корнієнко трактує регулювання як «діяльність, процеси, заходи, які направлені на впорядкування будь-яких дій з метою їх систематизації» [13, с.272]. Дослідник Р. Складаров тлумачить регулювання як «форму цілеспрямованого, керуючого впливу, що орієнтований на підтримку рівноваги у керованому об'єкті й розвиток його за допомогою введення до нього регуляторів (норм, правил, цілей, зв'язків)» [14, с.57]. В. Мацьків вважає, що регулювання є процесом, який володіє певними способами та механізмами для підпорядкування деякої сукупності певним вимогам або правилам [15, с.281].

Щодо сутності економічного регулювання пропонуємо авторські погляди науковців, серед яких: В. Венгер, який вважає, що регулювання економіки є цілеспрямованою зміною темпів розвитку господарства й окремих його структурних підрозділів, що базуються на перерозподілі фінансових ресурсів [16,с.407]; А. Стахович, що розглядає регулювання відносно економіки упорядкуванням та узгодженням економічних процесів суспільного відтворення, що реалізуються під впливом свідомої основи чи стихійної

[17, с.41] та група таких авторів, як Г. Башнянин, Г. Третяк, О. Мартин, які трактують регулювання як економічний процес у двох значеннях: широкому – як процес узгодження структур суспільних потреб і виробництва певними методами, а також у вузькому – як процес втручання держави в економічну діяльність [18, с.136].

Необхідно зазначити, що економічні джерела у своїй переважній більшості розглядають регулювання економіки як цілеспрямований процес втручання та впливу держави в економічну систему, тобто у контексті державного регулювання, окремі трактування якого наведені нижче (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

**Погляди вчених на сутність та зміст поняття
«державне регулювання економіки»**

Автор (-и)	Визначення сутності поняття
Д. Стеченко [19, с.5]	вплив держави за допомогою певних засобів на відтворювальні процеси в економіці з метою спрямування суб'єктів господарювання та громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку; державні функції, пов'язані з економічною та соціально-економічною діяльністю з метою забезпечення функціонування ринкової економічної системи.
Г. Третяк К. Бліщук [12, с. 6, 10, 17]	формування пропорцій економічного розвитку за допомогою адміністративних методів; вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання та ринкову кон'юнктуру для забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму; комплекс державних заходів, що спрямовані на скерування поведінки суб'єктів господарювання в напрямку досягнення цілей, що були поставлені органами державної влади
О. Тарнавська [20, с.232]	системне втручання державних органів влади засобами комплексу методів й інструментів для забезпечення виконання усіх своїх функцій та розвитку основних економічних процесів, покликане забезпечити позитивні соціально-економічні результати
Л. Дідківська Л. Головка [21, с.22]	система заходів здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, з метою створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і суспільства

Автор (-и)	Визначення сутності поняття
В. Мельник [22, с.88]	засіб забезпечення загальної рівноваги економіки країни та сталого розвитку окремих територій
О. Кахович Р. Южека. [23, с.123]	діяльність органів держави, у напрямку реалізації державної економічної політики з використанням спеціальних засобів, форм та інструментів.
О. Чечель [24, с.106]	важлива функція державного управління, для реалізації якої потрібний дієвий механізм з основою методологічних підходів
О. Лозиченко [25, с.47]	процес впливу органів державної влади на господарські процеси, економічних суб'єктів для забезпечення стабільного розвитку окремих галузей та секторів національного господарства
В. Приходько [26, с.6]	система типових заходів законодавчого, виконавчого та контрольного характеру, що здійснюються державними органами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до змінних умов
Д. Миргородський [27, с.94]	процес управлінського впливу держави на стан окремих сегментів ринку за рахунок зміни мікро- і макроекономічних параметрів з метою досягнення збалансованого зростання (економічного зростання при повній зайнятості всіх факторів) економічної системи

Джерело: сформовано автором на підставі опрацьованих джерел

Критично аналізуючи, Д. Миргородський вважає, що визначення сутності державного регулювання, зокрема і запропоновані вище, варто згрупувати в 3 напрями: економічної діяльності держави, системи заходів та комплексу основних форм і методів впливу на певний процес чи об'єкт. Науковець стверджує, що відмінності у трактуванні авторських визначеннях призводять до різного розуміння суті цього поняття і, відповідно, до різного тлумачення кінцевої мети державного регулювання [27, с.94]. Однак, на авторську думку, попри відмінність у інтерпретуванні визначень, науковці не демонструють принципових смислових відхилень саме у відображенні ключової мети державного регулювання економіки, розуміючи його як цілеспрямоване втручання держави в економічні процеси, що, як підсумок, завжди націлене на економічне зростання. Слід підкреслити, що діяльність, яка приховує в собі певну мету, передбачає використання активного інструментарію для її досягнення, який, зі свого боку, втрачає цінність за відсутності його реального застосування. Водночас слушною є думка Д. Миргородського щодо недопустимості застосування фрази «система типових заходів» у контексті

застосовуваного інструментарію державного регулювання економіки, адже, очевидно, що у процесі динамічних змін, в тому числі у фінансово-економічній площині, ті чи інші звичні інструменти втрачають свою актуальність та ефективність та вимагають оновлення відповідно до поточних реалій [27, с. 92].

Науковці пропонують розгалужену систему класифікаційних гілок державного регулювання за різними ознаками, зокрема: формами, методами, інструментами, що у сукупності становлять механізм державного регулювання економіки – розгалуженої структури системних, обґрунтованих, координованих та послідовних прийомів, що здійснює держава, реалізуючи свою регулюючу функцію, впливаючи на економічні процеси задля досягнення очікуваного результату.

Зазначимо, що попри переважну злагодженість класифікації форми, методів чи інструментів державного регулювання економіки, спостерігаються окремі розбіжності у їхній систематизації.

Формами державного регулювання економіки, на думку О. Сенишин є прояви державно-управлінської діяльності, які можуть бути практично реалізованими, тобто засоби, спрямовані на досягнення цілей з метою забезпечення регулюючого впливу держави [28, с. 30].

А. Стельмащук має таку точку зору, що держава застосовує різні форми у ході здійснення регулювання та класифікує їх залежно від характеру впливу (рис. 1.1.). Відповідно до строковості державне регулювання може бути:

довгостроковим, що націлене на довготривалі, стратегічні цілі;

короткостроковим, або поточним, що характеризується антициклічним, оперативним регулюванням, спрямованим на швидке реагування у разі виникнення кризових явищ у економіці [29, с.29].

Відповідно до характеру впливу на господарські суб'єкти державне регулювання економіки може бути:

прямим, що визначає вплив держави на економічні процеси шляхом застосування певних регуляторів та адміністративних важелів, що регулюють конкретні завдання та обмеження діяльності господарюючих суб'єктів;

непрямим, що характеризується впливом держави на господарську діяльність внаслідок застосування необхідних змін в умови функціонування ринкового механізму, застосовуючи правові та економічні інструменти [29, с. 29].

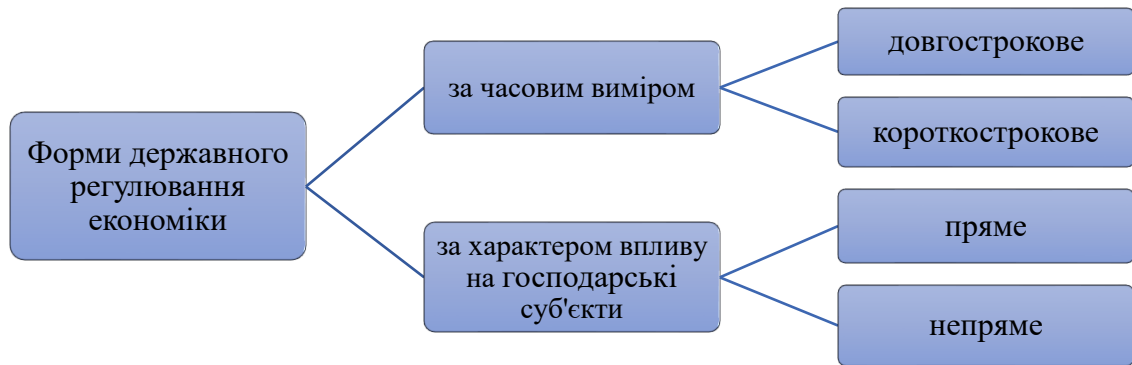

Рис. 1.1. Форми державного регулювання економіки
(за класифікацією А. Стельмащука)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [29, 30]

Автори С. Мочерний та М. Довбенко класифікують форми державного регулювання економіки за іншим підходом, вирізняючи такі його форми (рис. 1.2.):

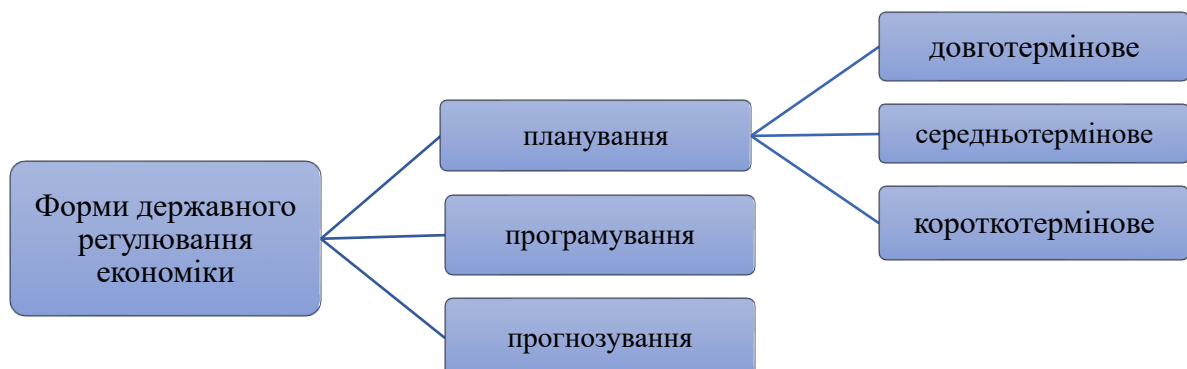

Рис. 1.2. Форми державного регулювання економіки
(за класифікацією С. Мочерного та М. Довбенко)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [31, 30]

- планування (короткотермінове, середньотермінове, довготермінове), сутність якого залежить від рівня економічної системи. На макроекономічному рівні передбачається визначення цілей, розробка та реалізація планів та стратегій, опираючись на економічні закони. На мікроекономічному рівні – націлено на розробку бізнес-планів, оперативних, короткотермінових цілей.

Автори також визначають додаткову подальшу класифікацію планування як форми державного регулювання та визначають такі його окремі форми як:

директивне, або імперативне, що визначає доведення до підприємств обов'язкових до виконання задач та показників. Такий підхід сприяє обмеженню їх власної активності, призводить до проблем та загального зниження ефективності виробництва;

індикативне, або рекомендаційне, що окреслює доведення основних макроекономічних показників, комплексу економічних стимулів та важелів, що встановлені державою для суб'єктів господарювання з метою скерування їхньої економічної активності із забезпеченням підтримуючих заходів;

стратегічне, що забезпечує стратегію стійкості національної економіки на ринку, застосовуючи управління змінами у складних умовах функціонування.

програмування, що передбачає глибокий аналіз стану економіки, розробку та реалізацію стратегічних завдань та виявлення проблем, що не піддаються корективам, використовуючи ринкові важелі;

прогнозування, що націлене на передбачення майбутніх тенденцій зростання економіки [31].

О. Сенишин зазначає, що форми державного регулювання економіки обумовлені соціально-економічними потребами, загальним рівнем розвитку, та основними пріоритетами країни, класифікуючи їх таким чином (рис. 1.3):

державне замовлення (державний контракт);

державне прогнозування;

макроекономічне планування;

державне програмування [28, с. 31].

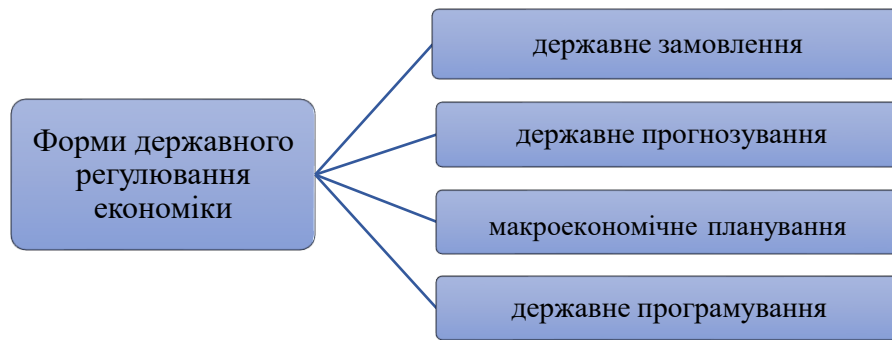

Рис. 1.3. Форми державного регулювання економіки

(за класифікацією О. Сенишин)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [28, 30].

Методами державного регулювання економіки О. Сенишин визначає способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, а також на некомерційний сектор економіки для створення умов їх діяльності, що відповідають національній економічній політиці [28, с.28]. Р. Яковенко характеризує методи державного регулювання економіки як сукупність способів, засобів та прийомів державного впливу на соціально-економічний розвиток [32, с. 7].

Г. Третяк та К. Бліщук поділяють методи державного регулювання економіки на (рис. 1.4.):

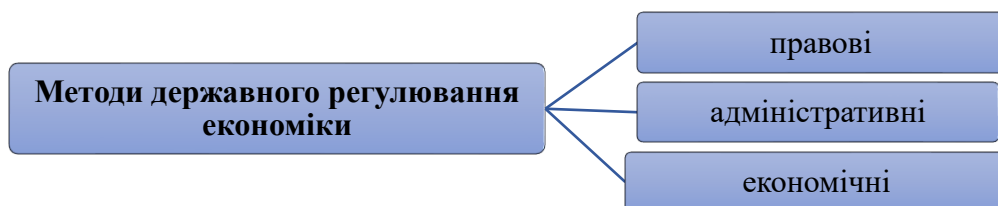

Рис. 1.4. Методи державного регулювання економіки

(за класифікацією Г. Третяк та К. Бліщук)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [12, 33]

правові, що визначають правове поле діяльності суб'єктів господарювання;

адміністративні, що чинять прямий вплив на функціонування суб'єктів ринку;

економічні (методи непрямого або опосередкованого впливу), що впливають на економічні інтереси та визначають поведінку суб'єктів господарювання [12, с.21].

Подібним чином методи державного регулювання економіки класифікує науковець Р. Яковенко, однак, окрім раніше зазначених правового, адміністративного та економічного регулювання, доповнює гілку методів (рис. 1.5.):

інституціональними, які притаманні розвинутих ринковим країнам та визначають певний зв'язок економіки, що втрачає випадковий характер з правовими, етичними, організаційними та ін. нормами і правилами;

донорські, що передбачають надання дотацій та пільг;

протекціоністські, що мають на меті захист національного виробника від зовнішньої конкуренції та сприяють розвитку національної науки і техніки [32, с. 9].

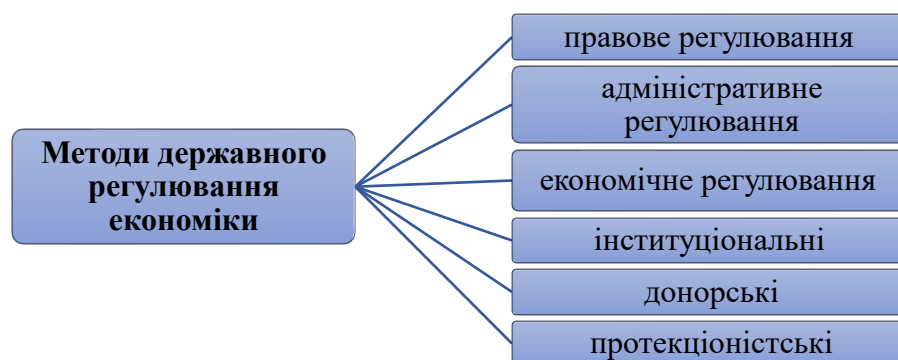

Рис. 1.5. Методи державного регулювання економіки

(за класифікацією Р. Яковенка)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [32, 33]

О. Сенишин упорядковує методи державного регулювання економіки відповідно до окремих ознак (рис. 1.6.). Так, за формами впливу науковець виокремлює:

Рис. 1.6. Методи державного регулювання економіки (за окремими ознаками)

(за класифікацією О. Сенишин)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [28, 33]

методи прямого впливу, що використовують засоби адміністративно - правового характеру та економічними регуляторами;

методи непрямого впливу, що діють опосередковано та покликані створювати сприятливі, стимулюючі умови для суб'єктів економічної системи в інтересах держави [28, с. 28].

За засобами впливу О. Сенишин поділяє методи державного регулювання економіки на:

правові, що ґрунтуються на використанні законодавчо-нормативної складової;

адміністративні, що передбачають заходи заборони, дозволу та примусу;

організаційні, що реалізуються через адміністративно-правову складову та відносяться до організаційних аспектів господарської діяльності та взаємовідносин її суб'єктів;

економічні, що визначають та трансформують економічні умови функціонування й обороту суспільного капіталу у процесі його кругообігу [28, с. 29].

Науковець деталізує методи державного регулювання економіки за додатковими ознаками. Так, за характером впливу виокремлює стримувальні (обмежувальні), заборонні, дозвільні, стимулюючі, імперативні (рекомендаційні), директивні та комплексні методи; за спрямованістю впливу – донорські та протекціоністські методи; за способом прийняття – правові та неправові методи; за способом легалізації – легальні (офіційні) та нелегальні (неофіційні) методи; за періодом застосування – оперативні, короткотермінові, середньотермінові та довготермінові методи; за масштабом застосування – загальні та часткові методи; за рівнем впливу – загальнодержавні, регіональні (територіальні) та місцеві методи; за об'єктом впливу – галузеві (секторальні) та функціональні методи; за суб'єктом впливу – одноосібні, колегіальні та колективні методи [28, с. 30].

Для вдалої реалізації методів державного регулювання економіки застосовується ряд ефективних інструментів, засобами яких здійснюється вплив на суб'єктів економічних відносин. Використання конкретних інструментів для державного регулювання, що мають на меті вплинути на розвиток економічної системи, залежить від ситуативної необхідності.

Науковці розглядають інструментарій державного регулювання економіки як в контексті засобів реалізації методів державного регулювання, так і класифікують окремою складовою.

Р. Яковенко надає приклад групування інструментів державного регулювання економіки відповідно до методів їх застосування, де визначеним методам державного регулювання властиві певні інструменти. Приміром, методу правового регулювання притаманні такі інструменти як: закони, укази, постанови тощо; методу адміністративного регулювання – планування, ліцензування, квотування, держзамовлення, контроль над монополіями тощо; методу економічного регулювання – бюджетна, податкова, грошово-кредитна,

митна, цінова політика тощо; інституціональним методам – формування різних фондів та форм власності, організаційна, інформаційна, фінансова, юридична підтримка підприємств; донорським методам – дотації, пільги, субсидії, субвенції; протекціоністським методам – ліцензії, квоти, тарифи [32, с. 9].

Науковець А. Стельмашук розгалужує державні інструменти (регулятори) таким чином (рис. 1.7.):

правові, до яких належать законодавчі та підзаконні документи, які визначають межі державного втручання в економіку, а також регламентують основні напрямки та правила економічної діяльності суб'єктів господарювання та фізичних осіб;

адміністративні, до яких належать укази, постанови, розпорядження відповідних виконавчих органів, що приймають певні рішення щодо окремих видів господарської діяльності;

економічні, до яких належать такі категорії як макроекономічне планування, державний бюджет, податки, гроші, ціни тощо [29, с. 30].

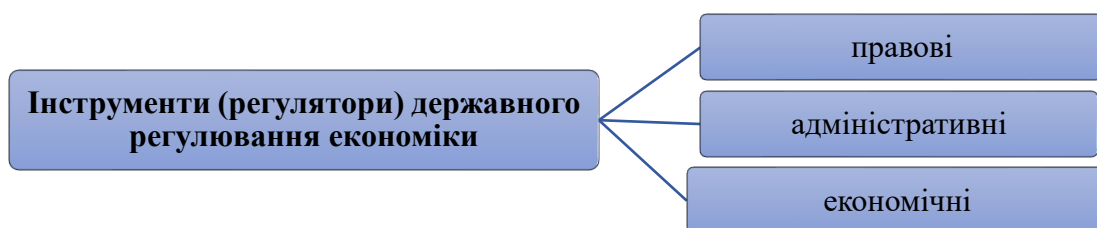

Рис. 1.7. Інструменти (регулятори) державного регулювання економіки

(за класифікацією А. Стельмашука)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [29, 34]

А. Сірко зауважує, що держава, втручаючись в ринкову економіку переслідує конкретні цілі, відповідно до яких підбирає інструменти і формує вектор політики та пропонує нижченаведену класифікацію основних інструментів державного регулювання економіки (рис. 1.8.):

адміністративно-правове регулювання, що узгоджує правове підґрунтя діяльності економічних суб'єктів та забезпечення виконання законів;

виробництво суспільних товарів і благ, що пов'язане з управлінням виробництвом життєвих благ, які охоплюють вагомі соціальні сфери;

розробка та реалізація державних програм з метою розвитку певних галузей, напрямів, програм та досліджень; використання державних замовлень та контрактів;

фіскальна політика, що регулює економічні процеси засобами податкової складової та бюджетних видатків;

монетарна політика, що регулює економіку грошово-кредитними інструментами;

соціальна політика, що націлена на соціальний захист населення і підтримку певних категорій осіб та суб'єктів господарювання;

зовнішньоекономічна політика, що регулює платіжний та торговельний баланси, курс обміну національної валюти [35].

Рис. 1.8. Інструменти державного регулювання економіки

(за класифікацією А. Сірко)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [35, 34]

Комплексне застосування форм, методів та інструментів державного регулюючого впливу мають стратегічне значення для ефективної діяльності суб'єктів економічних відносин та на соціально-економічний розвиток країни загалом. Вибір застосування конкретних заходів залежить від багатьох факторів, серед яких: економічна стратегія держави, матеріально-ресурсні потужності, поточна фінансово-економічна ситуація тощо. Табл. 1. 3. демонструє порівняльну структурну характеристику раніше розглянутих категорій згідно із класифікаційними мережами окремих науковців, відповідно до якої можна прослідкувати, що науковці не дотримуються сталої систематизації та розмежування форм, методів та інструментів державного регулювання економіки. Очевидні відмінності як у їхній інтерпретації, так і у віднесенні до різних класифікаційних гілок [36].

Регулювання економіки державою є сталою практикою у всіх країнах з ринковою економікою. Необхідність регулюючого втручання в економічні процеси з боку держави визначається, в першу чергу, необхідністю задоволення потреб суспільства, а також підтримкою першорядних напрямків соціально-економічного розвитку. Однак, насамперед, стійка ринкова економіка передбачає механізм ринкового регулювання, а держава є певним спостерігачем за цим процесом та застосовує свої регулюючі повноваження тільки в разі виявлення проблем та труднощів і необхідності встановлення рівноваги.

Науковці Г. Третяк та К. Бліщук, зазначаючи, що регулювання є необхідним чинником для нормального функціонування економіки, розрізняють такі типи регулювання економічних систем, як:

ринкове саморегулювання (передбачає ринкові методи впливу на процес формування пропорцій економічного розвитку);

державне регулювання (передбачає адміністративні методи впливу на процес формування пропорцій економічного розвитку);

змішане саморегулювання (передбачає ринкові та адміністративні методи впливу на процес формування пропорцій економічного розвитку) [12, с.10].

Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки

Державне регулювання економіки	Форми	А. Стельмащук [29]	за строковістю	довгострокове
				короткострокове
			за характером впливу на господарські суб'єкти	пряме
				непряме
		С. Мочерний М. Довбенко [31]	планування	довготермінове
				середньотермінове
				короткотермінове
			програмування	
			прогнозування	
		О. Сенишин М. Горинь О. Кундицький [28]	державне замовлення	
	державне прогнозування			
	макроекономічне планування			
	державне програмування			
	Методи	Г. Третяк К. Бліщук [12]	правові	
			адміністративні	
			економічні	
		Р. Яковенко [32]	правове регулювання	
			адміністративне регулювання	
			економічне регулювання	
			інституціональні	
донорські				
		протекціоністські		
О. Сенишин М. Горинь О. Кундицький. [28]		за формами впливу	методи прямого впливу	
			методи непрямого впливу	
		за засобами впливу	правові	
			адміністративні	
	організаційні			
	економічні			
Інструменти	А. Стельмащук [29]	правові		
		адміністративні		
		економічні		
	А. Сірко [35]	адміністративно-правове регулювання		
		виробництво суспільних товарів і благ		
		розробка та реалізація державних програм		
		фіскальна політика		
		монетарна політика		
соціальна політика				
зовнішньоекономічна політика				

Натомість, В. Венгер розглядає дві форми регулювання економіки: державне регулювання (передбачає втручання держави в процес розвитку суспільного виробництва, використовуючи низку економічних інструментів,

включаючи фінансові важелі);

саморегулювання (передбачає методи формування фінансової бази в різних ланках суспільного виробництва, що виробляються і використовуються безпосередньо суб'єктами господарювання) [16, с.407].

Здійснивши аналіз змісту та сутності регулювання економічних процесів загалом, опираючись на доробки науковців, можемо підсумувати, що економічне регулювання є процесом системного застосування регламентованих повноважень для здійснення керованого впливу на суб'єктів економіки та впровадження контролю за їх економічною діяльністю. Тобто це сформована система заходів, що застосовується з метою контрольованого впливу на економічні процеси. Відповідно, при державному регулюванні економіки вищезгадані повноваження та керований вплив застосовує безпосередньо держава.

Фінансове регулювання, що реалізується шляхом застосування специфічних інструментів, слугує одним із ключових засобів впливу на фінансову систему країни. Сучасні економічні джерела розглядають фінансове регулювання, зокрема, у кількох ключових векторах. Насамперед у сенсі впливу, передусім державного, на соціально-економічні процеси, шляхом раціонального та збалансованого перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками, використовуючи належні способи, методи та важелі.

Відповідно, до цього вектору, науковець О. Лазарєва інтерпретує фінансове регулювання як «вплив на економічні та соціальні процеси, який спрямований на передбачення чи усунення можливих диспропорцій, забезпечення розвитку передових технологій і соціальної стабільності шляхом концентрації фінансових ресурсів в одних сегментах ринку і стримування росту обсягу фінансових ресурсів в інших», і відповідно до цього зазначає, що «фінансове регулювання економіки – це організуючий і регулюючий вплив фінансових важелів на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності» [37, с. 9]. Дослідник А. Глущенко вважає, що фінансове регулювання є методом здійснення

державою функцій управління соціально-економічними процесами з використанням фінансів і здійснюється, передусім, через перерозподіл частини доходів підприємств, організацій та населення та їх спрямування до бюджетів і державних цільових фондів для задоволення загальних потреб держави [38, 15]. Процесом державного впливу на рух сукупного суспільного продукту впродовж всіх стадій засобами фінансово-економічних інструментів тлумачить фінансове регулювання В. Мороз [39, 15].

Підкреслимо, що фінансове регулювання розглядається науковцями, зокрема, і як конкретний елемент фінансового механізму – центральної складової фінансової системи, у структурі його фінансових методів поряд з фінансовим плануванням, оперативним управлінням, фінансовим контролем та фінансовим забезпеченням. У цьому контексті регулювання слугує способом впливу, що регулює економічні процеси та управляє ними, використовуючи фінанси. Відповідно до цього курсу, А. Глущенко тлумачить фінансове регулювання методом фінансового впливу на соціально-економічні процеси, ключовими елементами якого є оподаткування та бюджетні трансферти, шляхом перерозподілу частини доходів суб'єктів господарювання та фізичних осіб з метою вилучення їх до бюджету для забезпечення тих чи інших загальнодержавних потреб, використовуючи певні фінансові важелі (податки, інші обов'язкові платежі, дотації, субсидії, субвенції, штрафи, пені тощо) та систему нормативів, лімітів, фінансових резервів тощо [40, с.86].

Колектив авторів І. Волохова, Н. Шикіна, О. Волкова розглядають фінансове регулювання пов'язаним із регулюванням економічних процесів засобом фінансового характеру [41, с. 57, 61].

А. Зеленський підкреслює, що фінансове регулювання є певним комплексом важелів фінансового характеру, використовуючи які, відповідно до цілей, відбувається вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Науковець, узагальнюючи дослідження вчених щодо категорії «фінансове регулювання», приходить до висновку, що його тлумачення має достатньо широкий інтерпретаційний діапазон та уточнює, що фінансове регулювання є

складовою механізму державного регулювання економіки, що впливає фінансовими засобами, використовуючи ті чи інші форми, методи, інструменти, на соціально-економічний розвиток країни шляхом збалансування концентрації фінансових ресурсів у суб'єктів регулювання [42, с.25].

Водночас вчений В. Опарін зазначає, що фінансове регулювання є методом фінансового впливу, який регламентує розподільні відносини суспільства та окремого підприємства, а також разом із фінансовим забезпеченням є не просто методами, а повноцінними структурними підсистемами фінансового механізму, що характеризують зміст впливу фінансів на різні сторони розвитку суспільства, оскільки вони є глобальними та узагальнюючими і включають у себе окремі часткові методи [43].

Іншим вектором трактування сутності «фінансового регулювання» є його розгляд крізь призму галузей та сфер національної економіки, на які здійснюється керований вплив, тобто сам процес регулювання, як от: фінансове регулювання сільського господарства, промислового чи аграрного секторів тощо. Однак у такому разі, як зазначає науковець Т. Рибаківа кардинальних змін у трактуванні «фінансового регулювання», що суттєво різняться від загальноприйнятих не спостерігається, а тільки уточнюються конкретні об'єкти регулювання [44, с. 295].

Проаналізувавши позиції науковців, вважаємо, що фінансове регулювання є процесом застосування регламентованих повноважень фінансового спрямування для здійснення керованого впливу на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема шляхом пропорційного перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками ринку для їхнього оптимального та раціонального використання.

Зауважимо, що фінансово-економічні дослідження, зосереджені на вивченні та аналізі регулювання, розглядають його не тільки з позиції впливу та втручання (зокрема держави) на економічну систему, а також як загальну функцію управління.

Так, Й. Завадський розглядає регулювання як функцію менеджменту, що

покликана вивчати зміни та фактори зовнішнього середовища, які впливають на якість управлінських рішень та ефективність функціонування системи менеджменту організації, а також вживати заходи із доведення (удосконалення) параметрів входу системи або процесів в ній до нових потреб виходу (споживачів) [45, с.264].

Колектив авторів О. Баєва, Н. Новальська, Л. Згалат-Лозинська, Г. Лайко інтерпретують регулювання таким видом управлінської діяльності, який, застосовуючи засоби розробки та впровадження відповідних заходів, має на меті усунути відхилення, несправності чи недоліки у керованій системі [46, с.64].

Науковець О. Мармаза вважає, що регулювання – це «операційна функція управління, суть якої полягає у коригуванні за наслідками контролю», що сприяє збереженню адекватного рівня системи організації, налагодженню підсистем, забезпеченню сприятливого поля для розвитку, вдосконалення та ефективності управлінської діяльності загалом, а мета – у підтримці її стійкості, оперативній ліквідації відхилень, гарантуванні розвитку [47, с.464, 466]. Дослідник наголошує на важливості діагностичного (виявлення причин відхилення від норми), навчального (посилення знань та практичних навичок) та виховного (спонукання до саморозвитку, творчості та самовдосконалення) значення регулювання у контексті підтримки високих результатів управлінської діяльності [47, с.466].

Метою регулювання як однієї з найефективніших функції менеджменту, яка поширюється на всі процеси діяльності організації, є підтримка та збереження стабільного і безперебійного її функціонування відповідно до заданого режиму, своєчасне усунення виявлених відхилень, збоїв та диспропорцій.

Підсумуємо, що регулювання в економіці найчастіше не є самостійно активним елементом, а виступає структурною частиною сполучення з іншим, що визначає та розкриває його виняткову траєкторію, а також впливає на його специфіку в конкретній, вузькій площині предметної області.

1.2. Концептуальний підхід до регулювання діяльності суб'єктів господарювання

Сталий розвиток підприємництва є однією з фундаментальних траєкторій країн з ринковою економікою. Не винятком є й Україна, чиє сучасне фінансово-економічне середовище покликане всебічно сприяти ефективному функціонуванню підприємницької діяльності на принципах, притаманних ринковій економіці. Роль та функції підприємництва для розвитку економіки важко переоцінити, адже цей інститут є потужним двигуном зростання, реновацій та запровадження сучасних, інноваційних інструментів функціонування, що водночас вирішує низку найбільш актуальних соціально-економічних питань, серед яких: створення виробничих потужностей, збільшення надходжень до державної казни, розв'язання проблем зайнятості населення, шляхом залучення його до ділової активності тощо.

Суб'єкти підприємницької діяльності чи господарювання класифікуються двома широкими категоріями: підприємництво юридичних та фізичних осіб. Інформаційні джерела часто ототожнюють категорії «суб'єкт господарювання» та «підприємство». Водночас Господарський кодекс України уточнює, наділяючи поняття «суб'єкт господарювання» повнішим смисловим навантаженням, трактуючи суб'єктів господарювання учасниками господарських відносин, що реалізують господарську діяльність, які, в подальшому, розмежовуються на господарські організації (підприємства - юридичні особи) та фізичних осіб, що мають відповідну реєстрацію та провадять підприємницьку діяльність [48]. Таким чином, підприємство є структурною одиницею суб'єктів господарювання, організаційною формою господарювання, що являється самостійним суб'єктом, створеним для задоволення загальних суспільних та особистих потреб, яке здійснює господарську діяльність, зокрема виробничу, науково-дослідну, торговельну та інші види [48].

У Господарському кодексі наведена систематизація підприємств, що утворюються з метою здійснення підприємницької діяльності або некомерційного господарювання, за різними ознаками. Так, відповідно до форм власності, в Україні функціонують державні, приватні, колективні, комунальні, спільні комунальні та змішані підприємства. Згідно зі способом утворення та формування статутного капіталу підприємства визнаються унітарними (утворюються одним засновником) та корпоративними (утворюються за спільним рішенням двох чи більше засновників). За класифікацією, відповідно до приналежності капіталу, виокремлюються підприємства з іноземними інвестиціями (не менш як десять відсотків іноземних інвестицій у статутному капіталі) та іноземні підприємства (сто відсотків іноземних інвестицій у статутному капіталі). Щодо кількості працюючих одиниць та одержаних доходів від діяльності, за систематизацією відповідно до Господарського кодексу існують:

мікропідприємства, суб'єктами яких є належно зареєстровані фізичні особи-підприємці або юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, середня кількість працівників у яких налічує до десяти осіб на календарний рік, а річний дохід від діяльності не перевищує двох мільйонів євро у еквіваленті до встановленого Національним банком України середньорічного курсу євро до національної грошової одиниці;

малі підприємства, суб'єктами яких є офіційно зареєстровані фізичні особи-підприємці або юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, середня кількість працівників у яких налічує до п'ятдесяти осіб у річному вимірі, а дохід від діяльності не перевищує десяти мільйонів євро за рік у еквіваленті до встановленого Національним банком України середньорічного курсу євро до національної грошової одиниці;

великі підприємства, суб'єктами яких є виключно юридичні особи - суб'єкти господарювання, що мають відповідну реєстрацію, незалежно від їхніх

організаційно-правових форм чи форм власності, середня кількість працівників яких налічує понад двісті п'ятдесят осіб у річному вимірі, а дохід від діяльності перевищує суму, яка в еквіваленті становить понад п'ятдесят мільйонів євро за рік у еквіваленті до встановленого Національним банком України середньорічного курсу [48].

Господарський кодекс не конкретизує параметри середніх підприємств, а тільки зазначає, що всі суб'єкти господарювання, що не підпадають у межі, встановлені відповідно до вищезгаданих критеріїв, є суб'єктами середнього підприємництва. Однак, слід підкреслити, що мова йде про господарюючі одиниці, показники функціонування яких перевищують ті, що встановлені для малих підприємств та є нижчими за такі, що фіксують діяльність великих підприємств. Тобто суб'єктами середнього підприємництва вважаються підприємства з середньою чисельністю працівників в межах від п'ятдесяти до двісті п'ятдесяти осіб та з доходом від будь-яких видів діяльності, що коливається в межах від десяти до п'ятдесяти мільйонів євро відповідно до встановленого Національним банком України середньорічного еквіваленту курсу євро до гривні.

Саме тому можливо зазначити, що середнє підприємництво відіграє ключову роль в економіці, забезпечуючи баланс між малими і великими підприємствами. Воно має свої особливості, переваги і виклики, які роблять його важливою частиною бізнес-екосистеми. Також воно сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць і впровадженню нових технологій, водночас стикаючись з унікальними викликами, які потребують відповідної підтримки та уваги з боку держави та фінансових інституцій.

Окрім вже згаданих класифікаційних груп, підприємства можуть поділятися також за низкою інших загальних і специфічних диференційних ознак: відповідно до галузевої приналежності (промисловість, сільське господарство, торгівля тощо), форми господарювання (одноосібне, кооперативне, орендне підприємство, господарське товариство), доходності (прибуткові, малоприбуткові, збиткові) та інші [49, с.54 – 57].

Щодо організаційно-правових форм господарювання, законодавчо зафіксована можливість провадити діяльність за класифікацію відповідно до класифікатора об'єктів організаційно-правових форм господарювання (рис. 1.9.).

Розгалужена мережа юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання наведена у Додатку А.

Табл. 1.4. демонструє кількість зареєстрованих осіб України за регіонами станом на 01 січня 2023 року у порівнянні з аналогічними показниками станом на 01 жовтня 2022 року.

Рис. 1.9. Класифікація об'єктів організаційно-правових форм господарювання

(згідно Державного класифікатора організаційно-правових форм господарювання (КОПФГ))

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [50]

Кількість зареєстрованих юридичних осіб за регіонами

Область	01.10.2022	01.01.2023	Зміна кількості +/-
загалом по Україні	1458248	1464953	14447
Вінницька	34864	35069	426
Волинська	24181	24388	494
Дніпропетровська	107843	108409	2134
Донецька	92651	92514	-439
Житомирська	33180	33313	351
Закарпатська	25674	25859	410
Запорізька	50953	50958	160
Івано-Франківська	30915	31063	371
Київська	76964	77436	993
Кіровоградська	26293	26369	195
Луганська	41246	41198	-186
Львівська	79747	80456	1565
Миколаївська	51376	51450	152
Одеська	91022	91547	1027
Полтавська	35204	35665	263
Рівненська	24949	25089	322
Сумська	25426	25480	142
Тернопільська	23571	23719	287
Харківська	87285	87589	603
Херсонська	29328	29303	-125
Хмельницька	31641	31754	375
Черкаська	30599	30657	197
Чернівецька	17013	17140	274
Чернігівська	23521	23556	148
м. Київ	362458	364972	5294

Джерело: узагальнено та доповнено автором на підставі [51]

Сучасний стан розвитку вітчизняного підприємництва свідчить про необхідність запровадження дієвого механізму всебічної підтримки усіх сторін його діяльності, що передбачає ряд організаційних процесів, серед яких одним із ключових є регулювання фінансової діяльності підприємств, яке реалізується низкою уповноважених суб'єктів.

На думку О. Середи, регулювання фінансової діяльності можна трактувати в контексті макроекономічного і мікроекономічного рівнів. Місією регулювання фінансової діяльності підприємств на макрорівні є стимулювання процесів утворення капіталу та створення умов для підвищення вартості підприємств. На мікроекономічному рівні регулювання повинне забезпечувати

адекватне співвідношення капіталу, дотримання якого забезпечить ефективне відтворення власного капіталу, зростання вартості підприємств, здійснення справедливого розподілу доходів, зміцнення фінансової автономії підприємств [52, с.220].

Науковець здійснює формулювання цілей механізму регулювання фінансової діяльності, дотримуючись класичного групування, поділяючи їх на: стратегічні (глобального характеру, що націлені збільшити ринкову вартість самого підприємства та забезпечити ефективне відтворення його власного капіталу), тактичні (покликані сприяти ефективній діяльності та утриманню фінансової рівноваги підприємства) та оперативні (короткострокового характеру, мета яких підтримка стабільного рівня платоспроможності та ліквідності підприємства, формування структури капіталу підприємства та встановлення його потреби). Дослідник також пропонує шість принципів, на яких базується механізм регулювання фінансової діяльності підприємств, зокрема:

- оптимальність, що полягає у виборі найбільш вдалого розміщення капіталу підприємства;

- комплексність, що забезпечує врахування усіх факторів впливу на структуру капіталу;

- гнучке реагування, що базується на умінні оперативного формування капіталу, застосовуючи різні джерела;

- упорядкування, що полягає у забезпеченні планування капіталу;

- мінімізація, що покликана скоротити витрати щодо формування капіталу;

- ефективне використання, що має на меті забезпечити оптимальність складових структури капіталу [52, с.220].

Погоджуючись із наведеною вище систематизацією, вважаємо за доцільне доповнити згаданий ряд принципів механізму регулювання фінансової діяльності підприємств такими, як (рис. 1.10.):

Рис. 1.10. Принципи регулювання фінансової діяльності підприємств

Джерело: Систематизовано та доповнено автором з використанням джерела [52]

оперативне оцінювання, що має на меті оцінити ефективність обраної стратегії управління капіталом;

сталий контролінг, що забезпечує стабільну перевірку стану структури капіталу.

О. Середа виокремлює такі види регулювання фінансової діяльності як (рис. 1.11.):

державне регулювання, реалізація якого здійснюється засобами бюджетної, податкової, інвестиційної, грошово-кредитної, регіональної, зовнішньоекономічної політики;

ринкове регулювання, що застосовує такі важелі ринку, як конкуренція, ціноутворення, попит і пропозиція;

внутрішнє регулювання, що здійснюється всередині окремого підприємства [52, с.220].

Рис. 1.11. Види регулювання фінансової діяльності

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [52]

Фінансова діяльність підприємства є складним багаторівневим процесом, ключовим фактором функціонування якого є організація фінансових ресурсів, що передбачає їхнє формування, розподіл та використання. Рух фінансових ресурсів на підприємстві часто протікає під впливом кризових явищ та інших негативних чинників внутрішнього та зовнішнього характеру. Результативне, своєчасне та гнучке регулювання дозволить, якщо не запобігти, то оперативно нейтралізувати існуючі ризики та пом'якшити наслідки рушійного впливу, стабілізуючи загальну фінансову діяльність підприємства.

У сучасних умовах держава є уповноваженим центром вдосконалення економічного середовища з метою безперервного забезпечення зростання та сталого розвитку. Фінансово-господарська діяльність підприємств, як вже було зазначено, часто піддається впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, що зумовлює необхідність державного регулятивного втручання для стабілізації та відновлення.

Державне регулювання фінансової діяльності підприємств є процесом законодавчо регламентованого втручання держави у їх внутрішню фінансову систему з метою забезпечення збалансованого та ефективного механізму господарювання.

Держава чинить вплив на стан фінансової діяльності підприємств шляхом:

врахування фінансових інтересів держави та підприємств;

реалізації економічної, грошово-кредитної, бюджетної, податкової та інвестиційної політики;

функціонування бюджетного, грошово-кредитного, валютного, банківського, інвестиційного, фондового, страхового секторів фінансово-кредитної сфери країни;

реалізації національної стратегії забезпечення державної фінансової безпеки;

формування законодавчих норм фінансово-кредитної сфери;

реалізації контролю з боку уповноважених державних органів.

Підприємства впливають на стан фінансової діяльності держави (державних сфер\секторів) шляхом:

регулярного здійснення відрахувань до бюджету та цільових фондів (бюджетний сектор);

змін щодо чисельності персоналу, що впливає на загальний рівень зайнятості у країні;

змін щодо рівня та своєчасної виплати заробітної плати (грошово-кредитна сфера);

розміщення вільних фінансових ресурсів на депозити, кредитування (банківський сектор);

укладення договорів страхування майна та діяльності (страховий сектор);

здійснення валюто-обмінних операцій (валютний, грошово-кредитний сектор);

зміни обсягів кредиторської і дебіторської заборгованості (грошово-кредитний сектор);

емісії та реалізації акцій (фондовий сектор);

вкладення фінансових ресурсів з метою власного розвитку (інвестиційний сектор).

О. Середа виокремлює такі системи механізму регулювання фінансової діяльності підприємства, як:

функціональна система, що включає комплекс методів, важелів,

інструментів та індикаторів впливу фінансового характеру;

система забезпечення, що включає інформаційне забезпечення (оперативна та ефективна обробка інформації для прийняття рішень), нормативно-правове забезпечення (загальнодержавне, галузеве та внутрішньогосподарське нормативне забезпечення) та програмно-технічне забезпечення (використання методів аналізу, планування, обробка інформації великих об'ємів тощо) [52, с.221].

І. Гудзенко. зауважує, що запровадження та подальше застосування тих чи інших напрямків, форм та методів державного регулювання залежать від обраної стратегії державної фінансової політики конкретної держави, моделей її соціально-економічного розвитку та фінансової системи тощо. Зазначається, що важливим є дотримання балансу державної присутності, оскільки слабкий вплив на фінансову діяльність підприємств не зможе забезпечити достатньої відповідності стратегічним цілям державного економічного розвитку, а жорсткий тиск, зі свого боку, сприятиме загальному зниженню автономності підприємств та не забезпечить позитивні результати їхньої діяльності [54, с. 40-41]. Дослідницею запропоновано низку чинників процесу регулювання фінансової діяльності підприємств з боку держави, серед яких: нормативна база форм і видів фінансової діяльності підприємств, враховуючи сучасний розвиток ринкових відносин; нормативні вимоги щодо стандартів параметрів фінансових інструментів та правила здійснення операцій з їхнім застосуванням; створення та ліцензування діяльності фінансових інституцій з обслуговування підприємств; запровадження системи економічних стимулів зі сприяння використовувати найефективніші напрямки, форми та інструменти у процесі фінансової діяльності; запровадження системи санкцій, що застосовуються у разі порушення підприємствами правових норм їхньої фінансової діяльності; введення системи контролю за порушенням підприємствами правових норм їхньої фінансової діяльності [54, с. 43 – 44].

Як було зазначено вище, державне регулювання фінансової діяльності реалізується, зокрема, через бюджетну, податкову, інвестиційну, грошово-

кредитну, регіональну, зовнішньоекономічну політику або поєднання їхніх інструментів.

Податкове регулювання фінансової діяльності підприємств покликане сприяти ефективному використанню їхніх фінансових ресурсів та його перерозподілу між секторами економіки. На думку Н. Прокопенко, ефективність оподаткування та результативність податкової політики загалом залежить, зокрема, від таких двох, пов'язаних між собою сфер реалізації податкового регулювання, як податкові пільги та податкові санкції [55].

Бюджетно-податкове регулювання безпосередньо впливає на фінансову діяльність підприємств, застосовуючи комплекс заходів непрямого впливу, серед яких: зміна виду податків чи податкових ставок, встановлення податкових пільг, регулювання загального розміру оподаткування та відрахувань до бюджету. При цьому використовуються такі визнані у світі методи як: відстрочення податкових платежів, угоди про уникнення подвійного оподаткування, інвестиційне податкове кредитування, податкові канікули, податкові відрахування, податкова амністія, затвердження податкових ставок тощо [54, с. 52].

Процес залучення та ефективного використання інвестиційних ресурсів має регулюючий вплив на фінансову діяльність підприємства, перш за все позитивно відображаючись на його фінансовій стабільності. Інвестиційна діяльність підприємства у напрямку залучення ресурсів реалізується через механізм інвестиційного забезпечення відповідно до його інвестиційної політики, що формується із врахуванням траєкторії державної інвестиційної політики, яка відображає заходи із визначення структури, обсягу та ключових напрямків вкладень інвестиційних ресурсів з метою економічного зростання. Реалізація інвестиційного механізму підприємства відбувається із застосуванням таких форм, як: державне інвестування, самоінвестування, кредитування тощо [56, с. 113].

Ключовим напрямком грошово-кредитного державного регулювання є стимулювання розвитку та забезпечення стабільності комерційних банків в

довгостроковій перспективі для їх подальшого кредитування суб'єктів підприємництва. Цьому сприятиме конкурентоспроможна національна економіка, сприятливі умови для господарювання, ефективна податкова та регуляторна політика тощо. В цьому ключі ефективною буде спільна двостороння співпраця Національного банку України, як регулятора та комерційних банківських структур, як прямих надавачів послуг підприємствам. Така співпраця вибудовується у напрямку запровадження ефективних інструментів грошово-кредитної політики з метою пропозиції оптимальної ціни за користування кредитними ресурсами з боку регулятора та формування адекватної процентної політики з боку комерційних банків, що водночас забезпечить їх дохідність та дозволить суб'єктам підприємництва ефективно використовувати кредитні ресурси [57, с. 179, 187].

Регіональний аспект державного регулювання фінансової діяльності, на авторську думку, полягає у врахуванні фактору можливостей і потужностей окремого регіону, що виражається у запровадженні цільових державних програм, спрямованих на розвиток та підтримку, зокрема фінансову, суб'єктів господарювання, ефективна діяльність яких, у свою чергу, стане передумовою для підвищення конкурентоспроможності конкретного регіону.

На думку науковців Д. Міщенко та Л. Міщенко, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є системою законодавчих, виконавчих і контролюючих заходів, що застосовуються з метою удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на користь національної економіки. Таке регулювання покликане створювати сприятливі умови та дієві механізми, поєднувати законодавчий вплив на експортно-імпорتنу діяльність та застосування ключових економічних важелів для ефективного розвитку відносин суб'єктів господарювання [58]. У ході реалізації процесу регулювання зовнішньоекономічної діяльності держава застосовує економічні (митно-тарифні) методи, які впливають на фінансові результати діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та адміністративні (нетарифні) методи, які, включаючи економічні, адміністративні та технічні заходи, визначають

особливості зовнішньої торгівлі. Митно-тарифне регулювання орієнтоване на формування дохідної частини Державного бюджету, а також на захист внутрішнього ринку та національного товаровиробника. Нетарифне регулювання обумовлене необхідністю встановлення обмежень на ввезення товарів на митну територію України або ж вивезення товарів за її кордони [59, с. 60 – 63].

Вартим уваги є запропонована О. Бавико систематизація засобів регулюючого державного впливу на господарюючі одиниці, яка розглядається в контексті загального механізму державного регулювання підприємництва та поділяється на такі підсистеми впливу, як:

організаційно – правовий (включає визначення організаційно-правових форм, процедури реєстрації та визнання банкрутства, захист прав, правове визнання, обмеження);

стимулюючий та підтримуючий (включає експортно-імпорتنу політику, приватизацію, державне інвестування, консультування, замовлення);

контролюючий (включає антимонопольну політику, державний контроль, процедури стандартизації, сертифікації та ліцензування);

фінансовий (включає податкову, грошово-кредитну, цінову та амортизаційну політику) [60].

Фокусуючись на фінансовому аспекті впливу, додатково висвітлимо ключові сутнісні елементи цінової та амортизаційної політики в рамках їхнього впливу на фінансову діяльність підприємств.

Так, амортизаційна політика держави, що є складовою загальної економічної політики, є важливим чинником державного впливу на ефективність суспільного виробництва, метою якої є забезпечення суб'єктам господарювання належних умов для відтворення і поновлення необоротних активів, підвищення ефективності виробництва, поживлення інвестиційної діяльності тощо, зокрема, шляхом встановлення норм і правил нарахування амортизації та порядку використання амортизаційних коштів, які слугують джерелом фінансування інвестицій підприємства [61, с.76 – 77].

Амортизаційна політика держави безпосередньо відображається на амортизаційній політиці підприємства, яка, на думку В. Шалімова та Н. Мазуренко, є процесом управління системою формування та використання амортизаційних відрахувань згідно із фінансовою та інвестиційною стратегією підприємства відповідно до законодавчо встановлених норм та ефективним інструментом забезпечення внутрішніх джерел фінансування капітальних вкладень [62, с.16 – 17].

Державне регулювання цін (тарифів) окремих галузей господарської діяльності здійснюється з метою встановлення та збереження адекватного рівня цін, здатного відповідати купівельній спроможності громадян, стійкості та вартості національної грошової одиниці та іншим економічним параметрам, водночас забезпечуючи рентабельну діяльність суб'єктів господарювання. Слід підкреслити, що найбільш ефективним та справедливим є вільне ціноутворення, що формується під впливом ринкових чинників. Однак за об'єктивних обставин, серед яких інфляційні тенденції, надзвичайні ситуації, критично важливі товари тощо, державний регулюючий вплив на визначення цінових меж є виправданим.

Як слушно зауважує Е. Бойченко, важливим у процесі державного регулювання ціноутворення є дотримання балансу у встановленні справедливих умов для задоволення інтересів як суб'єктів господарювання, які прагнуть до отримання максимального прибутку, так і споживачів, які зацікавлені у мінімальній ціні [63, с. 601].

Варто звернути увагу, що вітчизняна економіка – на шляху до остаточної ринкової трансформації та розвитку повноцінного ринкового механізму господарювання, де панують такі інструменти, як попит, пропозиція, вільна конкуренція та ціноутворення, свобода тощо. Самостійне підприємництво є ключовою ланкою ринкової економіки, стимулюючим фактором економічного розвитку, відповідно, фінансова діяльність підприємств, яка провадиться в рамках чинного законодавства, не повинна бути об'єктом стороннього втручання. Автономія підприємництва, його повна фінансова незалежність та

самостійність в ухваленні необхідних рішень не повинні порушуватись без об'єктивних причин.

Державне втручання в умовах панування ринку є законодавчо визначеною формою зовнішнього впливу на фінансову діяльність підприємств, що визначає порядок створення, розподілу і використання їхніх фінансових ресурсів. Від ефективності такого впливу залежить формування сприятливого та справедливого правового середовища для розвитку підприємництва, а відповідно, і загального соціально – економічного розвитку держави, добробуту суспільства, створення адекватного конкурентного поля діяльності.

Ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємств, як зазначає М. Бердар ґрунтується на балансуванні попиту і пропозиції, від яких залежить рівень цін та котирувань, доступність кредитних ресурсів та які формують систему ліквідності грошових і фондових інструментів, що застосовує підприємство у процесі фінансової діяльності [64, с.22].

Отже, вільні ринкові відносини формуються поза вагомим втручанням держави у їхній розвиток. Виключно за умов низької ефективності ринкового саморегулювання, спричинених низкою внутрішніх або зовнішніх факторів, регулюючий вплив держави на фінансову діяльність підприємств є виправданим та аргументованим. Однак украй важливим є утримання балансу між регулюванням держави та ринковим саморегулюванням, адже саме ринкове регулювання залишається одним із найбільш ефективних елементів розвитку підприємництва.

Основними прогалинами ринкового регулювання Т. Довга. та В. Бондар вбачають:

відсутність забезпечення загальної рівноваги між суспільними попитом та пропозицією, тобто ринкова економіка не є достатньо стабільною системою, що проявляється в нестійкому економічному зростанні, нестабільності цін, інфляційних коливаннях, тощо;

відсутність забезпечення виробництва громадських благ;

відсутність вирішення регіональних проблем;

супроводження зовнішніми наслідками діяльності;
відсутність антимонопольних можливостей;
відсутність впливу на забрудненість навколишнього середовища;
відсутність впливу на вирішення соціальних проблем;
відсутніх реальних можливостей щодо сприяння повній зайнятості та забезпечення стабільного рівня цін [65, с. 195].

Т. Довга та В. Бондар окреслюють також недоліки державного регулювання проти ринкового, серед яких:

обмеженість у об'єктивній інформації щодо реального стану економіки;
відсутність повного контролю над реакцією контрагентів;
недосконалість політичного процесу та недосконала політика;
обмеженість контролю над державним апарату [65, с. 195].

Внутрішнє регулювання фінансової діяльності підприємств є відповідністю фінансової діяльності підприємства згідно вимогам статуту із застосуванням системи цільових показників, внутрішніх нормативів і вимог [64, с. 22].

Підприємство – це автономна система функціональних складових, що пов'язані між собою, забезпечують життєдіяльність та становлять його внутрішнє середовище. Внутрішнє регулювання фінансової діяльності підприємства реалізується також у рамках його внутрішнього середовища та включає, зокрема, регулюючий вплив на процеси, що пов'язані із рухом грошових коштів у підприємстві.

Колектив авторів Р. Скриньковський., Ж. Семчук та Л. Гарасим тлумачать внутрішнє середовище підприємства цілісною системою взаємопов'язаних елементів, підсистем, компонентів, складових і факторів, що впливають на діяльність підприємства, що піддаються частковому контролю та корегуванню [66].

Основними складовими внутрішнього середовища підприємства, окрім фінансової, що відображає ефективність руху та використання грошових коштів, рівень ліквідності, прибутковості, інвестиційних можливостей тощо,

зазначаються:

виробнича, що відображає процес виробництва; контроль процесу виробництва та якості продукції; постачання та ведення складського обліку, технічну ефективність та завантаженість виробничих потужностей; дослідження, розробки, інновації, ефективності використання ресурсів тощо;

маркетингова, що визначає обсяг реалізації продукції, рівень ціноутворення, просування, збуту та розподілу продукції;

управління персоналом, що включає рівень ефективності використання кадрового потенціалу, ступінь взаємодії та взаємовідносин персоналу з керівництвом та між працівниками, навчання, стимулювання та мотивування працівників;

організаційна культура, що характеризує рівень загального організаційного клімату, комунікацій, стан культури та контролю, рівень дотримання норм, правил та процедур у процесі прийняття управлінських рішень тощо [66].

Висока ділова активність та результативна фінансова діяльність підприємств слугує індикатором загального розвитку держави, ефективної, стабільної та стійкої до загроз економіки, досягненню чого сприяє свобода ведення господарювання. Потрібно розуміти, що абсолютна свобода провадження господарської діяльності неможлива, адже для уникнення хаосу та забезпечення рівних умов функціонування для усіх суб'єктів необхідна система чітких правил, встановлених державою для здійснення послідовних та координованих регулюючих кроків, спрямованих як на досягнення ефективних результатів ведення господарської діяльності підприємств, так і на користь економічних інтересів держави.

За результатами визначення рейтингу економічних свобод американським аналітичним центром Heritage Foundation (Economic Freedom Index) у 2022 році Україна посіла 130 місце серед інших держав світу та 44 місце із 45 європейських держав, володіючи п'ятдесятьма чотирма балами із можливих ста, що переконливо свідчить про приналежність до переважно економічно не

вільних країн (рис. 1.12.):

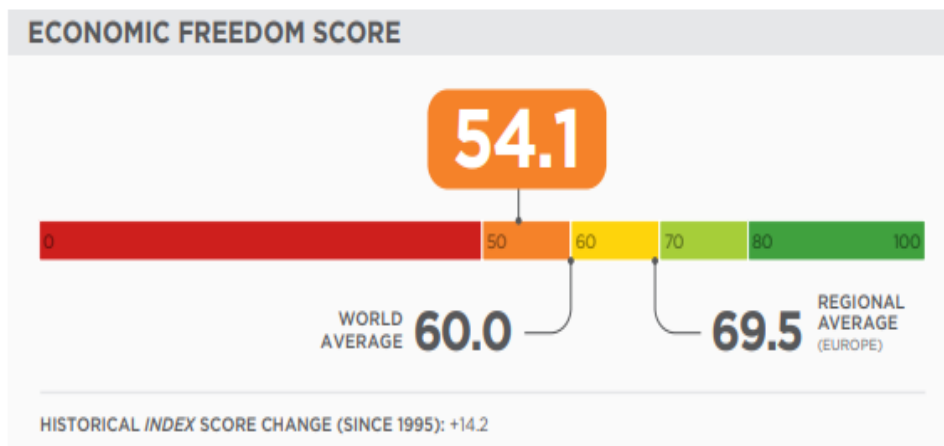

Рис. 1.12. Рейтинг економічних свобод в Україні (2022 рік)

Джерело: Інфографіка представлена з джерела [67]

У 2023 році центр призупинив оцінювання економічних свобод в Україні через тривалу повномасштабну війну. Водночас зазначається, що економічний потенціал нашої держави пригнічено з причини невдалого управління і навіть до воєнних дій спостерігались системні недоліки у критичних сферах, що перешкоджали реалізації високих економічних показників.

Heritage Foundation наголошує на ключових перевагах економічних свобод, серед яких: міцне суспільство, чисте середовище, високий рівень добробуту населення, загальнолюдський розвиток, процвітання демократії, відсутність бідності тощо.

Методологія розрахунку індексу економічних свобод ґрунтується на усередненні дванадцяти кількісних та якісних показників, що мають однакову вагу та згруповані у чотири великі категорії, серед яких:

верховенство права (права власності, доброчесність уряду, ефективність судової системи);

урядові витрати (державні витрати, податкове навантаження, фінансовий стан);

ефективне регулювання (свобода бізнесу, свобода праці, монетарна

свобода);

відкриті ринки (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода) [67].

На сприяння вільного регулярного середовища уряд декларує відчутне послаблення регулюючого впливу у частині скасування значної частини інструментів державного регулювання (дозволи, ліцензії, декларації погодження тощо) з метою розширення економічних свобод та стимулювання розвитку підприємництва та економічного зростання. Зазначається, що рішення щодо дерегуляції зумовлене, перед усім, стратегічною метою щодо переходу України зі статусу країни з перехідною економікою до країни з економікою, що розвивається [68].

Отже, держава повинна сприяти забезпеченню максимально сприятливих умов для розвитку підприємництва, що, зі свого боку, слугуватиме стимулюванню її економічного зростання. Саме тому аргументованість державного регулюючого втручання у фінансово-економічні процеси, зокрема і у фінансову діяльність господарюючих суб'єктів, які функціонують в умовах ринкового середовища, сумніву не викликає. Держава не може самоусунутись від контролюючих функцій, і, разом з тим, також не може впливати на діяльність підприємств, застосовуючи інтенсивний тиск. Важливим фактором у цьому ключі є спільна траєкторія влади і представників підприємництва щодо вдосконалення умов функціонування останніх, зокрема, і у частині регулювання їхньої фінансової діяльності.

1.3. Організаційно-економічні особливості релігійних організацій як самостійних господарюючих суб'єктів

Суб'єкти господарювання є фундаментом національної економіки та ключовими суб'єктами ринкових відносин. Становлення та стрімкий розвиток

економіки ринкового спрямування зумовлює створення нових автономних господарюючих одиниць, що провадять фінансово-господарську діяльність відповідно вітчизняному законодавству, покликані сприяти підвищенню ефективності соціально-економічного розвитку та задовольняти різноманітні суспільно важливі потреби.

Релігійні організації міцно інтегровані та є невід'ємною частиною сучасного суспільства, що сприяють його консолідації та об'єднанню, відіграючи вагомий роль у суспільному духовному відродженні, покликані задовольняти релігійні потреби та інтереси громадян щодо сповідання та поширення віри, популяризувати духовні цінності, сприяти єдності, толерантності та взаємній терпимості, опікуватись морально-духовною та етичною складовою людської особистості, а також загальним освітнім та культурним розвитком. Такі соціальні інституції, мають свої особливості, специфічні ознаки та напрямки діяльності. Держава не уповноважена втручатись у діяльність релігійних організацій, якщо така провадиться у рамках чинного вітчизняного законодавства, гарантує державний захист їх прав та свобод, не виявляє прихильності до конкретної релігії, з повагою ставиться до традицій, толерує взаємну повагу між вірянами, що сповідують ту чи іншу релігію або ж не сповідують жодної, однак, разом з тим покладає ряд обов'язків на такі організації.

У великій українській онлайн енциклопедії (електронна версія) зазначається, що релігійною організацією є об'єднання послідовників спільного віросповідання та віровчення, що функціонують для задоволення власних релігійних потреб, здійснення релігійного культу та підтримують зв'язки з державними та суспільними інституціями [3].

Н. Гончарова розглядає релігійну організацію організаційною базою кожної релігії, структурованим об'єднанням вірян, діяльність якого спрямована на задоволення їх релігійних потреб, розвиток віровчення, проведення обрядів, та захисту інтересів [69, с.10].

Ю.Кривенко пропонує трактувати релігійну організацію постійно

діючим, організаційно визначеним, добровільним об'єднанням вірян, створеним з метою задоволення релігійних потреб, інтересів та провадження пов'язаної діяльності, яке визначається єдністю щодо віросповідання, культової та обрядової практики [70, с.226].

На думку О. Мельничука, релігійною організацією є об'єднання людей, що сповідують одну віру та мають спільні духовні інтереси, функціонують у вигляді форми юридичних осіб, не націлені на отримання прибутку, окрім необхідності виконання статутних завдань [71, с.17].

У трактуванні цього поняття Д. Дмитрівим, релігійна організація є добровільним, некомерційним об'єднанням осіб, що діє згідно з власним статутом, метою створення якого є задоволення релігійних потреб [72, с.74].

Вважаємо, що у вузькому розумінні, релігійна організація є союзом громадян певного віросповідання, добровільно утвореним з метою колективного задоволення власних потреб релігійного характеру. Однак, таке тлумачення є достатньо обмеженим і не враховує повною мірою приналежність релігійних організацій до господарюючих суб'єктів. Тому у ширшому розумінні, пропонуємо трактувати релігійну організацію повноправним, самостійним учасником господарських відносин, що володіє визначеними на законодавчому рівні правами і обов'язками, упорядкованою ієрархічною вертикаллю та структурою господарювання, має релігійне спрямування діяльності, яка характеризується неприбутковою орієнтацією та провадиться відповідно до статутних цілей такої організації.

Основний нормативно-правовий документ, що регламентує особливості життєдіяльності релігійних організацій, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» наголошує, що метою їхнього утворення є задоволення релігійних потреб громадян щодо сповідання та поширення віри, діяльність провадиться згідно власної ієрархічної та інституційної структури, а відбір, призначення та зміна персоналу відбувається відповідно до статутів (положень). Законом також визначено класифікаційні види релігійних організацій, серед яких: релігійна громада, управління, центр, монастир,

релігійне братство, місіонерське товариство (місія), духовний навчальний заклад та об'єднання вже зазначених релігійних організацій [73].

Ю. Кривенко виокремлює ключові риси, що притаманні релігійним організаціям, серед яких:

добровільність утворення та організаційне оформлення;

утворення громадянами, що постійно та на офіційних засадах проживають на території України:

релігійний характер (спільне сповідування та розповсюдження віри та відповідна до цього діяльність) [70, с.226].

Д. Дмитрієв пропонує систематизацію релігійних організацій за певними ознаками, окремі з яких розглянемо. Так, поділ релігійних організацій за організаційно-правовими формами цілком відповідає їх вищезазначеній класифікації за видами відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Відповідно до порядку створення дослідник класифікує релігійні організації на:

первинні, які утворюються виключно громадянами (релігійні громади);

вторинні, які утворюються іншими релігійними організаціями (релігійні управління та центри, місії, духовні навчальні заклади, об'єднання релігійних організацій);

змішані, які поєднують можливість створення як відповідно до порядку заснування релігійних громад, так і релігійних управлінь та центрів чи об'єднань релігійних організацій (монастирі, релігійні братства).

Відповідно до місцезнаходження керівних центрів релігійні організації розмежовуються:

за керівними центрами, що розташовуються в Україні;

за керівними центрами за межами її території.

Залежно від терміну діяльності релігійні організації поділяються на:

постійні, що функціонують безперебійно;

тимчасові, що функціонують до моменту досягнення мети їх

заснування [72, с.73].

О. Барабаш, С. Качурова та В. Титов представляють релігійні громади первинними релігійними організаціями віруючих та професійних служителів культу, що здатні як до самостійного функціонування, так і до поєднання у релігійні об'єднання [74, с.25].

К. Кислюк, О. Кучер зазначають, що релігійна громада є первинним територіальним об'єднанням вірян певного релігійного напрямку, що характеризується добровільним членством, автономністю, самокерованістю, регулярністю культу та відсутністю централізованого керівництва, якщо серед вірян є особи, наділені функціями священнослужителів [75].

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» тлумачить релігійну громаду місцевою релігійною організацією віруючих одного культу, віросповідання, напрямку, течії чи толку, що об'єдналися на добровільних засадах для задоволення своїх релігійних потреб [73].

Окрім витлумачення сутності релігійної громади як окремого виду у класифікаційній структурі релігійних організацій, вищезгаданий нормативно-правовий документ не надає відповідного роз'яснення щодо змісту інших видів таких організацій, а виключно визначає ключові засади їхнього утворення та діяльності.

Для повноти розуміння діапазону та можливостей функціонування цілого спектру релігійних організацій вважаємо за необхідне окреслити базову сутність кожного окремого виду.

Так, релігійні управління і центри є адміністративно-виконавчими органами керування релігійними організаціями, що знаходяться у їхньому підпорядкуванні.

Монастир уособлює релігійну чернечу громаду, що веде безперервне господарювання та проживання аскетичного характеру на призначених для цього територіях (житлові, господарські споруди, храми тощо).

Релігійне братство є суспільно-релігійним співтовариством, яке має на меті реалізовувати діяльність місіонерського, проповідницького та соціального

спрямування, сприяти збереженню культури, традицій, духовності, національної ідентичності.

Місіонерське товариство (місія) – це релігійна група осіб (однодумців), чия діяльність націлена на популяризацію свого віровчення з метою залучення нових прибічників, зокрема засобами проповідництва, поширення релігійної літератури та іншої цільової атрибутики.

Духовний навчальний заклад є освітньою установою, що пропонує духовну, богословську освітню підготовку передусім духовенства, богословів, теологів тощо.

Вищеназвані релігійні організації функціонують та провадять фінансового-господарську діяльність поряд з іншими суб'єктами господарських відносин відповідно до притаманних їм специфічних потреб, порядку та цілей.

Проект Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, що був розроблений у 2004 році, визначає перелік прав, якими володіють релігійні організації (церкви), а саме: вільно здійснювати релігійну практику, вести господарську, благодійну та іншу суспільно корисну діяльність, володіти статусом юридичної особи з усіма правовими наслідками, отримувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформацію з питань, що належать до сфер їхньої діяльності, засновувати загальноосвітні навчальні заклади усіх рівнів (надавати релігійну освіту та систему виховання, що сформована відповідно до правил та традицій певної конфесії), звертатись та одержувати добровільні пожертвування фінансового та іншого спрямування, встановлювати та підтримувати міжнародні комунікації з метою забезпечення релігійної практики тощо. Окрім прав, вищезазначений документ формулює низку обов'язків, які покладаються на релігійні організації, зокрема: дотримуватися правопорядку та вимог чинного законодавства, а також нести відповідальність за його порушення у процесі діяльності, не втручатися в діяльність інших релігійних організацій, у роботу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, враховувати та шанувати усталені історично-культурні традиції суспільства, не допускати

нетерпимості, образи релігійних почуттів і толерантно ставитись до вірян та релігійних організацій інших конфесій та невіруючих, не брати участі в діяльності політичних партій, не фінансувати та не отримувати фінансування від них, забезпечувати та дотримуватись трудових прав та норм соціального захисту громадян, що є працівниками релігійних організацій, зберігати та підтримувати у належному стані власне чи таке, що перебуває у користуванні, майно релігійного призначення та є історико-культурною цінністю (здійснювати ремонт, реставраційні роботи) тощо [76].

Центральним органом формування та реалізації державної політики у сфері релігії в Україні на сьогодні є Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, що була створена на рубежі 2019 та 2020 років. Попередні роки ці функції належали Державному комітету України у справах національностей та релігій.

Отже, табл. 1.5. демонструє статистику кількості релігійних організацій у розрізі областей.

Таблиця 1.5.

**Мережа релігійних організацій України у розрізі областей
станом на 01.01.2023 р.**

Область	Кількість релігійних організацій	Область	Кількість релігійних організацій
Вінницька	2239	Одеська	1399
Волинська	1683	Полтавська	1212
Дніпропетровська	1539	Рівненська	1644
Донецька	1879	Сумська	549
Житомирська	1643	Тернопільська	1851
Закарпатська	1856	Харківська	861
Запорізька	1099	Херсонська	995
Івано-Франківська	1444	Хмельницька	1998
Київська	1953	Черкаська	1471
Кіровоградська	756	Чернівецька	1379
Луганська	869	Чернігівська	976
Львівська	3301	м. Київ	1299
Миколаївська	762	Разом	36657

Джерело: Складено на основі даних джерела [77]

Мережа вітчизняних релігійних організацій, що функціонують, зокрема, з порядком, визначеним Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», на сьогодні є достатньо розгалуженою. Опираючись на актуальні статистичні дані Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, бачимо, що станом на 1 січня 2023 року сітка релігійних організацій України становила 36657 одиниць. Найширше релігійні організації представлені у Львівській області, а найменше їх функціонує у Сумській області.

Щодо статистичних показників кількості релігійних організацій за видами, то найбільш чисельними серед інших видів є релігійні громади у кількості 35040 одиниць, а найменш чисельними – братства у кількості 86 одиниць. Деталізовану інформацію щодо класифікації цих показників наведено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6.

**Мережа релігійних організацій України за видами
станом на 01.01.2023 р.**

Релігійні організації станом на 01.01.2023 р.	види релігійних організацій	кількість релігійних організацій за видами
	центри	92
	управління	306
	громади	35040
	монастирі	547
	братства	86
	місії	382
	духовні навчальні заклади	204
	Разом	36657

Джерело: Складено на основі даних джерела [77]

Вичерпний деталізований звіт щодо мережі релігійних організацій станом на початок 2023 року, який було сформовано та опубліковано Державною службою України з етнополітики та свободи совісті (Форма 1) наведено у Додатку Б.

Економічним базисом функціонування релігійних організацій, поряд з іншими суб'єктами господарювання, є їхній статус юридичних осіб, яким вони володіють починаючи із дня реєстрації, користуючись при цьому правами та

несучи обов'язки згідно з чинним вітчизняним законодавством та власними статутами чи положеннями.

Першим кроком, що веде до офіційної реєстрації релігійної організації як юридичної особи, є підготовка та укладення її статуту або положення з обов'язковим подальшим проходженням процедури його державної реєстрації у відповідальних органах. Центральний орган виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері релігії, здійснює реєстрацію статутів (положень) таких релігійних організацій, як релігійні центри, управління, монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади. Реєстрацію статутів (положень) релігійних громад проводить локальний відповідальний орган.

Релігійна громада є найчисельнішим автономним видом у мережі релігійних організацій, певною спільнотою віруючих одного релігійного спрямування, що утворюється громадянами, які досягли повноліття, у кількості не менше ніж 10 осіб. Членство в релігійній громаді є добровільним. Обрання керівництва релігійної громади відбувається на загальних зборах її членів та засвідчується відповідним рішенням. Часто керівником громади є священослужитель.

Створення релігійної громади підлягає державній реєстрації, основоположним кроком до якої є реєстрація її статуту (положення), що для уникнення відмови у його реєстрації, повинен бути укладеним відповідно до чинного вітчизняного законодавства (подальші зміни та доповнення до статутів (положень) релігійних організацій підлягають державній реєстрації в тому числі).

Для реєстрації статуту (положення) новоствореної релігійної громади громадяни, які її утворили, подають відповідну заяву та безпосередньо статут (положення) до локального органу, що уповноважений здійснювати таку реєстрацію.

До статуту (положення) релігійної громади додатково подаються засвідчені копії:

рішення про утворення релігійної громади, її найменування,

затвердження статуту (положення), обрання керівних органів - протокол загальних зборів віруючих. Рішення, ухвалені на зборах релігійної громади, оформлюються протоколом відповідно до її внутрішніх правил. Протокол зборів обов'язково повинен містити рішення щодо обрання голови та секретаря зборів релігійної громади, створення релігійної громади, затвердження її статуту (положення), обрання керівника та інших керівних органів громади; визначення особи (осіб), уповноважених представляти релігійну громаду з метою реєстрації статуту в органах державної влади тощо;

документа про право власності чи користування приміщенням або письмової згоди власника приміщення, тобто надання достовірної інформації щодо місцезнаходження релігійної громади, що зазначене у статуті [78].

Уповноважений орган упродовж передбаченого законодавством терміну ухвалює рішення щодо реєстрацію статуту (положення) та письмово повідомляє про нього заявника (релігійну громаду).

Релігійні громади володіють правом самостійного вибору щодо своєї підлеглості будь-яким діючим в Україні чи за її межами релігійним центрам (управлінням) та можливістю безперешкодної зміни підлеглості із обов'язковим внесенням інформації до своїх статутів (положень), що стосується таких змін. Для реалізації процедури зміни підлеглості, релігійна громада скликає загальні збори своїх членів з винесенням відповідного питання на голосування, за результатами якого ухвалюється рішення, яке повинно бути протокольно оформленим та належним чином засвідчено підписами. Рішення вважається ухваленим за умови підтримки щонайменше двома третинами присутніх на зборах членів релігійної громади. Частина громади, яка не підтримує рішення більшості щодо зміни підлеглості, має право утворити нову релігійну громаду [73].

Варто зауважити, що релігійні громади можуть функціонувати і без державної реєстрації, не повідомляючи державні органи про своє утворення та не реєструючи статут, така можливість передбачена Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації». Однак провадження діяльності у

статусі юридичних осіб передусім підтверджує їхню участь у цивільно-правових відносинах, дозволяє розпочати прозору господарську діяльність згідно з чинним вітчизняним законодавством, офіційно долучатись до програм, зокрема фінансового спрямування, що покликані сприяти розвитку громад.

Інші види релігійних організацій, зокрема монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, аналогічно до релігійних громад, зобов'язані здійснити державну реєстрацію статуту (положення). Як вже зазначалось, у цьому випадку процедура реєстрації (як і подальших можливих змін) реалізується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, яким є Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. Додатково то таких статутів додається належним чином засвідчена копія статуту релігійного центру (управління), що засновує одну із вищезазначених релігійних реалізацій. Якщо мова йде про реєстрацію статутів (положень) релігійних центрів (управлінь), що входять до складу чи визнають у будь-якій формі підлеглість у канонічних, організаційних, інших питаннях будь-яким іншим діючим в Україні чи за її межами релігійним організаціям, в такому разі додатково надається документ, що підтверджує визнання такою релігійною організацією підлеглості їй новоутвореного релігійного центру (управління), або документ, який підтверджує, що новоутворений релігійний центр (управління) входить до складу такої релігійної організації [79].

Наступним етапом після завершення офіційної процедури реєстрації статуту релігійної громади є проведення її державної реєстрації як юридичної особи в органах державної реєстраційної служби та внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Станом на 20.10.2022 року, за статистичними даними Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, на теренах нашої держави офіційно ведуть діяльність 26549 релігійних організацій. Розширені дані у розрізі областей наведено у табл. 1.7.

**Зареєстровані юридичні особи за областями станом на 20.10.2022
з кодом організаційно-правової форми 825 «Релігійна організація»,
наявні в Єдиному державному реєстрі фізичних осіб-підприємців та
громадських формувань**

№	Області України, міста Київ і Севастополь	Кількість релігійних організацій	Відсоток
1	Львівська	2568	9,7%
2	Тернопільська	1559	5,9%
3	Закарпатська	1486	5,6%
4	Донецька	1377	5,2%
5	Хмельницька	1370	5,2%
6	Волинська	1353	5,1%
7	Київська	1341	5,1%
8	Рівненська	1339	5,0%
9	Івано-Франківська	1239	4,7%
10	Вінницька	1213	4,6%
11	Дніпропетровська	1179	4,4%
12	Житомирська	980	3,7%
13	Одеська	967	3,6%
14	Чернівецька	925	3,5%
15	Київ	920	3,5%
16	Автономна Республіка Крим	791	3,0%
17	Полтавська	761	2,9%
18	Запорізька	648	2,4%
19	Харківська	638	2,4%
20	Черкаська	617	2,3%
21	Херсонська	607	2,3%
22	Луганська	573	2,2%
23	Чернігівська	564	2,1%
24	Сумська	508	1,9%
25	Миколаївська	480	1,8%
26	Кіровоградська	440	1,7%
27	Севастополь	106	0,4%
	Разом	26549	100,0%

Джерело: Складено на основі даних джерела [80]

Перелік документів, необхідних до подання заявником (у цьому випадку новоствореною релігійною організацією) для державної реєстрації юридичної особи, визначено Статтею 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [81].

Подальшими діями процедури реєстрації релігійної організації як юридичної особи є фіксація коду, що відповідає виду діяльності та вказує на усі можливі напрямки роботи такої організації згідно з актуальним класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД), вибір якого, зокрема, зумовлює її подальше функціонування, звітність та оподаткування. Відповідним кодом для релігійних організацій є 94.91 – «діяльність релігійних організацій», що включає надання релігійних (зокрема і ритуальних) послуг, діяльність монастирів та організацій пустельників.

Новостворена юридична особа – релігійна організація є легітимним учасником у розгалуженій сітці вітчизняних суб'єктів господарювання, що, звично, функціє у статусі неприбуткової і, відповідно, дотримується у своїй діяльності законодавчих норм, що регламентують господарську діяльність неприбуткових суб'єктів господарювання.

Неприбуткові організації є суб'єктами ринкового господарства, які обіймають більшість галузей людського життя, приймають участь у створенні і реалізації суспільних благ та послуг, сприяють вирішенню проблем в таких сферах, як політика, культура, охорона навколишнього середовища, спорт, добродійність, духовне виховання, тощо [82].

Г. Попадинець зазначає, що неприбуткові організації не переслідують мети отримання прибутку (доходу) та не розподіляють його у процесі здійснення господарської між своїми учасниками, а створені для здійснення діяльності у сферах благодійництва, просвітництва, правозахисту, культури та іншої суспільно-корисної діяльності [83].

А. Халецька виокремлює, серед інших, шість цілей створення неприбуткових організацій, зокрема: вирішення соціальних завдань; захист прав і свобод громадян; розвиток і вдосконалення наукових знань; політичний

напрямок; віросповідання та здійснення релігійних обрядів; організація дозвілля [82].

Податковий Кодекс України визначає неприбуткові підприємства, установи та організації такими, що, на відміну від комерційних установ, не мають на меті одержання прибутку і, відповідно, не є платниками податку на прибуток підприємств та виділяє такі їхні види:

бюджетні установи;

громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні та благодійні організації, пенсійні фонди;

спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб;

житлово-будівельні, дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства);

об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків;

професійні спілки та їх об'єднання й організації, роботодавці та їх об'єднання й організації;

сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та їх кооперативні об'єднання;

інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам Податкового кодексу [84].

Податковий кодекс, серед іншого, декларує умови, обов'язкові до неухильного дотримання усіма організаціями, що претендують на статус неприбуткової, зокрема:

утворення та реєстрація у порядку, відповідно до законодавства, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

задекларована в установчих документах відповідної неприбуткової організації (або ж організації вищого рівня) заборона щодо розподілу отриманих доходів (прибутків) або їхньої частини серед засновників, членів, працівників (за виключенням оплати праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших осіб;

задекларована в установчих документах відповідної неприбуткової організації (або ж організації вищого рівня) можливість передачі активів неприбутковій організації відповідного виду (або кільком таким організаціям, окрім об'єднань та асоціацій об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, та житлово-будівельних кооперативів) та іншим юридичним особам у сфері недержавного пенсійного забезпечення, а також зарахування до доходу бюджету у разі припинення (ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення) юридичної особи;

внесення до Реєстру неприбуткових установ та організацій [84].

Порядок ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року №440.

Для включення до вищезгаданого реєстру неприбуткова організація подає до контролюючого органу реєстраційну заяву за визначеною формою та належно засвідчені копії установчих документів неприбуткової організації, а, в разі, якщо така структура діє на підставі установчих документів організації вищого рівня, окрім реєстраційної заяви необхідними також є копії документів, що засвідчують приналежність до організації вищого рівня та право діяти на підставі її установчих документів. Для житлово-будівельних кооперативів додатково подаються засвідчені копії документів, що підтверджують дату прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом житлового будинку та факт спорудження або придбання такого будинку житлово-будівельним (житловим) кооперативом.

Контролюючий орган розглядає заяву і прикріплений пакет документів до неї та протягом трьох робочих днів із дня їхнього отримання ухвалює рішення щодо включення (зокрема і повторного включення), відмови у включенні (зокрема і повторному включенні) неприбуткової організації до реєстру неприбуткових установ та організацій, виключення її з вищезгаданого реєстру або зміну ознаки неприбутковості (детальна структура ознак наведена у табл. 1.8.), а також вносить у разі присвоєння (або зміни) ознаки

неприбутковості відповідний запис до нього [85].

У разі відмови у включенні (повторному включенні), присвоєнні (зміні) ознаки неприбутковості чи для виключення неприбуткової організації з реєстру неприбуткових установ та організацій контролюючий орган виносить відповідне рішення [85].

Таблиця 1.8.

Структура ознак неприбутковості

Код ознаки	Вид неприбуткової організації за ознакою
0031	бюджетні установи
0032	громадські об'єднання
0033	політичні партії
0034	творчі спілки
0035	релігійні організації
0036	благодійні організації
0037	пенсійні фонди
0038	спілки
0039	асоціації та інші об'єднання юридичних осіб
0040	житлово-будівельні кооперативи (з першого числа місяця, що настає за місяцем, в якому відповідно до закону прийнято в експлуатацію закінчений будівництвом житловий будинок і такий будинок споруджувався або придбався житлово-будівельним (житловим) кооперативом)
0041	дачні (дачно-будівельні) кооперативи
0042	садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства)
0043	об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків
0044	професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок
0045	організації роботодавців та їх об'єднання
0046	сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
0047	кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів
0048	інші юридичні особи, що утворені та зареєстровані у визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації порядку та діяльність яких відповідає вимогам Податкового Кодексу України

Джерело: Складено на основі даних джерела [85]

Зазначимо, що, попри звільнення від сплати податку на прибуток підприємств та подання декларації за ним, офіційно функціонуюча релігійна організація визнається платником податків. Відповідний статус тягне за собою

необхідність постановки на облік у контролюючих органах та подальше неухильне дотримання визначених норм обліку та звітності, що є закономірним для здійснення контролю витрат доходів (прибутків) неприбуткових релігійних організацій (зокрема необхідність подання звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації відповідно до затвердженої форми у терміни, передбачені для подання податкової декларації з податку на прибуток підприємств).

Недотримання цілей використання доходів (прибутків) релігійної організації веде до скасування статусу неприбутковості та подальшої сплати податку на прибуток на загальних підставах.

Релігійні організації вільні як у провадженні самостійної фінансово-господарської діяльності, так і в утворенні окремо господарюючих підприємств. Ліквідація або реорганізація таких структур відбувається відповідно до норм чинного вітчизняного законодавства з власної ініціативи або за рішенням суду, якщо їхня діяльність визнана протиправною.

Щодо забезпечення повноцінного регулювання фінансово-господарської діяльності релігійних організацій, зокрема з боку держави, вони повинні бути зареєстрованими як юридичні особи. Функціонування налагодженого на законодавчому рівні механізму такого регулювання, розробленого враховуючи специфіку сфери господарської діяльності саме релігійних організацій як окремого виду у структурі суб'єктів господарювання, дозволить підвищити ефект їх взаємодії з державою.

Важливим у векторі дослідження поточного питання є розмежування категорій «релігійна організація» та «церква», контекст яких часто ототожнюється.

Так, Ю. Пайда звертає увагу на широкий діапазон визначення сутності релігійної організації як категорії, що сприймається також як церква, яка є організованим, структурованим об'єднанням прихильників певної релігії, а також пропонує терміни «церква» та «релігійна організація» вживати паралельно [86, с. 70]. Не можемо цілковито погодитись з вищезазначеною

думкою, адже «церква» є різнозначним поняттям, що охоплює як храм, тобто будівлю, де відбуваються богослужіння та релігійні обряди, а також церковну спільноту, яка є добровільним об'єднанням віруючих, діючих з метою спільного задоволення релігійних потреб, виявляючи свою прихильність до одного й того самого культу, віросповідання, наряду, течії чи толку, що організована у релігійну організацію – релігійну структуру, що веде господарську діяльність (у даному ключі юридичною особою є не церква, а релігійна організація, яка її уособлює) [87, с. 120-121].

Структурні елементи Проєкту Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, що був розроблений у 2004 році, не розділяють церкву та релігійні організації у своїх трактуваннях, однак Додаток «Головні терміни і поняття», що є невід'ємною частиною вищезгаданої Концепції, визнає полісемію поняття «церква» та пропонує розглядати його з трьох ракурсів відповідно до того чи іншого контексту, зокрема: узагальнене поняття, що означає релігійні організації; означення певного типу релігійних організацій (зокрема, християнських); будівлі релігійного призначення певного типу та архітектурних особливостей.

Науково-суспільна сфера зображує церкву окремою суспільною, громадянською інституцією з особливим статусом у зв'язку із її відокремленням від держави, характерними ознаками якої є цілісні догматика і віровчення, спільна релігійна діяльність, ієрархічна управлінська система. Ю. Пайда трактує церкву формою релігійної інституції, яка представляє структуру релігійних організацій, базою функціонування якої є релігійно-духовні віросповідання, а діяльність спрямована на взаємодію із суспільством, іншими суспільними інституціями і окремими особами та підлягає нормативно-правовому регулюванню [86, с. 71-80].

Науковець виокремлює окремі інституційні складові, які охоплює церква, зокрема: релігійно-духовна, що ґрунтується на релігійному віровченні та особливостях відправлення релігійних культів; державно-правова, що пов'язана з нормативно-правовим регулюванням релігійної діяльності та державно-

управлінським впливом на відносини у сфері релігій і віросповідань; суспільно-інституційна, що охоплює суспільно-церковні інститути із духовно-ієрархічною системою духовенства та вірян [86, с. 71 – 80].

Зауважимо, що церква сьогодні є надзвичайно потужним та впливовим громадянським інститутом, що підтверджують численні актуальні соціологічні дослідження. Так, підсумки соціологічного опитування (опитано 2022 повнолітніх респондентів; похибка вибірки не перевищує 2,3%), що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні (виключно на територіях, де не ведуться бойові дії та які є підконтрольними уряду України) з 9 по 15 листопада 2023 року свідчать, що церкві довіряє більшість українських громадян – сьогодні цей показник сягає 59% (максимальна суспільна довіра до церкви була зафіксована у 2010 році і становила 72,5%). На рис. 1.13. представлено регіональний розподіл довіри до церкви серед мешканців.

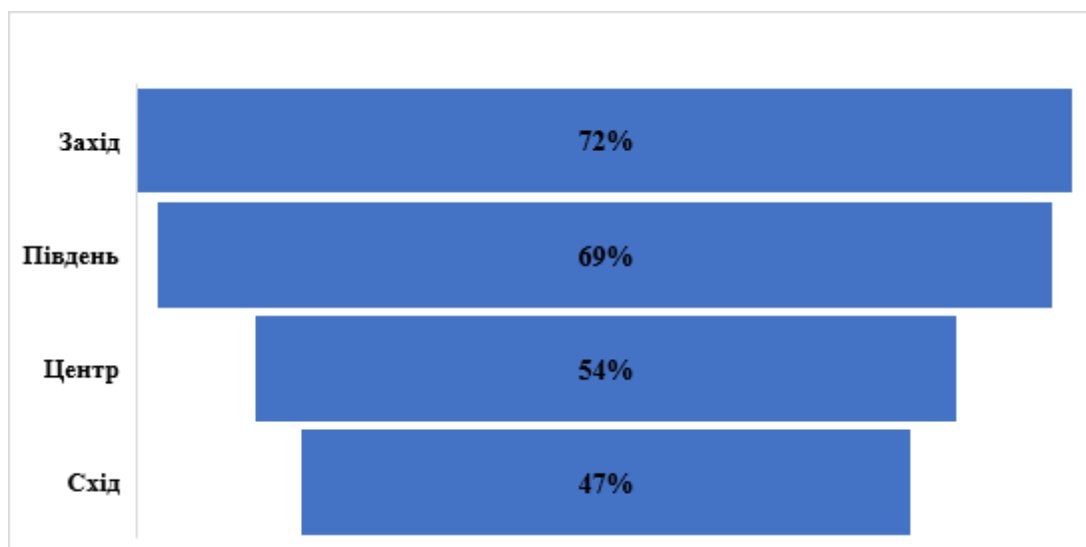

Рис. 1.13. Рівень довіри населення до церкви (за регіонами)

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [88]

Інші досліджувані дані вищевказаного опитування свідчать, що частка громадян, які визнають себе віруючими, становила 68% наприкінці 2021 року,

74% у листопаді 2022 року, 70,5% у листопаді 2023 року; старші вікові групи демонструють вищий рівень релігійності поряд із молоддю (найменше віруючих у 2023 році, а саме 55%, зафіксовано у віковій групі 18-24 роки, попри 65 – 78% у інших); за статевою ознакою жінок віруючих більше (78%) порівняно з чоловіками (62%); у селах частка віруючих громадян сягає рівня 75%, у містах – 68% [83].

Разом з тим, не зважаючи на значну кількість громадян, що вважають себе віруючими, офіційними членами релігійних громад у 2023 році визнаються тільки 24% опитаних респондентів (у 2020 році цей показник становив 16%, а у 2021 році - 21%). Кількість громадян, що декларуються членами релігійних громад переважають у західному регіоні – 46%, у центральному регіоні цей рівень сягає 18%, на півдні – 13%, на сході – 12% [88].

Отже, церква (релігійна організація) як автономна релігійна структура, займається не виключно діяльністю релігійного спрямування, яка є її першорядним пріоритетом, але і фінансово-господарською, впорядковане ведення якої вимагає здійснення належної державної реєстрації передусім із метою підтвердження легітимності її діяльності як самостійного суб'єкта правовідносин, що має можливість здійснювати господарську, добродійну та деякі інші види діяльності, а також вибудовувати і підтримувати офіційні комунікації з іншими господарюючими суб'єктами, зокрема і міжнародними.

Висновки до розділу 1

До висновків першого розділу відносяться:

1. Сформовано категоріальний базис дослідження, який ґрунтується на уточненні категорії «регулювання» та визначено, що представлена категорія є широко використовуваною у фінансово-економічній сфері, її базова сутність розкривається у таких функціях як: «впорядкувати, налагоджувати, приводити

до відповідності». Лексикографічні інформаційні джерела демонструють подібні тлумачення «регулювання», які можна систематизувати у певний процес, метою якого є управління, керування та підпорядкування об'єкта впливу певним правилам для досягнення очікуваних результатів та показників. Саме тому запропоновано розглядати «економічне регулювання», як процес системного застосування регламентованих повноважень для здійснення керованого впливу на суб'єкти економіки та впровадження контролю за їх економічною діяльністю або організованою системою заходів, що вживається з метою контрольованого впливу на економічні процеси.

2. Ефективний концептуальний підхід щодо підтримки усіх сторін діяльності підприємництва є однією з ключових системних ланок регулювання фінансової діяльності та слугує запорукою його стабільного розвитку. Важливим у даному контексті є грамотна постановка стратегічних, тактичних та оперативних цілей механізму регулювання фінансової діяльності. Визначеними видами регулювання фінансової діяльності підприємства є: державне регулювання, що реалізується напрямками державної політики; ринкове регулювання, що ґрунтується на ключових принципах функціонування ринку; внутрішнє регулювання, що здійснюється в межах окремого підприємства.

3. У ході дослідження встановлено, що релігійні організації є самостійними учасниками господарських відносин, із визначеними правами і обов'язками, упорядкованою ієрархічною вертикаллю та структурою господарювання, що мають релігійне спрямування діяльності неприбуткового характеру. Для повноправного ведення фінансово-господарської діяльності у розгалуженій сітці вітчизняних суб'єктів господарювання релігійні організації повинні перебувати у статусі юридичних осіб, володіти правами та нести обов'язки згідно чинного вітчизняного законодавства та власних статутів чи положень. Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачено, що релігійні громади мають право функціонувати без державної реєстрації та не повідомляти державні органи про своє утворення.

Фіксація статусу юридичної особи для релігійної організації починається з процедури підготовки, укладення та державної реєстрації у відповідальних органах її статуту або положення, після завершення якої проводиться її державна реєстрація в органах державної реєстраційної служби та внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Відтак, релігійна організація як новостворена юридична особа вважається легітимним учасником розгалуженої мережі вітчизняних суб'єктів господарювання, яка, як правило, функціонує у статусі неприбуткової.

Основні результати дослідження знайшли відображення в таких публікаціях дисертанта: [30, 33, 34, 36, 87].

РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

2.1. Аналіз інформаційно-законодавчого забезпечення провадження фінансово-господарської діяльності релігійних організацій

Релігійні організації є важливими гравцями на фінансово-господарському полі, не обмежуючись забезпеченням виключно соціально-культурної суспільної складової, опікуючись не тільки зміцненням моральних цінностей та етичних суспільних норм, а й надаючи широкий спектр релігійних послуг, які, беручи до уваги високий ступінь релігійності сучасного українського суспільства, є надзвичайно актуальними та широко затребуваними.

Офіційно зареєстровані релігійні організації володіють фінансово-економічною самодостатністю, функціонуючи у статусі самостійних правових суб'єктів, орудуючи широкими правами, в тому числі і вступу у правові відносини з іншими суб'єктами господарювання.

Фінансово-господарська активність релігійних організацій сприяє не тільки генерації ресурсів для ведення власної діяльності, а й стимулює загальний економічний розвиток держави.

Із метою подальшого виокремлення фінансово-господарської функціональної складової релігійних організацій, насамперед, варто розмежувати їх діяльність на культову та позакультову, першочергово витлумачивши сутність категорії «культ», зокрема крізь призму релігійного розуміння.

Окремі еспертні думки свідчать, що, незважаючи на широке застосування поняття «релігійний культ» як у законодавчих документах, так і у дослідженнях релігієзнавчого та історичного характеру, однозначного його трактування

немає, відтак роз'єднуються дві окремі точки зору на визначення вищезгаданої категорії. До першої точки зору можна зараховувати тлумачення, що надаються, здебільшого, словниками, систематизувавши які, можемо констатувати, що релігійним культом є сукупність дій релігійного спрямування, що включають: свята, молитви, обряди, ритуали, церковні богослужіння та інші церемонії, а також охоплюють предмети та символи, які покликані поклонятись божеству чи його вшановувати та яким приписується певна магічна чи надприродна здатність. До цієї ж групи трактування поняття «релігійний культ» віднесено правові акти, що регламентують взаємовідносини держави та церкви та визначають його як право релігійної громади на здійснення певних дій. Інша ж точка зору характеризування релігійного культу зводить його до певної конфесійної приналежності, тобто виокремлює в окрему релігійну систему, що належить одній або кільком релігійним групам [89, с. 74 –79].

Релігійний культ як явище у окремій релігійній спільноті виражає її ідентичність, духовне вірування, цінності, морально-етичне спрямування та усталені традиції, а також формує основні способи внутрішньої поведінки та взаємодії.

Важливим є прямий чи опосередкований вплив релігійного культу на економічні процеси, передусім, на споживчу поведінку населення. Механізми такого впливу пов'язані, в тому числі, і з визначеною споживчою активністю вірян, яка відображає їх релігійні принципи та переконання, зокрема, і через специфічне споживання, що відображається на виборі тих чи інших товарів і послуг та активізується здебільшого під час релігійних свят, що сприяє зростанню попиту на певні товари та послуги і, як наслідок, утворенню певних ринкових тенденцій. Водночас релігійні спільноти формують характерні їм моделі споживання, впливаючи на вибір товарів і послуг серед своїх прихильників. Загалом релігійні свята слугують вагомим стимулюючим фактором економічного пожвавлення, забезпечуючи додаткові можливості для місцевого підприємництва, зокрема через:

зростання попиту на окремі види товарів та послуг, що збільшує їхнє

виготовлення та реалізацію;

розквіт туризму через збільшення туристичного потоку, що, у свою чергу, сприяє розвитку готельного й ресторанного бізнесу та інших їм супутніх послуг;

розвиток інших галузей: будівництво та реконструкція, дизайн, реклама тощо.

Очевидно, що такі події релігійного спрямування мають стимулюючий потенціал у різних секторах економіки, зокрема впливають на ринок праці, створюючи тимчасові робочі місця у задіяних сферах. Таким чином, релігійний культ позначається на економічній динаміці, частково впливаючи на регулювання ринку та розвиток підприємницької гілки через свої норми, традиції та практики.

Повертаючись до дослідження культової та некультової діяльності релігійних організацій, вважаємо за доцільне наголосити на соціологічному підході тлумачення, який умовно класифікує релігійні організації, залежно від мети їхнього створення на культові, до яких належать релігійні громади (релігійні групи) та монастирі, а також некультові, серед яких релігійні управління і центри, духовні навчальні заклади, релігійні братства, місіонерські товариства. Водночас, акцент спрямований на чітке підпорядкування таких організацій канонічним правилам, що характеризують їхню організаційну структуру, місце кожної окремої організації у такій структурі, обов'язкову підпорядкованість внутрішнім правилам тощо. Так, релігійні управління і центри як представницькі органи релігійних об'єднань, духовні навчальні заклади організують у процесі своєї діяльності як культову, так і некультову діяльність [90, с.124].

За ще одним підходом до тлумачення, релігійна діяльність характеризується релігійно-регламентованою практично-духовною активністю віруючих, релігійних груп та інститутів, поділяючись на культову і позакультову. Культова діяльність вбачається сукупністю релігійних дій, що відносяться до надприродного та має як духовні аспекти, на які не

поширюється державний вплив, так і практичні, які є предметом державного регулювання. Порядок проведення процедур релігійного спрямування (обрядів, ритуалів, церемоній тощо) у рамках культової діяльності повинен опиратись на законодавчі норми та може бути законодавчо обмеженим у разі протиправних, злочинних дій. Позакультова діяльність розглядається сукупністю дій віруючих релігійного напрямку та релігійних інститутів з метою задоволення духовних та практичних потреб функціонування релігійних організацій та поділяється на духовну сферу, що формулює створення релігійних ідей, обґрунтовує їх богословсько-теологічну складову тощо, а також практичну, що зумовлена поширенням таких ідей у широкі маси та реалізацією місіонерської, духовно-освітньої, добродійної, виховної, управлінської діяльності у релігійних організаціях. Духовна складова як позакультової діяльності, так і культової не зазнає управлінського державного впливу, однак практична є предметом регулювання з боку держави і поширюється на релігійні організації на загальних підставах відповідно до законодавчого порядку. Так, поряд з іншими громадськими, релігійні організації мають право використовувати доступні засоби масової інформації; засновувати видавничі, поліграфічні, реставраційно-будівельні та інші підприємства; приймати на роботу громадян із дотриманням трудового законодавства. Важливим є уточнення щодо законодавчого обмеження релігійних організацій у виконанні державних функцій. Разом з тим, і держава не уповноважена втручатись у внутрішній порядок діяльності релігійних організацій, якщо такий не суперечить чинному законодавству [91, с. 101].

Влучно, на наш погляд, розмежовує культову та позакультову діяльність у контексті релігійної Бочков П. В., визначаючи першу як різновид суспільної діяльності, що спрямована на сповідання та поширення віри та включає утримання й відправлення культу. До культових послуг віднесені такі релігійні обряди, як хрещення, церковний шлюб, освячення, молебень тощо, а до предметів культового призначення – образи (ікони), хрести, свічки, дзвони, кадила, лампадки, приладдя для хрещення, одяг священнослужителів тощо.

Позакультова релігійна діяльність сформульована науковцем як така, що провадиться з метою забезпечення культової у таких сферах як: державна, політична, економічна, виробнича, наукова тощо. Він наголошує, що культова діяльність релігійних організацій, на відміну від позакультової, не вимагає від таких структур офіційної державної реєстрації та набуття статусу юридичної особи [92, с. 73].

Таким чином, релігійна діяльність є комплексом дій, орієнтованих на практику та розповсюдження релігійних переконань, а культова та позакультова діяльність релігійних організацій є окремими аспектами їхньої діяльності та суспільного впливу, що характеризується певними відмінностями. Так, культова діяльність акцентована на поглибленні віри, дотриманні обрядів та традицій, а також зосереджена навколо релігійних обрядів, ритуалів та культових об'єктів, які, зазвичай проводяться у спеціальних (культових) спорудах під керівництвом духовних лідерів. Натомість позакультова діяльність спрямована на пропагування релігійними групами власних цінностей та переконань через доступні канали поширення, гуманітарно-благодійну, освітню та соціальну діяльність.

Як зазначалось, основою законодавчого забезпечення провадження діяльності релігійних організацій, в тому числі і фінансово-господарської є Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [73].

Разом з тим, створення та подальша діяльність суб'єктів господарювання, що офіційно перебувають у статусі юридичних осіб, незалежно від їх організаційно-правових форм провадяться виключно за наявності установчих документів, відповідаючи вимогам чинного вітчизняного законодавства, регулюють відносини як в межах самого підприємства, так і зовнішні зв'язки з іншими суб'єктами господарювання та державними органами. Відповідно, не винятком є й релігійні організації, що офіційно функціонують як неприбуткові підприємства. Винятковою потребою у рамках нашого дослідження вважаємо деталізацію установчих документів релігійних організацій як ключового орієнтира інформаційно-законодавчого забезпечення їх фінансово-

господарської діяльності, так як такі установи не можуть відхилитись від задекларованих у відповідних документах положень, у тому числі і фінансового характеру.

Чинне вітчизняне законодавство не конкретизує тлумачення «установчі документи», а, виключно, наводить їх перелік та вимоги щодо змісту. Наукова література, як правило, їх визначає документами із законодавчо встановленими формою та змістом, на підставі яких утворюються суб'єкти господарювання. Без наявності установчих документів їх функціонування є неможливим або неофіційним.

Установчі документи є фундаментом правової стабільності та ефективного управління суб'єктів господарювання, визначають правовий статус, траєкторію і специфіку їх діяльності, містять ключові відомості про організаційно-правові форми, встановлюють права та обов'язки засновників, склад та компетенції органів управління, визначають процедури прийняття рішень, розподіл прибутку, порядок ліквідації та інші важливі аспекти функціонування підприємства.

Фундаментальна сутність, призначення та вимоги щодо внутрішнього змісту установчих документів суб'єктів господарювання відображені в законодавстві України, зокрема у Господарському та Цивільному кодексах України, Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» тощо.

Так, Господарський кодекс України визнає рішення про утворення або ж засновницький договір, а також статут (положення) установчими документами суб'єкта господарювання [48]. В табл. 2.1 представлено відмінності у трактуванні ключової сутності та особливості вищезгаданих видів установчих документів. Зауважимо, представлений в табл. 2.1 перелік установчих документів не є вичерпним і доповнюється, зокрема, індивідуальним або спільним установчим актом, що складається засновником (засновниками) та на підставі якого створюється установа як юридична особа.

**Установчі документи
(відповідно до Господарського кодексу України)**

Вид документа	Ключові особливості
засновницький договір	зобов'язання засновників щодо утворення суб'єкта господарювання; визначення порядку спільної діяльності щодо такого утворення; умови передачі свого майна суб'єкту господарювання; порядок розподілу прибутків і збитків суб'єкта господарювання; управління діяльністю суб'єкта господарювання та участі в ньому засновників; порядок вибуття та входження нових засновників; порядок реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання; інші умови діяльності суб'єкта господарювання відповідно до закону.
статут (положення)	Затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання чи його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону та містить відомості щодо його: найменування, мети і предмету діяльності; розміру і порядку утворення статутного капіталу та інших фондів; порядку розподілу прибутків і збитків; органи управління і контролю та їх компетенцію; умови реорганізації та ліквідації; інші відомості щодо особливостей організаційної форми; інші відомості, що не суперечать чинному законодавству. Положення визначає господарську компетенцію органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів відповідно до норм законодавства.

Джерело: Складено на основі даних джерела [48]

Цивільний кодекс України містить загальні положення щодо установчих документів суб'єктів господарювання - юридичних осіб та регламентує, що юридична особа створюється та провадить діяльність на підставі установчих документів, до яких відносить: установчий акт, статут (індивідуальний чи модельний), засновницький договір та положення, що повинні бути викладеними у письмовій формі, а також підписаними усіма засновниками [93, 94, с.173]. Наведена табл. 2.2 демонструє специфічні вимоги щодо внутрішнього змісту установчих документів відповідно до запиту Цивільного кодексу:

Цивільний кодекс також визначає, що на підставі установчого акта діють установи, положення як установчий документ характерне юридичним особам публічного права (органи державної влади, органи місцевого самоврядування тощо). Основою діяльності юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку

діяльність є два документи, що належать до категорії установчих – статут та засновницький договір [93].

Таблиця 2.2.

**Вимоги до внутрішнього змісту установчих документів
(відповідно до Цивільного кодексу України)**

Вид документа	Відомості, що зазначаються
засновницький договір	зобов'язання учасників щодо створення товариства та порядок їх спільної діяльності щодо його створення; умови передання товариству майна учасників; додаткові вимоги щодо змісту засновницького договору, якщо такі встановлюються Цивільним кодексом України або іншим законом.
установчий акт	мета та майно, яке передається установі та є необхідним для досягнення цієї мети, структура управління установою. Орган, що здійснює державну реєстрацію може встановлювати окремі положення (із зазначених), якщо установчий акт, що міститься у заповіті їх не визначає.
статут (положення)	найменування юридичної особи; органи управління та їх компетенція; порядок прийняття рішень органів управління; порядок вступу до товариства та виходу з нього; додаткові вимоги щодо змісту статуту, якщо такі встановлюються Цивільним кодексом України або іншим законом.

Джерело: Складено на основі даних джерела [93]

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» визнає установчими документами юридичної особи установчий акт, статут, програма політичної партії, модельний статут, засновницький договір, одноособова заява (меморандум), положення тощо [95].

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» визначає установчими документами релігійних організацій їхні статuti (положення), що не повинні суперечити нормам чинного законодавства, є ухваленими на загальних зборах вірян або на релігійних з'їздах, конференціях, зареєстрованими відповідно до встановленої процедури та, серед інших, що пов'язані з особливостями діяльності відповідної релігійної організації, повинні містити такі відомості щодо:

виду, її місцезнаходження та віросповідання;

місце в організаційній структурі релігійного об'єднання;
 майновий стан;
 права на заснування підприємств, засобів масової інформації, інших релігійних організацій, а також створення навчальних закладів;
 порядок внесення змін і доповнень до статуту (положення);
 порядок рзнаннохв'я майнових та інших питань у разі припинення діяльності [73].

Як було фрагментарно зазначено у контексті розкриття питання щодо державної реєстрації релігійних організацій як юридичних осіб, процедура реєстрації їх статутів (положень), як і подальших можливих змін до них (окрім релігійних громад) реалізується Державною службою України з етнополітики та свободи совісті. центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії. Ключові відмінності у внутрішньому наповненні статутів релігійних організацій безпосередньо залежать від їх виду.

Офіційна сторінка служби у вільному доступі публікує та пропонує до ознайомлення установчі документи двох найбільш масштабних вітчизняних релігійних організацій – управління Української Православної Церкви та Київської Митрополії Української Православної Церкви [96].

У рамках дослідження нас цікавлять базові аспекти, що регулюють фінансову сторону діяльності таких структур.

У загальних положеннях Статуту про Управління Української Православної Церкви зазначено, що найвищими органами церковної влади та управління Української Православної Церкви є Собор Української Православної Церкви, Собор єпископів Української Православної Церкви та Священний Синод Української Православної Церкви на чолі з Митрополитом Київським і всієї України. Українська Православна Церква об'єднує єпархії, синодальні установи, благочиння, парафії, монастирі, духовні навчальні заклади, братства, сестринства та місії. Основна діяльність Української Православної Церкви включає:

проведення богослужінь та інших релігійних обрядів, таїнств, церемоній;

поширення своїх переконань безпосередньо або із використанням доступних інформаційних каналів;
місіонерство;
подвижництво;
паломництво;
милосердя та добродійність;
релігійну освіту та виховання;
будівництво та реконструкцію культових та інших будівель;
іншу діяльність відповідно до правил і традицій Української Православної Церкви.

Щодо фінансової частини, вищезгаданий установчий документ деталізує склад фінансових ресурсів відповідно до шляхів залучення, а також розмежовує розпорядників фінансів відповідно до структурних одиниць. Так, розпорядником загальноцерковних фінансів є Предстоятель Української Православної Церкви зі Священним Синодом, а структурних підрозділів – їх керівники. За розпорядження загальноєпархіальних коштів відповідає єпархіальний архієрей, парафії – голова Парафіяльної ради спільно з членами ради, монастирів – настоятель, настоятелька або намісник, духовного навчального закладу – ректор. Також зазначається, що у рамках здійснення фінансового контролю Священний синод володіє беззаперечним правом на проведення фінансових ревізій загальноцерковних та єпархіальних коштів, для виконання якої створюється спеціальна ревізійна комісія. Аналогічний фінансовий контроль ставропігійних монастирів проводиться ревізійною комісією, створеною за призначенням Митрополита Київського і всієї України, єпархій, парафій та монастирів – ревізійною комісією за призначенням єпархіального архієрея, склад якої визначається Єпархіальною радою [96].

Щодо фінансової складової відповідно до установчого документа Київської Митрополії Української Православної Церкви, серед інших відомостей, що стосуються коштів, майна, звітності тощо, зазначається, що контроль за фінансово-господарською діяльністю відповідної релігійної

організації здійснюється згідно зі Статутом про Управління Української Православної Церкви [96].

У розпорядженні нашого дослідження та аналізу базових аспектів діяльності, зокрема фінансово-господарської, установчі документи трьох релігійних організацій, що різняться за видом, структурою, діяльністю та масштабом впливу згідно з ієрархією.

Так, релігійна організація Управління Мукачівсько-Карпатської Єпархії Української Православної Церкви є адміністративно-виконавчим органом (управлінням) та складовою одиницею релігійного об'єднання Української Православної Церкви, що підпорядковується Київській Митрополії Української Православної Церкви, є підзвітним Священному синоду та Архієрейському Собору. Серед основних напрямків її діяльності є:

поширення віри;

місіонерська діяльність;

організація богослужінь, паломництва та інших заходів для поширення віри;

заснування релігійних братств (сестринств), місій, духовних та інших видів закладів освіти, а також підприємств, товариств, асоціацій, об'єднань громадян тощо, що діють на підставі власних установчих документів;

місійна, катехитична, видавнича, інформаційна, добродійна та інші види діяльності;

будівництво та реставрація культових споруд, будівель та інших об'єктів;

виготовлення та розповсюдження предметів релігійного призначення;

налагодження та підтримка міжнародних зв'язків тощо.

Статут Управління Мукачівсько-Карпатської Єпархії містить чітку заборону розподілу доходів (прибутків) або їх частини між засновниками, членами, працівниками та іншими пов'язаними особами та зазначає щодо можливості використання таких доходів виключно для фінансування видатків на власне утримання. Контроль за фінансово-господарською діяльністю зазначеної релігійної організації здійснюється відповідно до власного

установчого документу, Статуту Української Православної Церкви та рішень її органів.

Релігійна організація Ужгородська українська богословська академія є богословським закладом вищої духовної освіти Української Православної Церкви, напрямком діяльності якої є освітня. Статут академії визначає джерела формування майна, вказує на можливість самостійного розпорядження власними коштами та майном у відповідності до законодавства, а також утворення різних фондів за цільовим призначенням. Перевірка правильності розпорядження та легітимності використання коштів, точності ведення фінансової документації, інвентаризація тощо входить до компетенції ревізійної комісії академії, що обирається загальними зборами даної релігійної організації терміном на три роки.

Релігійна організація «Релігійна громада Української Православної Церкви (Православної церкви України) парафії на честь святого апостола українського Андрія Первозваного є неприбутковою релігійною організацією православних християн, що утворена ними для спільного задоволення релігійних потреб згідно Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», провадить свою діяльність, у тому числі й фінансово-господарську у статусі юридичної особи, входить до складу Мукачівсько-Карпатської Єпархії Української Православної Церкви та перебуває під канонічним керівництвом правлячого архієрея. Ключовими завданнями парафії є:

- проведення богослужінь відповідно до церковного статуту;
- духовна опіка парафіян та відправка церковних таїнств;
- місіонерство та проповіді, в тому числі з використанням засобів масової інформації;
- катехізація, релігійна освіта дітей та дорослих;
- виготворення та поширення релігійної літератури та інших речей релігійного характеру;
- будівництво, придбання та оренда церковних та інших приміщень;
- заснування добродійних закладів, що можуть діяти на підставі власних

статутів;

надання благодійної допомоги;

організація паломництва та інших заходів, спрямованих на поширення та зміцнення віри тощо.

Статут Парафії у відповідності до законодавчих норм, яких дотримуються неприбуткові організації забороняє здійснювати розподіл доходів (прибутків) або їх частини серед засновників, членів (членів органів управління), працівників (окрім заробітної плати, супутніх їй відрахувань та інших обов'язкових платежів), а також іншими пов'язаними особами. Використання таких доходів можливе тільки для фінансування видатків на утримання парафії.

Перевіряє розпорядження фінансами парафії ревізійна комісія, що обирається парафіяльними зборами раз на три роки із числа парафіян.

Аналіз установчих документів релігійних організацій різного рівня та спрямування свідчить про, здебільшого, спільну траєкторію їх діяльності (з незначними відхиленнями відповідно до ієрархічної структури) як у духовно-релігійному курсі, так і у напрямку внутрішнього регулювання фінансово-господарської складової діяльності.

Таким чином, коротка характеристика предметної направленості діяльності вищевказаних релігійних організацій свідчить, що попри відмінності у в організаційній структурі і ключових напрямках діяльності, вони часто мають спільні або схожі очікування щодо джерел надходжень коштів. Ще одним спільним фактором для усіх видів релігійних організацій (як і для інших неприбуткових) є табу на розподіл доходів (прибутків) або їх частини на цілі, відмінні від фінансування видатків на власне утримання. Саме установчі документи, що встановлюють ключові принципи, правила і умови діяльності релігійних організацій є базовим регулюючим фактором їх фінансово-господарської діяльності, які декларують основні принципи та умови функціонування у фінансовій площині, забезпечують дотримання ними законодавчих вимог у тому числі і щодо організації та регулювання фінансової сфери життєдіяльності таких організацій, гарантують прозорість у використанні

фінансових ресурсів, а також є першочерговим показником специфікації щодо визначення рамок джерел фінансування релігійних інституцій, основним з яких є яких добровільні пожертвування і благодійні внески. Суворе слідування умовам, що стосуються можливих шляхів надходжень коштів відповідно до зазначених у статутах релігійних організацій має ключовий вплив на їх фінансово-господарську діяльність, а порушення таких умов може спричинити накопичення фінансових ризиків, нестабільність в управлінні фінансами, та фінансові збитки.

Отже, установчі документи як основа функціонування та ведення господарської діяльності релігійних організацій визначають їх правовий статус, юридичні обов'язки, структуру, управління, місію, цілі та цінності, встановлюють внутрішні правила, процедури прийняття рішень, права та обов'язки, акцентуючи на необхідності неухильного дотримання релігійних принципів. Релігійні організації, що провадять свою діяльність без офіційної реєстрації юридичної особи, не укладають установчих документів та не фіксують чіткої структури та процедур управління, ризикують втратити чітке розуміння своєї місії та цілей, провокувати внутрішній хаос та конфлікти, а також порушити довіру громадян через брак прозорості та відповідальності.

2.2. Моніторинг ключових аспектів регулювання господарської діяльності релігійних організацій

Господарська діяльність суб'єктів господарювання є незамінним компонентом сучасної економіки ринкового спрямування, адже економічна глобалізація вимагає від них постійного аналізу та адаптації до змінних умов ринку, а також одним із найважливіших факторів, що чинить вагомий вплив на загальний соціально-економічний розвиток країни.

Господарський кодекс України визначає господарську діяльність як

діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, що направлена на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт та надання послуг вартісного характеру. Така діяльність може мати комерційну складову, метою якої є одержання прибутку та некомерційну, яка не переслідує цілі щодо прибутку [48].

Уточнюючи вищезазначене, доповнимо, що комерційна господарська діяльність (підприємництво) фактично є систематизованим, незалежним, самокерованим, процесом, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення очікуваних результатів та одержання прибутку, враховуючи ризикову складову. Некомерційне господарювання є самостійною господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення результатів, що не пов'язані з прибутковою складовою [97, с. 208].

Такі учасники господарських відносин як господарські організації – офіційно зареєстровані в установленому законом порядку юридичні особи, фізичні особи, які провадять діяльність та зареєстровані як підприємці, відокремлені підрозділи господарських організацій (філії, представництва тощо) є головними суб'єктами господарської діяльності [97, с. 208].

Господарський кодекс вимежує три сфери господарських відносин, до яких віднесено:

господарсько-виробничі, що виникають між суб'єктами господарювання під час здійснення господарської діяльності;

організаційно-господарські, що відбуваються між суб'єктами господарювання та організаційно-господарських повноважень під час управління господарською діяльністю;

внутрішньогосподарські, що виникають у процесі взаємодії суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами та безпосередньо між ними [48, 98 с. 63].

Господарський кодекс декларує ключові принципи, на яких повинен ґрунтуватися вітчизняний процес господарювання, серед яких:

державний захист та рівнозначне ставлення до всіх суб'єктів господарювання;

забезпечення свободи підприємництва, чесної конкуренції та аргументованого державного втручання у господарські відносини;

вільний рух товарів, послуг та капіталів;

чітке дотримання захисту прав як споживачів, так і товаровиробників тощо;

обмеження неправомірного втручання у господарські відносини органів держави [48, 98 с. 63].

Окрім вищезгаданого кодексу, основоположна сутність господарської діяльності, серед інших вітчизняних нормативно-правових актів, також викладена у Податковому кодексі України та Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Так, перший витлумачує господарську діяльність як діяльність особи з виробництва (виготовлення), реалізації товарів, виконання робіт та надання послуг, що провадиться самостійно, через відокремлені підрозділи або через іншу особу (що уповноважена діяти на користь першої) та націлена на одержання доходу [84], а другий – як усяка (підприємницька) діяльність з виробництва та обміну матеріальних і нематеріальних благ, що є товаром [99].

Господарська діяльність охоплює широкий спектр процесів, а її структура визначається галуззю діяльності та видом господарюючого суб'єкта, тобто господарювання підприємств, державних установ, некомерційних організацій та інших мають свої специфічні особливості. Такими процесами є, серед інших, виробництво, обіг товарів і послуг, фінансова діяльність, управління ресурсами тощо.

Сучасні релігійні організації займаються не виключно духовно-релігійною діяльністю, але і господарською, яка, залежно від виду такої організації, охоплює широкий перелік специфічних процедур, що пов'язані з розподілом матеріальних і нематеріальних благ із метою задоволення цілої низки потреб: духовно-релігійних чи соціально-економічних. Однак, зважаючи

на пріоритетні цілі функціонування релігійних організацій, декларування відсутності прибуткового спрямування, а також необхідності неухильного дотримання морально-етичних стандартів, що визначаються їхніми релігійними переконаннями та доктринами, – господарський підхід релігійних структур відрізняється від підприємств, кінцевою метою яких є одержання прибутку. Водночас, сьогодні діяльність релігійних організацій чітко відображає здатність їхньої адаптації до сучасних умов господарювання, не втрачаючи відповідності своїм фундаментальним цілям та принципам. Тут варто наголосити на важливості саме дотримання оптимального балансу між забезпеченням матеріальних та духовних потреб.

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» не пропонує конкретного визначення господарській діяльності релігійних організацій, а виключно зазначає, що такі інституції володіють правом на виконання своїх статутних завдань засновувати підприємства з правом юридичної особи (виробничі, видавничі, поліграфічні, реставраційно-будівельні, сільськогосподарські та інші, а також добродійні заклади) [73].

Погоджуємось із П. Бочковим, що визначає господарську діяльність релігійних організацій крізь призму базового трактування господарської діяльності Господарським кодексом України як позакультову діяльність релігійних організацій – господарюючих суб'єктів у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення продукції та її реалізацію, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [92, с. 73].

Однак, враховуючи особливі аспекти, які відрізняють її від господарської діяльності інших господарюючих суб'єктів, що характеризується специфікою мети здійснення, а також особливістю умов реалізації, вважаємо за доцільне дещо розширити вищенаведене визначення господарської діяльності релігійних організацій і визначити таку саме крізь призму їхньої основоположної духовної мети функціонування, тобто задоволення духовних потреб своїх прихильників та спільноти. Таким чином, господарська діяльність релігійних організацій є

комплексом процесів з виробництва, обміну і споживання матеріальних і нематеріальних благ, що ґрунтується на поєднанні духовних та господарських цілей. Тобто кінцевою метою господарської діяльності релігійних організацій є не виключно забезпечення їх безперервного фінансового функціонування, а й виконання задекларованих в місії завдань.

Підкреслимо, що господарюючі одиниці повинні провадити господарську діяльність, опираючись на чіткі норми та правила, тому адекватна система регулюючих кроків, інструментів, механізмів сприятиме дотриманню відповідності діяльності встановленим цілям та досягненню фінансової стійкості, а також мінімізує фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Першочергове завдання регулювання є збереження стану упорядкованості, забезпечення виконання поточних заходів, що пов'язані з усуненням виявлених відхилень від очікуваного режиму функціонування [100]. Регулювання господарської діяльності підприємств є системним комплексом заходів законодавчого, адміністративного, фінансового та ін. впливу, що спрямовані на здійснення управління економічною діяльністю підприємств та контролю за цим процесом з метою досягнення задекларованих цілей та результатів.

Зазвичай у контексті регулювання господарської діяльності підприємств, розуміємо двобічну реалізацію такого процесу: як з боку держави, так і саморегулюючими інструментами.

Загалом питання аргументованого державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання стоїть давно і достатньо гостро. Зважаючи на те що економіка нашої держави все ще перебуває у трансформаційних процесах, причетні державні органи ставлять собі за мету постійно удосконалювати елементи процесу регулювання, якщо мова йде про державне регулювання. На виконання таких кроків, ще у 2007 році Указом Президента України була схвалена Концепція вдосконалення державного регулювання господарської діяльності, ключовою метою якої вбачалось підвищення його ефективності у

зв'язку із визнанням багажу накопичених проблем щодо формування та реалізації регуляторної політики, нерезультативними засобами державного регулюючого впливу, що чинили негативний вплив на розвиток господарської діяльності. Зауважувалось, що суб'єкти господарювання відчували негативний вплив протягом усього процесу їх життєдіяльності. До найбільш масштабних проблем також були віднесені:

неефективна робота регуляторних органів;

складна процедура державної реєстрації суб'єктів господарювання;

недосконала, обтяжлива, бюрократична дозвільна система у сфері господарської діяльності;

необґрунтовано широкий перелік видів господарської діяльності, що потребує ліцензування для провадження діяльності;

неефективна система державного нагляду (контролю) господарської діяльності;

низький рівень фінансової підтримки розвитку суб'єктів господарювання;

гальмування інноваційної компоненти розвитку малого бізнесу;

високий рівень податкового навантаження на суб'єктів господарювання;

неефективність системи оподаткування, непередбачуваність змін до податкового законодавства, недовершена система адміністрування податків;

неефективна система технічного регулювання тощо [101].

Моніторинг окреслених проблем зумовив необхідність визначення пріоритетних цілей та завдань у напрямку вдосконалення державного регулювання господарської діяльності. Серед них:

усунення необґрунтованого державного нагляду (контролю) та недопущення неправомірного державного втручання державних у діяльність суб'єктів господарювання;

спрощення дозвільної системи та скорочення видів господарської діяльності, що підлягають обов'язковому ліцензуванню;

залучення підприємницьких неприбуткових об'єднань до формування ключових основ державної регуляторної політики та розробка механізму

ініціювання ними проєктів нормативно-правових актів у предметній площині;
відсутність політичної складової впливу у діяльності регуляторних органів;

удосконалення систем оподаткування та адміністрування податків, реформування податкового законодавства;

усунення технічних перешкод у процесі здійснення певних видів господарської діяльності;

нарошення державної фінансової підтримки з метою стимулювання розвитку підприємництва;

забезпечення реалізації дерегулювання господарської діяльності з метою втілення підприємницької ініціативи [101].

За період після схвалення Концепції вдосконалення державного регулювання господарської діяльності були здійснені важливі кроки у напрямку поліпшення та раціоналізації системи державного регулювання господарської діяльності. Однак досі спостерігаються неабиякі прогалини діючої сьогодні системи. Так, за результатами проведеного аналізу нормативно-правової сфери державного регулювання, ініційованого Кабінетом Міністрів України, було виявлено понад тисячу інструментів державного регулювання господарської діяльності, зокрема (рис. 2.1.):

Очевидно, що результати аналітичного моніторингу свідчать про все ще значну кількість інструментів державного регулювання, які чинять негативний вплив на господарську діяльність суб'єктів господарювання. У супровідному коментарі зазначається, що процедура отримання дозвільних документів вимагає значних витрат (фінансових та часових), а також вирізняється бюрократизмом та адміністративним навантаженням [102].

Вважаємо, що доцільним буде аргументоване зменшення адміністративного навантаження та оптимізація дозвільних процедур, особливо у контексті фінансового регулювання діяльності суб'єктів господарювання, що дозволить ефективно використовувати їх фінансові ресурси, скорочувати адміністративні витрати, максимально нівелювати корупційну складову,

стимулювати подальший розвиток, підвищити оперативність та ефективність внутрішніх процесів функціонування, а також посилити прозорість фінансової діяльності.

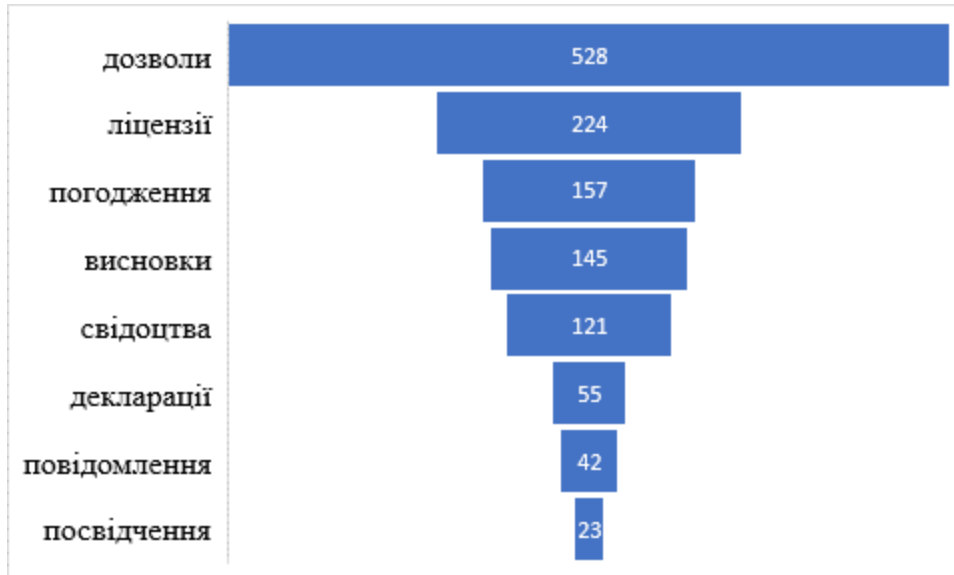

Рис. 2.1. Інструменти державного регулювання

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [102]

Щодо сутності саморегулювання у контексті ведення господарської діяльності господарюючими суб'єктами, розуміємо процес встановлення та застосування внутрішніх стандартів, процедур, правил механізмів координування та контролювання діяльності з метою ефективного функціонування та досягнення запланованих цілей та очікуваних результатів. Побудова ефективної системи саморегулювання, що сприятиме забезпеченню результативної, стабільної діяльності у будь-яких умовах може включати такі елементи, як:

розроблення довгострокових стратегій розвитку та визначення оперативних тактичних цілей, прийомів і методів їх досягнення;

ініціювання та підтримка інноваційних рішень, ідей, проєктів з метою підвищення конкурентоспроможності та розвитку;

розроблення та впровадження внутрішньої політики, що включає процедури прийняття управлінських рішень;

застосування ефективних механізмів внутрішнього контролю, аудиту та звітності з метою аналізу результатів діяльності, а також перевірки дотримання внутрішніх положень та затверджених стандартів;

розробка та впровадження дієвої системи оцінки та управління ризиками із ефективною методикою ідентифікації потенційних загроз та заходів з мінімізації і нівелювання можливих ризиків;

впровадження новітнього програмного забезпечення для максимальної автоматизації процесів;

визначення та забезпечення дотримання положень, що визначають етичні принципи поведінки працівників, пошук можливостей щодо їх навчання та професійного розвитку, реалізація кроків з метою покращення умов праці тощо.

Саморегулювання у підприємстві тлумачиться як регулюванням певних аспектів підприємницької діяльності самими її учасниками, без державного втручання, що має на меті встановлення певних правил та систему санкційних заходів за їхнє порушення, механізмів вирішення конфліктів тощо. До характерних засобів застосування саморегулювання господарської діяльності віднесені: господарський договір, етичні та корпоративної кодекси, стандартні правила здійснення окремих видів діяльності, саморегульовані організації та інші. Опіраючись на зміст процесу саморегулювання та специфічні засоби його застосування науковець визначає наступні види саморегулювання господарської діяльності, зокрема:

договірне, що передбачає застосовування засобів на підставі договору (угоди):

корпоративне із застосовуванням засобів, що опираються на корпоративні акти (правила, норми, кодекси, що стосуються етичної складової);

інституційне або організаційне, що пов'язане з утворенням саморегульованих організацій, які розробляють правила поведінки, контролюють дотримання таких правил, надають допомогу та забезпечують

захист суб'єктам саморегулювання згідно предметних видів економічної діяльності [103, с. 69].

Загалом, відповідно до нормативного документу, проекту Закону про саморегульовані організації, що мав на меті регулювати відносини, що виникають у зв'язку із діяльністю організацій, що володіють статусом саморегульованих, та так і не набрав чинності, саморегульованою є неприбуткова організація зі спеціальним статусом, що об'єднує суб'єктів господарської або професійної діяльності певного виду. Документ передбачав розроблення і затвердження такою організацією стандартів та/або правил господарської або професійної діяльності, що узгоджуються з іншими нормативно-правовими актами, національними стандартами відповідно до виду діяльності, вимоги яких є обов'язковими до виконання її усіма учасниками. Окрім директивних стандартів та правил провадження господарської або професійної діяльності, а також колективних органів, що контролюють їх неухильне дотримання, базовими засадами функціонування таких інституцій вважались: гарантування дотримання рівних прав усіх учасників саморегульованої організації, встановлення спільної відповідальності, забезпечення доступу до відкритої інформації організації та збереження конфіденційної, розроблення заходів щодо запобігання та врегулювання конфліктів тощо [104].

Держава гарантує невтручання у процес саморегулювання господарської діяльності, а виключно визначає їхню нормативну та організаційно-правову основу, однак декларує можливе поєднання саморегулювання зі співрегулюванням у певних сферах господарювання та, залежно від форми, розмежовує його на нормативне, що полягає у формуванні саморегульованих стандартів та організаційне (інституційне), яке характеризується утворенням безпосередньо саморегульованих організацій як представників певного спрямування господарської діяльності. Науковці зауважують, що саморегулюванню властиве вертикальне та горизонтальне формування взаємовідносин. У першому випадку базою є адміністративно-правовий

складник взаємовідносин, які відбуваються як в рамках відносин між державними органами регулювання, учасниками ринку (у тому числі професійними), саморегульованими організаціями (у тому числі в їх межах), а у другому - господарсько-правовий (між учасниками ринку) та управлінський (між учасниками ринку у межах саморегульованих організацій), що базується на принципах добровільності, рівності та незалежності суб'єктів саморегулювання [103, с.70].

Щодо інших важливих класифікаційних груп, визначається також стихійне саморегулювання, що передбачає абсолютну свободу та відсутність державних обмежень та організоване, що орієнтується на встановлені імперативні норми, які обов'язкові до дотримання. За складом суб'єктів саморегулювання господарської діяльності є дворівневим. На первинному рівні такий процес здійснюється одним учасником (в тому числі групою суб'єктів на договірному рівні та суб'єктом корпоративних відносин), на вторинному - об'єднанням суб'єктів господарювання у саморегульовані організації [103, с. 70]. Відповідно до форм взаємозв'язку з державою та її відношення до саморегулювання виокремлюються: делеговане саморегулювання, що полягає у передачі окремих державних функцій саморегульованим організаціям; добровільне, що не передбачає таку передачу, а здійснюється у межах власних встановлених норм, а також змішане, де передача окремих функцій паралельно підпорядковується нормам саморегулювання [103, с. 71].

Як уже зазначалось, у законодавчому полі провадження господарської діяльності господарюючих суб'єктів релігійні організації не володіють особливим статусом, а функціонують і дотримуються відповідних норм та правил в рамках неприбуткових підприємств.

Вітчизняні неприбуткові організації є офіційно зареєстрованими юридичними особами, ключовою метою функціонування яких є не одержання прибутку, а задоволення цілої низки соціально значущих складових, як то здійснення благодійної чи релігійної діяльності, меценатства та іншої передбаченої законодавством діяльності [105, с. 118].

Господарська діяльність неприбуткових організацій охоплює широкий спектр процесів, що, перш за все, спрямовані на досягнення ключових цілей та задекларованої місії, організовується без очікування прибутку та, здебільшого, має соціально-гуманітарний характер.

На господарську діяльність неприбуткових організацій поширюються як загальні законодавчі документи щодо регулювання такої діяльності, так і профільні, що фіксують предмет і мету функціонування таких установ та організацій (якщо мова йде про релігійні організації, то таким профільним регулюючим документом є Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»).

У вітчизняному законодавстві відсутня узгодженість у визначенні поняття «неприбуткова організація» у законодавчій термінологічній базі, а також не пропонується єдиний нормативно-правовий акт, який визначає правовий статус та врегульовує діяльність неприбуткових установ [106, с. 103].

Доцільно уточнити, що сутність та цілі створення неприбуткових організацій вже висвітлювались у рамках нашого дослідження, тут вважаємо за доцільне звернути увагу саме на розбіжність тлумачень визначення таких одиниць у законодавчих документах.

Науковці зазначають, що поряд із найбільш використовуваним терміном «неприбуткові організації» вживаються й інші, зокрема некомерційні організації, негосподарюючі суб'єкти, суб'єкти неприбуткової господарської діяльності, негосподарюючі організації, суб'єкти з особливим статусом, непідприємницькі товариства, непідприємницькі юридичні особи, непідприємницькі організації, суб'єкти некомерційного господарювання, суб'єкти некомерційної господарської діяльності [107, с. 20]. Водночас на думку дослідників, з якою можна погодитись, сутність зазначеного виду діяльності не змінюється, незалежно від пропонованих до визначення термінів, так як кожен з них інформує про ключову понятійну складову, що полягає у відсутності мети одержання прибутку у процесі діяльності. Наголошуючи на законодавчих варіаціях щодо трактування визначень підприємств, що ведуть

таку діяльність, продемонструємо їх, опираючись на кількох ключових вітчизняних законодавчих актах.

Так, Цивільний кодекс України визначає непідприємницькими товариства, що функціонують без мети одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками, однак не містить заборону здійснення непідприємницькими організаціями підприємницької діяльності поряд з основною, якщо така діяльність відповідає та сприяє реалізації мети створення таких структур [105, с. 118–119, 105].

Податковий кодекс України використовує формулювання «неприбуткові організації» зазначаючи, що вони не є платниками податку на прибуток за умови, що їхні доходи використовуються виключно для фінансування власного утримання та для задоволення цілей і напрямків діяльності, задекларованих їхніми установчими документами. Такі доходи спрямовуються для здійснення благодійної діяльності, фінансування гуманітарної допомоги [84].

Ще одним протиріччям є питання можливості одержання прибутку неприбутковими, а, відповідно, й релігійними організаціями у процесі провадження своєї діяльності. З одного боку очевидно, що у разі комерційної складової у діяльності господарських одиниць, тобто коли результат такої діяльності оцінюється у грошовому еквіваленті, вбачається абсолютна невідповідність сутності поняття некомерційної діяльності неприбуткових установ та наявність компоненту функціонування, який передбачає дохід, що є абсолютно неприпустимим з огляду ключову ознаку діяльності таких структур. Для встановлення істини, необхідно звернутись до тлумачень, визначених чинним законодавством. Так, Цивільний кодекс України не містить заборони непідприємницьким товариствам, що у своїй діяльності не переслідують мети одержання прибутку, поряд з основною діяльністю здійснювати підприємницьку, за умови, якщо мета такої діяльності відповідає меті створення таких товариств [108, 98, с. 65]. Податковий кодекс України також санкціонує здійснення неприбутковими організаціями діяльності, що має на меті отримання доходу, але обмежуючи напрямки його використання для

фінансування витрат на власне утримання та реалізації мети (цілей, завдань) і напрямків діяльності, закріплених установчими документами неприбуткової організації [84, 98, с.65]. Доходи від господарської діяльності неприбуткових релігійних організацій додатково можуть бути спрямовані для здійснення добродійної діяльності та милосердя [98, с. 65].

Щодо питання регулювання діяльності безпосередньо релігійних організацій, то така діяльність регулюється не виключно державними законодавчими актами, а й внутрішньо-конфесійними документами. Тут наголосимо саме на специфіці правил ведення господарської діяльності відповідно до конфесійної приналежності, що тягне за собою винятковий процес регулювання такої діяльності [109, с. 80].

У межах моніторингу регулювання та провадження господарської діяльності релігійних організацій, а також виявлення їх ключових аспектів доцільним є визначення факторів впливу на представлений процес.

Для оцінки факторів скористаємось загальноприйнятим методом визначення коефіцієнта конкордації. Коефіцієнт конкордації (також відомий як коефіцієнт узгодженості) є статистичним показником, який використовується для вимірювання ступеня згоди або узгодженості між кількома експертами або респондентами щодо ранжування об'єктів або варіантів. Цей коефіцієнт допомагає визначити, наскільки одностайно експерти оцінюють певний набір об'єктів.

Коефіцієнт конкордації варіюється від 0 до 1:

значення, близьке до 1, вказує на високу узгодженість між експертами;

значення, близьке до 0, вказує на відсутність узгодженості (тобто експерти ранжують об'єкти випадково і незалежно один від одного).

Представлений коефіцієнт розраховується за формулою:

$$W = \frac{12S}{n^2 \times (m^3 - m)}, \quad (2.1)$$

де W – значення коефіцієнту конкордації;

S – сума квадратів відхилень суми рангів кожного об'єкту експертизи від середнього арифметичного рангів;

n – число експертів;

m – число об'єктів експертизи.

У табл. 2.3 представимо результати експертного оцінювання на основі якого буде розраховано зазначений коефіцієнт.

Таблиця 2.3

Експертні оцінки факторів впливу на провадження та регулювання господарської діяльності релігійних організацій

№	Групи факторів	Експерти									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Політичний простір організації	4	3	4	5	5	3	5	4	5	5
2	Потенціал розвитку організації в умовах цифрової економіки	2	4	5	5	5	3	4	4	5	3
3	Ресурсний фактор	5	4	4	4	5	4	4	5	3	4
4	Зміни в інформаційному просторі регіону та країни	5	3	4	4	3	4	4	3	4	4
5	Фактор людських ресурсів	4	4	3	5	5	5	3	4	4	5
6	Ресурсна вартість	5	4	4	4	4	2	2	3	5	5
7	Інноваційність	4	4	4	5	4	5	2	4	3	5
8	Військові дії	5	5	4	5	3	3	2	4	4	4
9	Освітній фактор	4	3	3	5	4	5	3	4	5	3
10	Інвестиційна привабливість	5	3	5	5	5	4	4	4	5	5

В табл. 2.4 наведемо підрахунки результатів експертних оцінок.

На основі представлений оцінок розрахуємо коефіцієнт конкордації за допомогою програми STATISTICA. За результатами обчислення коефіцієнт має значення 0,58, що свідчить про узгодженість думок експертів, оскільки результат обчислення знаходиться у межах визначення від 0,5 до 1,0. Також зазначимо, що рівень узгодженості вищий за 0, що дає підстави

використовувати представлені результати в подальших дослідженнях.

Таблиця 2.4

Результати експертних оцінок

№	Групи факторів	Сума рангів	Відхилення від середнього арифметичного	Квадрат відхилення від середнього арифметичного
1	Політичний простір організації	43	2,4	5,76
2	Потенціал розвитку організації в умовах цифрової економіки	40	-0,6	0,36
3	Ресурсний фактор	42	1,4	1,96
4	Зміни в інформаційному просторі регіону та країни	38	-2,6	6,76
5	Фактор людських ресурсів	42	1,4	1,96
6	Ресурсна вартість	38	-2,6	6,76
7	Інноваційність	40	-0,6	0,36
8	Військові дії	39	-1,6	2,56
9	Освітній фактор	39	-1,6	2,56
10	Інвестиційна привабливість	45	4,4	19,36

Усі зазначені фактори можна розділити на дві групи: «Політичні» та «Фінансово-ресурсні». При аналізі першої групи факторів найбільший вплив будуть мати цифрові трансформації та зміни політичного простору (що також включатиме фактор військових дій у країні). Представлені фактори саме формують зовнішню оболонку релігійної організації та дозволяють оцінювати таку суб'єктивну складову, як «сприйняття організації споживачем її послуг».

Аналізуючи другу групу факторів, можна виділити «інноваційність», «ресурсну вартість». Саме ці фактори можуть бути використані в оцінці «успішності» або дієвості організації на ринку послуг.

Зазначимо, що всі представлені фактори мають суттєвий вплив на провадження та регулювання господарської діяльності релігійної організації та тільки їх збалансування дозволить такій організації бути конкурентоспроможною на ринку та мати окремі свої конкурентні переваги.

Усе це дає змогу представити методичний підхід до оцінювання дієвості використання фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних

організацій в контексті сучасних трансформаційних змін та цифровізації (рис. 2.2.).

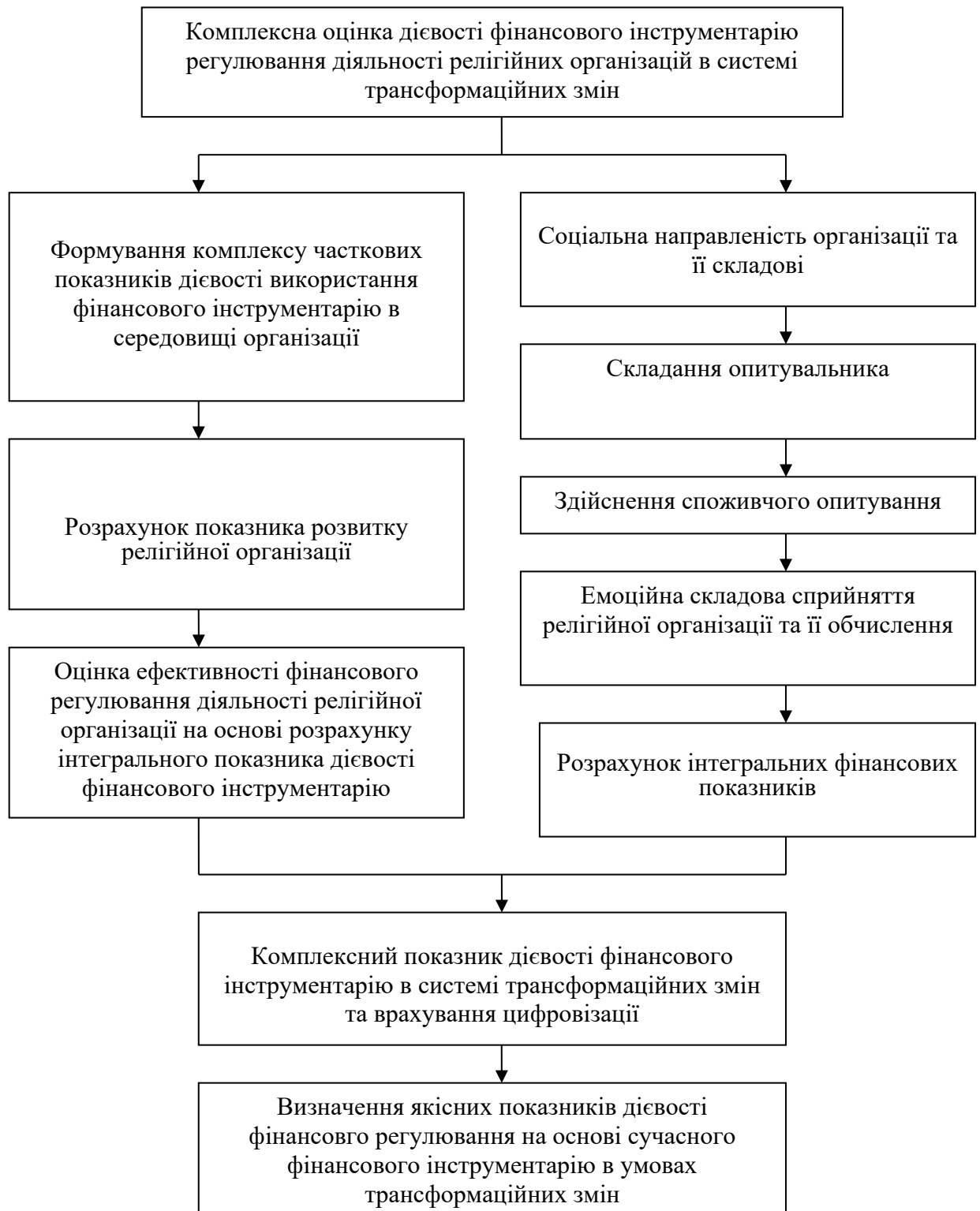

Рис. 2.2. Методичний підхід до оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій в контексті трансформаційних змін та цифровізації

Джерело: авторська розробка

Оцінка провадження та регулювання господарської діяльності релігійних організацій включає кілька ключових складових, які забезпечують їх ефективну і законну діяльність. Враховуючи особливий статус релігійних організацій, ці складові включають правові, економічні, соціальні та організаційні аспекти. Так до складових відноситься: правова, економічна соціальна, організаційна, контрольна.

Комплексний підхід до оцінки та регулювання господарської діяльності релігійних організацій дозволяє забезпечити їхню ефективну, прозору і законну діяльність, сприяє їхньому позитивному впливу на суспільство і дотриманню правових норм.

Оцінка ефективності фінансових інструментів регулювання діяльності релігійних організацій набуває особливого значення в умовах трансформаційних змін та цифровізації. Розробка та впровадження методичного підходу до такого оцінювання потребує врахування низки ключових аспектів, що відображають сучасні виклики та можливості. Саме тому в табл. 2.5 представимо основні її аспекти та висновки.

Також можливо представити деякі рекомендаційні аспекти:

використання сучасних цифрових технологій для автоматизації фінансових процесів та підвищення їх ефективності;

адаптація законодавства до нових реалій та забезпечення його відповідності сучасним викликам;

впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та управління для підвищення якості фінансової діяльності;

створення культури прозорості та відкритості у фінансовій діяльності релігійних організацій.

Таким чином, методичний підхід до оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій в умовах трансформаційних змін та цифровізації має базуватися на інтеграції сучасних технологій, підвищенні прозорості та гнучкості фінансових процесів, а також на формуванні нормативної бази, що відповідає сучасним вимогам.

**Основні аспекти системи оцінювання фінансового регулювання
діяльності релігійних організацій**

Аспект	Характеристика
Адаптація до трансформаційних змін	
Зміна законодавства	В умовах постійних змін законодавчого поля важливо забезпечити гнучкість фінансових інструментів, що дозволить швидко реагувати на нові вимоги
Глобалізація	Релігійні організації повинні бути готовими до взаємодії з міжнародними фінансовими структурами та до дотримання міжнародних стандартів
Цифровізація фінансової діяльності	
Електронні платформи	Використання електронних платформ для фінансового управління сприятиме прозорості та ефективності діяльності релігійних організацій
Кібербезпека	Забезпечення захисту фінансових даних від кібератак стає пріоритетним завданням
Ефективність фінансових інструментів	
Моніторинг і оцінка	Регулярний аналіз фінансових показників та оцінка ефективності використовуваних інструментів дозволять своєчасно виявляти проблеми та впроваджувати необхідні зміни
Аудит і контроль	Запровадження системи аудиту та контролю забезпечить дотримання законодавства та підвищить рівень довіри до релігійних організацій
Підвищення фінансової грамотності	
Навчання та розвиток	Організація тренінгів та семінарів з фінансової грамотності для керівників та фінансових менеджерів релігійних організацій сприятиме підвищенню їх професійного рівня
Партнерство з освітніми установами	Співпраця з університетами та іншими освітніми установами допоможе запровадити сучасні підходи до фінансового управління
Прозорість та звітність	
Відкритість фінансової інформації	Забезпечення доступу громадськості до інформації про фінансову діяльність релігійних організацій сприятиме підвищенню їх репутації та довіри
Звітність	Регулярна підготовка та оприлюднення фінансових звітів є важливим елементом прозорості та підзвітності

Джерело: складено автором

Отже, господарська діяльність є одним з ключових факторів формування економіки, системою дій, що у взаємодії різних учасників ринку спрямовується на виробництво, обіг та розподіл матеріальних і нематеріальних благ для задоволення потреб суспільства. Наслідування духовних цінностей є першочерговим курсом у господарській діяльності релігійних організацій, оскільки окрім забезпечення матеріальних потреб, вони зосереджені на

духовно-релігійних аспектах. Перебуваючи у статусі юридичних осіб, такі інституції мають відповідні права та обов'язки, а також зобов'язані неухильно дотримуватись законодавчо встановлених норм та правил у процесі ведення господарської діяльності. Контроль за дотриманням встановлених законодавством норм та правил ведення господарської діяльності релігійних організацій є виправданими та аргументованими регулюючими кроками у контексті державно-релігійних відносин.

2.3. Оцінка джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій

Характеризуючи господарювання вітчизняних підприємств, фахова фінансово-економічна література, як і законодавчі документи водночас оперують термінами «господарська діяльність» та «фінансово-господарська діяльність». Комітет Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності листом-роз'ясненням № 565450-01 від 01.10.2001 року, надав відповідь на запит щодо трактування вищезгаданих термінів, саме у частині неузгодженості їх застосування у різних нормативно-правових актах, у якому наголосив на їх тотожній економічній сутності [111].

Однак, на авторську думку, якщо господарська діяльність господарюючих суб'єктів охоплює широкий спектр економічних процесів, який включає виробництво і реалізацію товарів чи послуг, то їхня фінансово-господарська діяльність має вузький, конкретний фокус, націлений виключно на управління фінансовими ресурсами, досягнення фінансових цілей та оптимізацію фінансових показників та результатів, тому вбачаємо певні відмінності у термінах «господарська діяльність» та «фінансово-господарська діяльність».

Достатній обсяг фінансових ресурсів є ключовою запорукою стабільного функціонування і подальшого розвитку будь-якого господарюючого суб'єкта.

Наявність міцного фінансового підґрунтя дозволяє провадити ефективну фінансово-господарську діяльність, протистояти кризам різного характеру, нівелювати можливі ендогенні та екзогенні ризики, інвестувати у нові, інноваційні технології, проєкти та впроваджувати їх, підвищувати власну конкурентоспроможність тощо.

Забезпечення належного рівня фінансування є критично важливим не тільки для підприємств комерційного спрямування, що провадять свою діяльність з метою отримання прибутку. Неприбуткові організації, що не переслідують такої мети, беззаперечно потребують стабільного фінансування як для успішного функціонування та фінансового управління, так і для власного утримання та досягнення ключових цілей.

Саме тому доцільним є запропонувати послідовність аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій на рис. 2.3.

Послідовний аналіз джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій дозволяє не тільки оцінити поточний стан фінансових справ, але й забезпечити основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, підвищення фінансової стабільності та ефективності діяльності організації.

Структура управління фінансами релігійних організацій є, фактично, закритою системою, що залежить від конфесійної приналежності, яка, зі свого боку, у цьому питанні опирається на власну ієрархічну вертикаль.

Основою внутрішньої фінансової системи релігійних організацій, як і будь-яких інших, є фінансові ресурси, ефективне використання яких слугує запорукою стабільності та розвитку відповідних установ. Однак використання грошових ресурсів неможливе без першочергового етапу, яким є їх надходження. У контексті аналізу обраної проблематики дослідження вважаємо за доцільне висвітлити основні джерела грошових надходжень вітчизняних релігійних організацій.

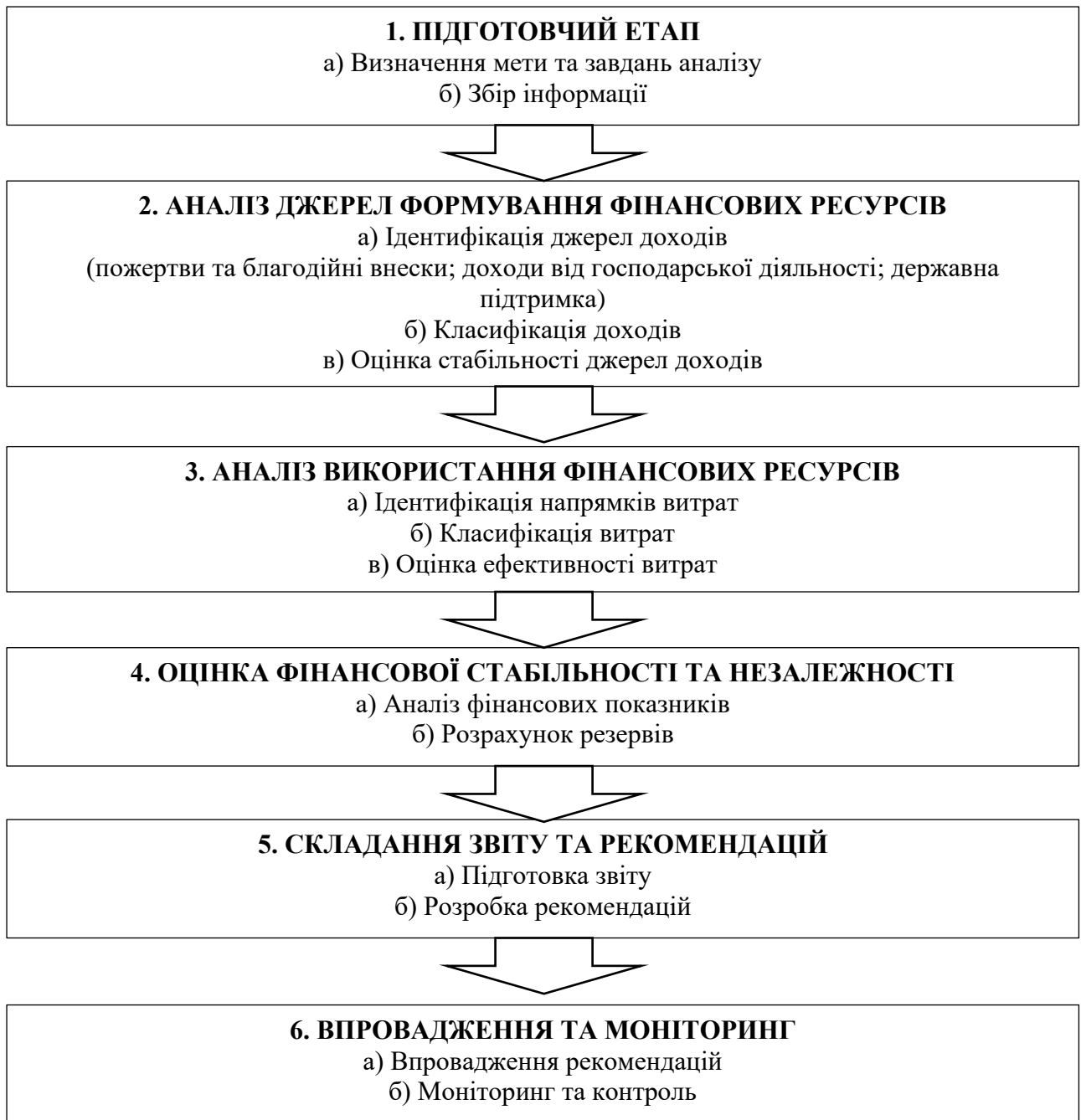

Рис. 2.3. Послідовність проведення аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій

Джерело: авторська розробка

Отже, повертаючись до аналізу установчого документа релігійної організації Управління Української Православної Церкви, у частині надходження коштів до центрального церковного бюджету зазначається, що основними джерелами їх формування є:

добровільні пожертвування віруючих, підприємств, установ, організацій, об'єднань, фондів, органів державної влади, тощо;

відрахування єпархій, синодальних установ, місій, парафій, монастирів, подвір'їв, братств, сестринств тощо;

надходження від реалізації предметів релігійного призначення;

надходження від виробничої, господарської, підприємницької, видавничої та іншої діяльності відповідно до чинного законодавства [96].

Вищезгаданий документ зазначає, що розпорядником загальноцерковних фінансів є безпосередньо Предстоятель Української Православної Церкви зі Священним Синодом, а розпорядниками коштів структурних підрозділів – їхні керівники. Цим статутом також визначено ключові напрямки надходжень коштів у розрізі окремих видів релігійних організацій (табл. 2.6.)

Таблиця 2.6.

**Джерела надходження коштів окремих релігійних організацій
(згідно Статуту про Управління Української Православної Церкви)**

Вид релігійної організації	Базові канали надходження коштів
єпархія	добровільні пожертвування; відрахування парафій та монастирів; реалізації предметів релігійного призначення, виробнича, господарська, підприємницька, видавнича та інша діяльність.
парафія монастир	добровільні пожертвування віруючих; реалізація предметів релігійного призначення; видавнича, господарська діяльність
синодальні установи та духовні навчальні заклади	загальноцерковні кошти; самофінансування.
єпархіальні духовні навчальні заклади	загальноєпархіальні кошти; добровільні пожертвування.

Джерело: Складено на основі даних джерела [96]

Київська Митрополія Української Православної Церкви фінансується за рахунок:

добровільних пожертвувань;

відрахувань релігійних організацій Української Православної Церкви;

господарчої діяльності заснованих підприємств;

реалізації літератури та предметів релігійного вжитку [96].

Релігійна організація Управління Мукачівсько-Карпатської Єпархії Української Православної Церкви формує свою ресурсну базу, залучаючи наступні джерела:

- безоплатні та благодійні внески;
- добровільні пожертвування фізичних та юридичних осіб;
- кошти від реалізації продукції релігійного призначення;
- доходи, одержані у результаті здійснення некомерційної господарської діяльності;

- доходи, одержані у результаті здійснення господарської діяльності заснованих підприємств, установ і організацій;

- доходи від володіння корпоративними правами тощо.

Джерелами формування грошових коштів релігійної організації Ужгородської української богословської академії є:

- добровільні грошові і матеріальні внески засновника;
- власні грошові надходження;
- прибуток від цінних паперів;
- кредити банківських установ та інших кредиторів;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств; громадян тощо.

Зазначений заклад вищої духовної освіти може формувати різні фонди за цільовим призначення, порядок створення та використання яких визначаються окремими положеннями.

Грошові надходження релігійної організації «Релігійна громада Української Православної Церкви (Православної церкви України) парафії на честь святого апостола українського Андрія Первозваного, формуються, фактично тільки за рахунок пожертвувань парафіян або добровільних внесків фізичних чи юридичних осіб. Примітним є факт закріплення у статуті цієї релігійної громади зобов'язання парафіян сприяти благоустрою парафії, а також турбуватися про матеріальне утримання кліру (священнослужителів та

церковнослужителів), причту (до складу якого входить священник, диякон та псаломщик парафії), храму й парафіяльних установ.

Щодо внутрішньої фінансової звітності релігійних організацій, то у цьому контексті все залежить від конфесійної приналежності та відбувається чітко слідуючи ієрархічній складовій. Так, Київська Митрополія Української Православної Церкви подає щорічний фінансовий звіт, який затверджується Митрополитом Київським і всієї України до Священного Синоду, Релігійна громада Української Православної Церкви (Православної церкви України) парафії на честь святого апостола українського Андрія Первозваного входить до складу, перебуває під канонічним керівництвом та фінансово звітує перед Управлінням Мукачівсько-Карпатської Єпархії Української Православної Церкви тощо.

Зауважимо, вітчизняні релігійні організації характеризуються достатньо обмеженими каналами залучення фінансових ресурсів. Формування ресурсної бази таких релігійних організацій як парафії, інституцій найнижчого рівня у ієрархічній побудові церковних структур відбувається, фактично, тільки за рахунок регулярних дрібних добровільних пожертв парафіян. Єпархії, як середня ланка між найвищим керівництвом, якщо мова йде про Українську Православну Церкву, і релігійними організаціями, які вони об'єднують (рис. 2.4.), окрім донорських пожертвувань, систематично отримують відрахування від підпорядкованих релігійних організацій, так звані єпархіальні внески (офіційно такі відрахування вважаються добровільними та їх суми не розголошуються).

Важливим джерелом доходів релігійних організацій є їхня господарська діяльність та утворених ними підприємств. Однак тут важливо розмежовувати діяльність, яка чітко відповідає статутним завданням організації, дозволена законодавчо і не загрожує втратою статусу неприбуткової, та можливістю отримання доходу від фінансових операцій, відмінних від зазначених в установчих документах. У такому разі доцільним буде заснування релігійною організацією окремих підприємств зі статусом юридичної особи та власними статутами, що вільно декларуватимуть свої доходи (прибутки) та

сплачуватимуть відповідний податок. Зазначені окремі господарюючі суб'єкти можуть мати різний характер діяльності, відкрити комерційну складову та провадити прозору комерційну діяльність з метою забезпечення фінансової стабільності. Така тактика сприятиме легалізації можливих прибутків у контексті збереження неприбуткового статусу релігійної організації-засновника та сприятиме формуванню і розширенню ресурсної бази релігійних організацій.

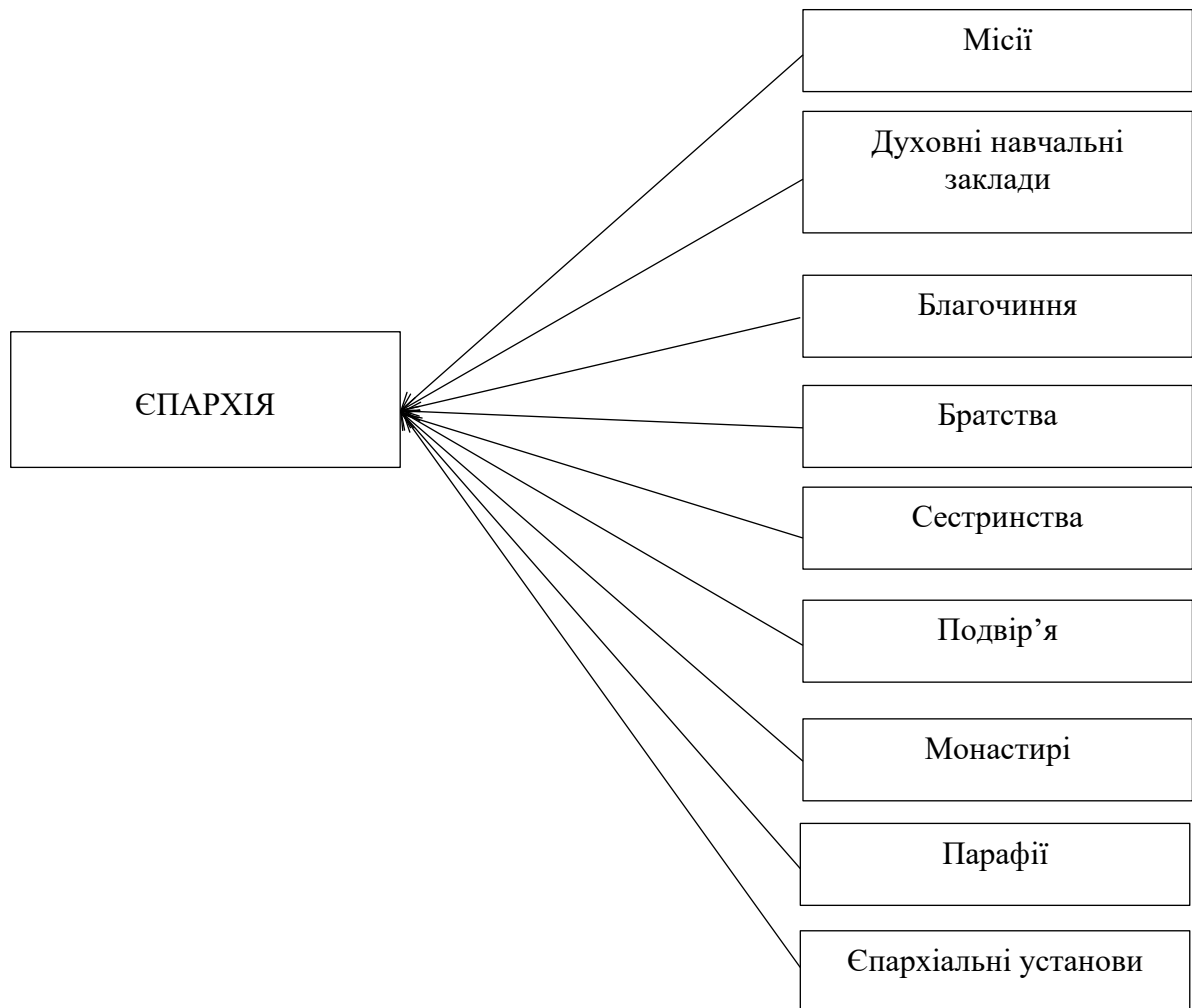

Рис. 2.4. Єпархія і релігійні організації її підпорядкування

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [96]

Вітчизняні релігійні організації не володіють особливим рангом і прирівнюються до інших юридичних осіб, а також оподатковуються на загальних підставах, не маючи спеціальних преференцій. Водночас перебуваючи у статусі неприбуткової, релігійна організація може бути

звільнена від сплати податку на прибуток, рівно до інших видів неприбуткових організацій аналогічного статусу. Фінансові операції неприбуткових релігійних структур повинні в обов'язковому порядку узгоджуватись із статутними завданнями, бути спрямованими на досягнення задекларованої мети та не суперечити профільному закону, що регулює діяльність таких інституцій.

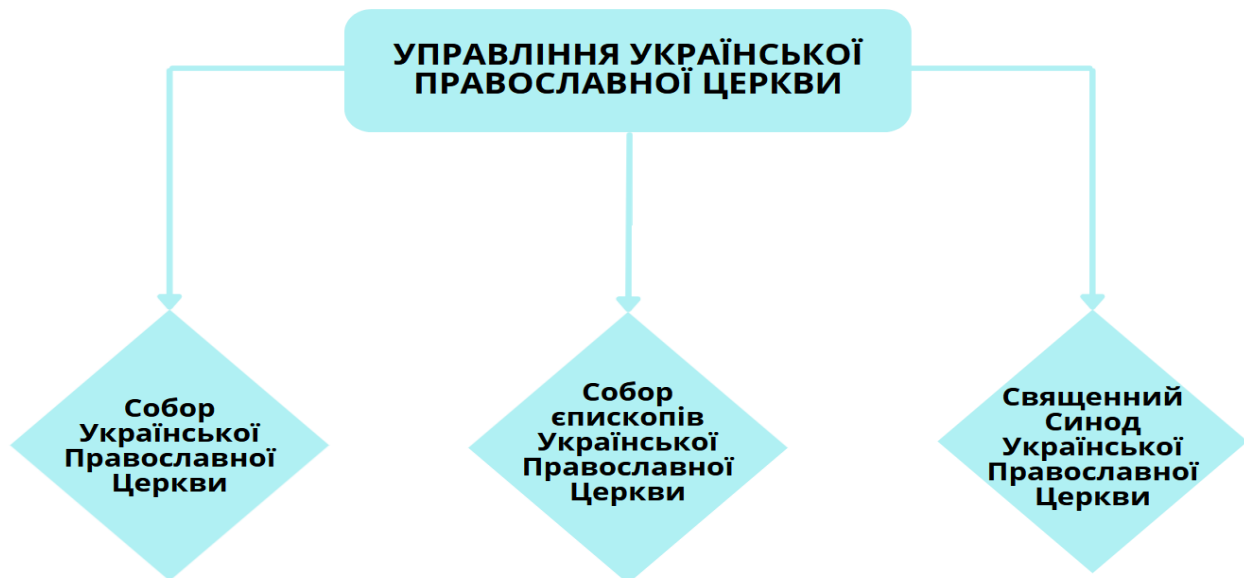

Рис. 2.5. Управління Православної Церкви України та її керівні органи
Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [96]

Податковий кодекс України звільняє від оподаткування надання релігійними організаціями культових послуг (хрещення, шлюб, похорони, освячення тощо) та предметів культового призначення (ікони, хрести, свічки, дзвони, чаші, спеціалізована література тощо). Не є об'єктом оподаткування також власна нерухомість релігійних організацій, зокрема й та, що використовується для діяльності заснованих ними закладів доброчинності (притулки, інтернати тощо), не включаючи нерухомість, де провадиться виробнича та/або господарська діяльність, за умови якщо статuti (положення) таких релігійних організацій зареєстровано у встановленому законом порядку та використання відповідних об'єктів нерухомості відбувається винятково з

метою забезпечення статутної діяльності. Не обкладаються податком земельні ділянки, що передбачені для будівництва і обслуговування культових та інших споруд, що необхідні для діяльності релігійних організацій [84].

У загальному порядку оподатковуються доходи всіх священнослужителів та інших найманих працівників релігійних організацій.

Релігійні організації, як і всі інші неприбуткові, зобов'язані неухильно дотримуватись ведення бухгалтерського обліку, основою для якого є наказ про облікову політику, у якому зазначено щодо вибору обліку за міжнародними стандартами фінансової звітності та кошторис (фінансовий план). Кошторис є важливою складовою обліку, що містить зіставлення доходів і витрат неприбуткової організації, тобто підтвердження відповідності джерел надходження та напрямків використання отриманих доходів згідно зі статутною діяльністю, а також відсутності розподілу доходу (прибутку) між учасниками.

Неприбуткові організації користуються загальними правилами обліку, добровільно використовують міжнародні стандарти фінансової звітності. Неприбуткові організації володіють правом складання фінансової звітності скороченого формату та застосування спрощеного плану рахунків, але повний комплект фінансової звітності та загальний план рахунків теж допускаються. Обов'язковим в обліку неприбуткових організацій є все ж облік цільового фінансування, що регулюється спеціальними правилами при визнанні доходів. Такі інституції також можуть користуватися спеціальними правилами щодо спрощеного обліку мікропідприємств.

Неприбуткові організації, зокрема і релігійні, складають і подають такі види фінансової звітності:

звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації;

фінансову звітність (повного або скороченого формату);

податкову декларацію з податку на прибуток, якщо було втрачено статус неприбутковості або наявні виплати нерезидентам;

декларації щодо інших податків, якщо вони сплачуються, на загальних

підставах [112].

Релігійні організації, які функціонують у статусі юридичних осіб, відкривають поточні рахунки у банківських установах і користуються розрахунково-касовим обслуговуванням. Зауважимо, що в господарській діяльності релігійних організацій готівкові операції значно переважають. Вбачаємо у цьому неабияку проблему, адже здійснити адекватну оцінку обігу коштів у таких структурах майже неможливо. У процесі дослідження було виявлено низку нерегульованих питань у цій площині. Мова йде про релігійні громади (парафії), особливо невеликі, тобто з незначною аудиторією парафіян. Здебільшого такі спільноти не можуть собі дозволити працевлаштувати кваліфікованого фахівця, який забезпечуватиме правильний облік та звітність. Тому готівкові кошти, що надходять як пожертви не відображаються взагалі. Звісно, можна запровадити внутрішню систему врегулювання обігу готівки у релігійних громадах, зокрема таку, що передбачатиме встановлення сучасного програмного забезпечення для фінансового обліку, регулярні консультації фахівців з проблемного питання тощо. Однак в умовах обмеженого бюджету парафій такі кроки є важко реалізованими, тому доцільним вбачаємо запровадження простих фінансово-економічних регулюючих заходів для оптимізації обліку і контролю за готівковим обігом, серед яких: безкоштовні програмні засоби для обліку, ефективні процедури з контролю, регулярні перевірки, залучення до безоплатної допомоги вірян парафії, які мають практичний досвід у питаннях фінансів та обліку, навчання священників основам фінансового управління тощо.

Вважаємо, що проблема неконтрольованого обігу готівки у релігійних організаціях чинить негативний вплив на їх фінансово-господарську діяльність та потребує адекватного регулювання з метою дотримання законодавчих вимог та прозорості, забезпечення чіткої фіксації та обліку фінансових операцій, контролю за цільовим та раціональним використанням коштів, здійснення реального аналізу фінансово стану, уникнення зловживань тощо. Одним із ефективних інструментів у цьому контексті, на нашу думку, може стати

реалізація внутрішніх аудиторських процедур, націлених не тільки на посилення контролю та врегулювання проблем обігу готівки у релігійних організаціях, а й на фінансове регулювання їх діяльності загалом, аспекти якого охоплюють фінансову діяльність із забезпечення дотримання правил та поліпшення процесів управління фінансами і ресурсами, зменшення фінансових ризиків тощо.

Основними витратами релігійних організацій є:

оплата праці найманих працівників, грошове забезпечення священнослужителів та церковнослужителів, включаючи відрахування до фондів соціального страхування;

комунальні послуги за використані ресурси для забезпечення безперебійного функціонування культових та інших будівель;

придбання необхідних матеріалів для використання в богослужіннях (свічки, ладан, масло тощо), богослужбових предметів (ікони, підсвічники, чаші тощо), господарського інвентарю (лавки, столи, стільці тощо), предметів для подальшого розповсюдження;

ремонт культових та інших споруд тощо [113, с. 80].

Подібне до доходів неприбуткових релігійних організацій, що мають бути суворо узгодженими зі статутними документами, відбувається і стосовно її витрат, що за аналогією повинні здійснюватися виключно в межах статутної діяльності.

Витрати вітчизняних неприбуткових організацій умовно можна згрупувати таким чином:

витрати на утримання неприбуткової організації, куди входять заробітна плата найманим працівникам, витрати на відрядження, оплата послуг, оренда приміщень та інші витрати, що пов'язані з виконанням завдань організації;

витрати для досягнення статутних цілей.

Для уникнення неузгодженості та неоднозначності тлумачення витрат на утримання неприбуткової організації, у частині їх оплати таких, важливо мати коректно оформлені документи, які підтверджують необхідність їх проведення.

Витрати на виконання статутних завдань не є винятком і вимагають наявності підтверджуючих документів (договори, рахунки, акти, накладні, платіжні документи) [114].

За даними вітчизняної аналітичної онлайн-системи для бізнес-аналітики Youcontrol (табл. 2.7), серед близько 27 тисяч офіційно зареєстрованих у 2022 році релігійних організацій тільки орієнтовно 400 з них (представники різних конфесій) відкривають інформацію щодо своїх прибутків, активів тощо [115].

Таблиця 2.7.

Релігійні організації за чистим прибутком (за даними Youcontrol)

Назва релігійної організації	Сума чистого прибутку
Всеукраїнський союз церков євангельських християн-баптистів (Київ)	246,7 млн грн
Релігійна громада Святого Миколая Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ (с. Дебеславці, Івано-Франківська область)	200 млн грн
Релігійний центр-об'єднання хасидів Хабад Любавич юдейських релігійних громад та організацій України (Дніпро)	15,2 млн грн
Собор успіння пресвятої богородиці ПЦУ (Луцьк)	12,8 млн грн
Рівненська християнська місія милосердя «Добрий самарянин»	12,2 млн грн
Рівненське об'єднання української церкви християн віри євангельської	10 млн грн
Релігійна громада євангельських християн-баптистів «Дім євангелія» (Луцьк)	5 млн грн
Релігійна громада церкви «Нове життя» євангельських християн-баптистів (Черкаси)	4 млн грн
Єврейська месіанська релігійна громада «Світло месії» (Ор Машіах) (Одеса)	3,5 млн грн
Релігійна громада Макарівського кафедрального собору УПЦ (Полтава)	3,5 млн грн

Джерело [115]

Статистичні інформаційні матеріали соціологічного дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова «Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022», свідчать, що окремі громадяни асоціюють церкву з організацією фінансового спрямування та стурбовані непрозорістю фінансової складової у діяльності церкви (релігійної організації),

незрозумілими є надмірна розкіш в облаштуванні храмів, а також спосіб життя предстоятелів, священнослужителів окремих церков чи парафій.

Спираючись також на представлений вище матеріал, зауважимо, що для аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій можна запропонувати формулу, яка дозволить оцінити ефективність їхнього фінансового управління. Ця формула повинна враховувати основні аспекти: доходи, витрати, фінансову стабільність та ефективність використання ресурсів. Так представимо загальну формулу (формула 2.2):

$$FSI = \frac{TDI}{TVE} \times FI \times FE, \quad (2.2)$$

де FSI (Financial Stability Index) – індекс фінансової стабільності;

TDI (Total Diversification Index) – індекс диверсифікації доходів;

TVE (Total Variation in Expenses) – загальна варіація витрат;

FI (Financial Independence) – фінансова незалежність;

FE (Financial Efficiency) – фінансова ефективність.

Також представимо компоненти формули:

а) Індекс диверсифікації доходів (TDI):

$$TDI = \sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{D_i}{D_{total}} \right)^2}, \quad (2.3)$$

де D_i – дохід з кожного джерела i ;

D_{total} – загальний дохід;

n – кількість джерел доходів.

б) Загальна варіація витрат (TVE):

$$TVE = \frac{\sum_{j=1}^m (E_j - \bar{E})^2}{m}, \quad (2.4)$$

ле E_j – витрати на кожен напрямок j ;

E – середні витрати;

m – кількість напрямків витрат.

в) Фінансова незалежність (FI):

$$FI = \frac{E_{internal}}{E_{total}}, \quad (2.5)$$

Де $E_{internal}$ – внутрішні доходи (пожертви, благодійні внески);

E_{total} – загальний дохід.

г) Фінансова ефективність (FE):

$$FE = \frac{O}{E_{total}}, \quad (2.6)$$

де O – операційний результат (сума операційних витрат, що були використані за призначенням та відповідно до статутних завдань);

E_{total} – загальний дохід.

Необхідно також зазначити інтерпретацію досліджень за представленими формулами:

Високий FSI вказує на те, що релігійна організація має добре диверсифіковані джерела доходів, ефективно використовує фінансові ресурси та має високу фінансову незалежність.

Низький FSI свідчить про залежність від обмеженої кількості джерел доходів, недостатню ефективність використання ресурсів або низьку фінансову незалежність.

Запропонована формула для аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій дозволяє комплексно оцінити

фінансовий стан організації, виявити слабкі місця у фінансовому управлінні та розробити стратегії для покращення ефективності та стабільності діяльності.

Серед пропозицій щодо вдосконалення фінансової складової діяльності церкви у напрямку відкритості зазначається, зокрема, можливість встановлення доступного та єдиного діапазону цін на церковні обряди, таїнства та інші послуги [116].

Релігійні організації повинні звітувати перед державою про свою фінансово-економічну діяльність. Питання непрозорості фінансово-господарської діяльності релігійних організацій відкрите досить давно і становить серйозну проблему, яка порушує принципи відкритості та довіри, що є ключовими постулатами таких інституцій. Брак відкритості, тобто приховування реальних доходів та витрат, не тільки ускладнює оцінку ефективного використання фінансових ресурсів, а також створює сприятливе підґрунтя для фінансових зловживань. Ефективними кроками у нівелюванні даної проблеми, а також забезпечення відкритості та відповідальності релігійних організацій буде встановлення обов'язкових стандартів фінансової звітності та проведення регулярних аудитів. Дієвим механізмом, на нашу думку, буде також запровадження законодавчих ініціатив щодо публічного розголошення фінансової інформації, незалежного контролю та ефективних механізмів регулювання фінансової діяльності релігійних організацій.

Отже, сучасні релігійні організації повинні слідувати принципам відкритості, неприхованості у площині управління власними фінансами, сучасним тенденціям у контексті загальної цифровізації та розвитку цифрових технологій, що сприятиме якісній та оперативній обробці фінансової інформації, а також тримати руку на пульсі щодо змін у вітчизняному законодавстві у питаннях, що регулюють їхню діяльність.

Попри виняткову мету функціонування, релігійні організації є повноцінними підприємствами у розгалуженій системі вітчизняних господарюючих суб'єктів, які, незважаючи на неприбутковий статус, потребують залучення фінансування для своєї діяльності. Для підвищення

ефективності цього процесу доцільними будуть також кроки з вдосконалення внутрішніх процесів, розвитку управлінської системи та організаційної структури.

Висновки до розділу 2

Таким чином, до висновків другого розділу можливо віднести таке:

1. Установчі документи релігійних організацій є фундаментальним регуляторним інструментом, який визначає правові основи, цілі, завдання та порядок здійснення їх фінансово-господарської діяльності. Аналіз цих документів дозволяє виявити ключові аспекти, які впливають на ефективність та законність функціонування релігійних організацій. Представлений аналіз дозволив сформулювати певні особливості, врахування яких дозволить поліпшити діяльність релігійної організації: регулярний перегляд та оновлення установчих документів з урахуванням змін законодавства та внутрішніх потреб організації; запровадження чітких та прозорих фінансових процедур, що забезпечують ефективне управління ресурсами; проведення навчань для керівників та фінансових менеджерів щодо сучасних підходів до фінансового управління та звітності; впровадження механізмів, які забезпечують відкритість та підзвітність фінансової діяльності перед членами організації та суспільством. Таким чином, установчі документи релігійних організацій виступають ключовим регуляторним орієнтиром, що визначає правові та організаційні рамки їхньої фінансово-господарської діяльності. Їх аналіз дозволяє виявити та усунути недоліки у фінансовому управлінні, сприяє підвищенню ефективності та прозорості діяльності релігійних організацій.

2. Моніторинг ключових аспектів провадження та регулювання господарської діяльності релігійних організацій є важливим інструментом забезпечення їх ефективної, прозорої та законної діяльності. Систематичний

аналіз дозволяє виявити проблемні зони, оптимізувати фінансові та господарські процеси та підвищити довіру суспільства до релігійних організацій. У межах представленого моніторингу запропоновано методичний підхід до оцінювання дієвості фінансового інструментарію регулювання діяльності релігійних організацій в контексті трансформаційних змін та цифровізації. Представлений підхід дозволяє адаптуватися до нових умов, підвищити ефективність та прозорість фінансового управління, забезпечити відповідність правовим вимогам та посилити фінансову стабільність і незалежність організацій. Впровадження цього підходу сприяє зміцненню довіри з боку суспільства та забезпечує стійкий розвиток релігійних організацій у сучасному світі.

У цілому моніторинг ключових аспектів провадження та регулювання господарської діяльності релігійних організацій є необхідною умовою їх сталого розвитку та ефективного функціонування. Систематичний контроль дозволяє забезпечити правову відповідність, підвищити прозорість та підзвітність, оптимізувати фінансове управління, диверсифікувати джерела фінансування та підвищити соціальну відповідальність. Впровадження рекомендацій щодо покращення моніторингу сприятиме зміцненню фінансової стабільності та довіри до релігійних організацій.

3. Аналіз джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій є критично важливим для забезпечення їхньої фінансової стійкості, ефективного управління та прозорості діяльності. Такий аналіз дозволяє виявити основні джерела доходів, оцінити структуру витрат та розробити стратегії для оптимізації використання ресурсів. Саме тому для оптимізації проведення аналізу запропоновано послідовність його проведення, що складається із 6 етапів та забезпечує оптимізацію його проведення та в подальшому прискорення ухвалення управлінських рішень. Квінтесенцією представленого аналізу можна вважати такі рекомендації: проведення навчальних програм для керівників та фінансових менеджерів щодо сучасних методів фінансового управління; створення стратегій для залучення нових

джерел фінансування та зменшення залежності від окремих донорів; впровадження процедур для регулярного перегляду та оптимізації витрат із метою підвищення їхньої ефективності; розробка та впровадження стандартів прозорості та звітності для забезпечення підзвітності перед членами організації, донорами та громадськістю. Впровадження запропонованих рекомендацій щодо підвищення фінансової грамотності, диверсифікації доходів, оптимізації витрат та забезпечення прозорості сприятиме зміцненню фінансової стабільності та підвищенню соціального впливу релігійних організацій.

Основні результати дослідження знайшли відображення в таких публікаціях дисертанта: [94, 98, 105].

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Шляхи вдосконалення інструментарію фінансового регулювання діяльності релігійних організацій

Релігійні організації відіграють важливу роль у суспільному житті, не лише задовольняючи духовні потреби населення, але й активно займаючись благодійною та соціальною діяльністю. В умовах сучасного світу, де фінансова прозорість та ефективність управління ресурсами набувають усе більшого значення, питання фінансового регулювання діяльності релігійних організацій стає надзвичайно актуальним. Це обумовлено необхідністю забезпечення належного використання коштів, підтримання довіри з боку суспільства та держави, а також дотримання правових норм і стандартів.

Фінансове регулювання релігійних організацій є складним та багатограним процесом, що включає управління доходами та витратами, податкові питання, фінансову звітність та контроль. У сучасних умовах виникає низка викликів, пов'язаних з необхідністю адаптації до змін у законодавстві, впровадження нових технологій та забезпечення прозорості фінансових операцій.

Однією з основних проблем є забезпечення відповідності фінансової діяльності релігійних організацій чинному законодавству, зокрема податковим вимогам. Це потребує розробки чітких регуляторних механізмів та інструментів, які б сприяли виконанню фінансових зобов'язань і водночас враховували специфіку діяльності таких організацій.

Іншою важливою проблемою є необхідність підвищення прозорості та підзвітності фінансової діяльності релігійних організацій. Це включає

впровадження сучасних систем обліку та звітності, що дозволяють забезпечити відкритість фінансової інформації для всіх зацікавлених сторін, включаючи державні органи, донорів та громадськість.

Сучасні технологічні можливості, зокрема розвиток цифрових платформ та інструментів, відкривають нові перспективи для вдосконалення фінансового регулювання. Використання електронної звітності, автоматизація фінансових процесів та впровадження блокчейн-технологій можуть суттєво підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами та забезпечити їхній належний контроль.

Отже, вдосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є необхідним кроком для забезпечення їхнього стабільного та прозорого функціонування. Це вимагає комплексного підходу, що включає як розробку та впровадження нових регуляторних механізмів, так і активне використання сучасних технологій. Тільки так можна досягти оптимального управління фінансовими ресурсами, що сприятиме підвищенню довіри з боку суспільства та забезпеченню стійкого розвитку релігійних організацій у сучасному світі.

У загальному розумінні фінансове регулювання є основою стабільного та ефективного функціонування економіки. В умовах глобальних економічних викликів та швидкого технологічного розвитку вдосконалення фінансового регулювання є необхідністю для забезпечення стійкості фінансових систем та запобігання кризовим явищам. Основні шляхи вдосконалення фінансового регулювання включають оновлення законодавчої бази, розвиток системи нагляду та контролю, підвищення прозорості, впровадження нових технологій, посилення міжнародного співробітництва та освіти.

Саме тому, зазначимо, що сучасне фінансово-економічне середовище характеризується постійними змінами, які вимагають від господарюючих суб'єктів оперативного реагування та адаптації, що дозволить мінімізувати або уникнути негативних наслідків від непрогнозованих економічних шоків, налаштувати дієві процеси ухвалення рішень, використовувати доступні

можливості для стабілізації фінансового стану, передбачити та нівелювати ризики, а також демонструвати гнучкість у подоланні проблем. Одним із найважливіших напрямків реалізації у поданому контексті є оптимізація та раціональний розподіл ресурсів.

За таких умов трансформаційних змін саме планування може стати одним із найбільш ефективних регулюючих інструментів у діяльності суб'єктів господарювання, що визначає ключові пріоритети та траєкторію їхнього майбутнього розвитку. Планування господарської діяльності як раз задовольняє такі вимоги щодо шляхів удосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій, як підвищення прозорості, а також надає можливість для планування впровадження нових технологій.

Спираючись на дослідження провідних вчених та економістів [117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 132], під поняттям «планування господарської діяльності» надалі будемо розуміти процес розробки і формування системи взаємопов'язаних рішень, що визначають цілі, напрями, засоби та ресурси для досягнення ефективного функціонування і розвитку підприємства або організації у визначений період часу. Цей процес включає визначення обсягів і структури виробництва, розподіл ресурсів, встановлення строків і пріоритетів виконання завдань, а також прогнозування економічних результатів.

А під поняттям «фінансове планування», надалі будемо розуміти процедури генерування ефективних управлінських рішень у частині організації фінансових ресурсів підприємства з метою забезпечення його сталого, безперервного функціонування, розвитку та досягнення запланованих показників у майбутніх періодах. Представлений процес включає прогнозування доходів і витрат, управління грошовими потоками, формування бюджетів, аналіз фінансових результатів та коригування планів відповідно до змін в умовах діяльності підприємства.

Фінансове планування систематизується за низкою ознак. Так, за термінами планування розглядається як:

довгострокове – період планування понад 5 років,
середньострокове – період планування від 1 до 5 років,
короткострокове – період планування до 1 року.

За значенням цілей виокремлюють:

стратегічне планування – характеризує масштабні фінансові показники для функціонування підприємства, накопичення, інвестиційну складову тощо;

тактичне планування – конкретизує стратегічні плани, узгоджує фінансову оцінку, аналізує ефективність елементів, що застосовуються для реалізації цілей;

оперативне планування – тактичне планування короткострокового характеру.

За напрямками використання джерел інформації фінансове планування поділяється на:

реактивне – орієнтоване на практику минулих періодів;

інактивне фінансове планування – опирається на дотримання поточних позицій на тривалий період;

преактивне – гарантує ефективне управління при отриманні точних прогнозів;

інтерактивне – об'єднує інструменти реактивного, інактивного і преактивного планування та комплексно їх застосовує [127, с. 80].

Деякі фахівці пропонують відмінне від вищевказаного структурне розгалуження фінансового планування, виділяючи стратегічне, поточне та оперативне планування в його окремі підсистеми з поділом на притаманні кожній підсистемі елементи, а саме: форми фінансових планів та часові проміжки [128, с.25]. Додатково фінансове планування упорядковується за об'єктами планування, рівнем управління, регулярністю проведення, значенням запланованих процесів тощо.

Оперативне управління, фінансове планування та контроль є опорними заходами у процесі діяльності не тільки комерційних підприємств, але й неприбуткових. Некомерційні організації здійснюють управління

нагромадженими фінансовими ресурсами, планують їх формування та подальший розподіл. Метою фінансового планування таких установ є формування сприятливих умов щодо забезпеченості фінансовими ресурсами для забезпечення ключових напрямів діяльності.

Загальні особливості процесу фінансового планування представимо в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Процес фінансового планування

Елемент	Характеристика
Аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища	Оцінка поточного стану підприємства. Аналіз конкурентного середовища. Вивчення економічних, соціальних, політичних та технологічних тенденцій.
Визначення цілей	Формулювання загальних і конкретних цілей підприємства на короткострокову та довгострокову перспективу. Встановлення вимірюваних показників для оцінки досягнення цілей.
Розробка стратегії	Визначення основних напрямів діяльності. Розробка стратегічних планів, які спрямовані на досягнення поставлених цілей.
Розробка тактичних і оперативних планів	Тактичні плани включають заходи на середньостроковий період, що деталізують стратегію. Оперативні плани визначають конкретні дії на короткостроковий період.
Розподіл ресурсів	Визначення потреби в ресурсах (фінансових, матеріальних, трудових). Оптимальний розподіл ресурсів між підрозділами та проектами.
Розробка бюджетів	Формування фінансових планів і бюджетів на визначений період. Встановлення контрольних показників для моніторингу витрат і доходів.
Ризик-менеджмент	Ідентифікація потенційних ризиків. Розробка заходів з мінімізації та управління ризиками.
Моніторинг і контроль	Постійний нагляд за виконанням планів. Внесення корективів у процесі реалізації планів залежно від змін в умовах діяльності.

Джерело: складено автором на основі [121, 122, 125, 132]

Таким чином, спираючись на зазначене вище, представимо теоретичний опис модель планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації в табл. 3.2.

**Опис моделі планування фінансового регулювання діяльності
релігійної організації**

Елемент	Характеристика
Визначення цілей і завдань	<p>Основні цілі:</p> <p>Забезпечення фінансової стабільності організації.</p> <p>Підтримка та розвиток релігійних, освітніх, соціальних і культурних програм.</p> <p>Забезпечення прозорості та підзвітності перед членами організації та громадськістю.</p> <p>Завдання:</p> <p>Розробка стратегічних і тактичних фінансових планів.</p> <p>Забезпечення відповідності законодавчим вимогам.</p>
Аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища	<p>Внутрішній аналіз:</p> <p>Оцінка поточного фінансового стану організації.</p> <p>Аналіз існуючих джерел фінансування (пожертви, членські внески, доходи від власної діяльності).</p> <p>Зовнішній аналіз:</p> <p>Аналіз законодавчих вимог і нормативних актів.</p> <p>Оцінка економічних і соціальних умов, що можуть впливати на фінансову діяльність організації.</p>
Прогнозування доходів і витрат	<p>Джерела доходів:</p> <p>Пожертви та благодійні внески.</p> <p>Доходи від власної діяльності (видавництво, продаж релігійної літератури, сувенірів).</p> <p>Гранти та фінансування від державних і недержавних організацій.</p> <p>Витрати:</p> <p>Заробітна плата персоналу.</p> <p>Витрати на проведення релігійних та соціальних заходів.</p> <p>Адміністративні витрати (оренда приміщень, комунальні послуги).</p>
Розробка бюджету	<p>Бюджетування:</p> <p>Складання річного бюджету з розподілом по кварталах.</p> <p>Визначення бюджетів для окремих проєктів і програм.</p> <p>Контроль і перегляд:</p> <p>Регулярний моніторинг виконання бюджету.</p> <p>Перегляд і коригування бюджету відповідно до змін у фінансовому стані або зовнішніх умовах.</p>
Управління грошовими потоками	<p>Планування грошових потоків:</p> <p>Розрахунок очікуваних надходжень і витрат.</p> <p>Забезпечення ліквідності для покриття поточних витрат.</p> <p>Оптимізація грошових потоків:</p> <p>Визначення найбільш ефективних шляхів використання грошових коштів.</p> <p>Інвестування в надійні фінансові інструменти.</p>
Управління ризиками	<p>Ідентифікація ризиків:</p> <p>Визначення можливих фінансових ризиків (зниження обсягу пожертв, збільшення витрат).</p> <p>Оцінка їхнього впливу на діяльність організації.</p> <p>Стратегії управління ризиками:</p> <p>Розробка заходів для мінімізації ризиків.</p> <p>Створення резервних фондів для покриття непередбачених витрат.</p>

Елемент	Характеристика
Звітування та аудит	Фінансова звітність: Підготовка та подання фінансових звітів згідно з законодавчими вимогами. Звітність перед членами організації та донорами. Аудит: Проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту для забезпечення прозорості та достовірності фінансової інформації.
Освіта та підвищення кваліфікації	Навчання персоналу: Організація навчальних програм для фінансових менеджерів та відповідальних за фінансове планування. Консультаційна підтримка: Залучення консультантів для надання допомоги у розробці фінансових стратегій та планів.

Джерело: запропоновано автором

Фінансове регулювання діяльності релігійної організації є важливим інструментом для забезпечення її стійкості та ефективного використання ресурсів. Представлена модель планування фінансового регулювання охоплює декілька ключових етапів та компонентів, що сприяють цілісному підходу до управління фінансовими ресурсами релігійної організації.

Модель планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації передбачає систематичний підхід до управління фінансовими ресурсами. Вона охоплює визначення цілей, аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, прогнозування доходів і витрат, розробку бюджету, управління грошовими потоками, управління ризиками, звітування та аудит, а також освіту та підвищення кваліфікації персоналу. Реалізація цієї моделі дозволить релігійній організації забезпечити фінансову стабільність, ефективно використання ресурсів та прозорість у своїй діяльності.

Для математичного обґрунтування моделі планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації розглянемо основні складові фінансового планування, які можуть бути виражені через математичні формули та моделі.

1. Прогнозування доходів і витрат

Прогнозування доходів (D).

Доходи релігійної організації можуть складатися з декількох основних

компонентів: пожертви та благодійні внески (D_p); доходи від власної діяльності (D_a); гранти та фінансування (D_g).

Формула для прогнозування загальних доходів:

$$D = D_p + D_a + D_g, \quad (3.1)$$

Прогнозування витрат (C).

Витрати релігійної організації можуть бути поділені на такі категорії: заробітна плата персоналу (C_w); витрати на проведення заходів (C_e); адміністративні витрати (C_a).

Формула для прогнозування загальних витрат:

$$C = C_w + C_e + C_a, \quad (3.2)$$

2. Складання бюджету

Формування бюджету (B). Розрахунок бюджету організації на певний період часу (наприклад рік) базується на прогнозованих доходах і витратах:

$$B = D - C \quad (3.3)$$

Розподіл бюджету (B_i). Бюджет може бути розподілений між різними проектами та підрозділами організації:

$$B_i = \sum_{i=1}^n B_i, \quad (3.4)$$

де B_i – бюджет і-того проекту чи підрозділу,

n – загальна кількість проектів чи підрозділів.

3. Управління грошовими потоками

Планування грошових потоків (CF). Грошові потоки організації можна поділити на надходження (INF) та видатки (OUT):

$$CF=INF-OUT, \quad (3.5)$$

Рівняння балансу грошових потоків:

$$CF_t=CF_{t-1}+INF_t-OUT_t, \quad (3.6)$$

де CF_t – грошовий потік у період t ,

CF_{t-1} – грошовий потік у попередньому періоді.

4. Управління ризиками

Ідентифікація та оцінка ризиків (R). Ризики можуть бути оцінені на основі ймовірності їхнього виникнення (P) та потенційних збитків (L):

$$R=P \times L, \quad (3.7)$$

Резервний фонд (RF). Для покриття можливих ризиків створюється резервний фонд:

$$RF = \sum_{i=1}^n R_i, \quad (3.8)$$

де R_i – оцінений ризик i -тої категорії,

n – кількість категорій ризиків.

5. Фінансова звітність і аудит

Фінансова звітність. Для підготовки фінансової звітності використовується сукупність фінансових показників, таких як: доходи (D), витрати (C), грошові потоки (CF), активи (A), пасиви (L).

Основне бухгалтерське рівняння:

$$A=L+E, \quad (3.9)$$

де E – власний капітал організації.

6. Освіта та підвищення кваліфікації

Інвестиції в навчання (I). Інвестиції в навчання та підвищення кваліфікації

персоналу можуть бути виражені як частка від загальних витрат:

$$I = \alpha C, \quad (3.10)$$

де α – частка витрат, що спрямовується на навчання.

Математичне обґрунтування моделі планування фінансового регулювання діяльності релігійної організації включає прогнозування доходів і витрат, складання бюджету, управління грошовими потоками, оцінку та управління ризиками, а також підготовку фінансової звітності. Використання таких математичних моделей дозволяє забезпечити систематичний та обґрунтований підхід до управління фінансами релігійної організації, що сприяє її стійкості та ефективності.

Фінансово-господарська діяльність неприбуткових організацій, зокрема й релігійних, здійснюється на основі кошторису, що є основним плановим документом, що деталізує інформацію стосовно статей майбутніх витрат відповідно до їхнього цільового призначення. Необхідно взяти до уваги, що у рамках специфіки діяльності неприбуткових релігійних організацій всі фінансові надходження неухильно використовуються виключно для забезпечення цілей статутної діяльності таких структур та на власне утримання. Напрямки використання коштів релігійних організацій зазначаються не тільки як в установчих документах, так і у кошторисах. У разі порушення неприбутковою релігійною структурою обов'язкових вимог щодо цільового використання доходів та встановлення відповідного факту контролюючим органом її буде позбавлено статусу неприбуткової організації та виключено із Реєстру неприбуткових установ та організацій із нарахуванням належних податкових зобов'язань.

Процедура складання кошторису усіх неприбуткових організацій, зокрема й релігійних, не регламентує дотримання обов'язкових правил та не пропонує офіційно затвердженого зразка такого документа.

Неприбуткова установа має право вільного вибору системи формування власного кошторису доходів і витрат, враховуючи специфічні особливості

діяльності.

Фахівці зазначають, що кошторис доходів і витрат неприбуткової організації укладається у певному порядку з послідовним переходом від дрібних елементів до крупних та у процесі складання кошторису рекомендують дотримуватись застосування одного із таких методів:

метод планування видатків із суми визначених доходів;

метод, де планування джерел, обсягів та строків надходжень відбувається після визначення суми фактичних видатків на очікувані цілі та заходи. Відповідний метод застосовується для реалізації окремих проєктів, а також при відсутності систематичних джерел надходжень неприбуткових установ, що є звичним для діяльності релігійних організацій, адже їхні основні надходження формуються за рахунок добровільних пожертвувань та внесків, які прогнозувати важко;

комбінований метод, відповідно до якого плануються як доходи, так і витрати, тобто частина їх є постійною та прогнозованою. Застосування такого методу є оптимальним для організацій, що отримують систематичні надходження у вигляді членських внесків, а також нерегулярні, наприклад, фінансову допомогу. Комбінований метод укладання кошторису застосовується у практиці неприбуткових організацій найчастіше [136].

Необхідно зауважити, що формування ефективного кошторису неприбуткової релігійної організації залежить від низки чинників, серед яких:

достовірне відображення цілей та стратегії діяльності;

прогнозування реальних, максимально наближених до майбутніх результатів показників;

послідовне, раціональне планування, враховуючи дійсний фінансовий стан та аналіз показників за минулі періоди;

практичне та послідовне складання, застосовуючи математичні розрахунки та оптимальних методів.

Таким чином, виокремлюють на законодавчому рівні такі кошториси неприбуткових організацій:

кошториси витрат основи діяльності неприбуткової організації;
кошториси на реалізацію окремих проєктів.

Запжаючи на те що визначених, законодавчо регламентованих процедур складання кошторисів в неприбуткових організаціях не передбачено, кожна окрема неприбуткова організація складає кошторис доходів і витрат, враховуючи особливості їх надходжень та витрат та специфіки виду власної діяльності. Звісно, якісний аналіз доходів, що передбачаються, та попередніх витрат є обов'язковим для адекватного укладання кошторису.

Рекомендуємо запровадити уніфіковану форму кошторису для неприбуткових організацій, зокрема релігійних. Стандартизація кошторису дозволить застосовувати єдину методологію складання фінансової звітності, а, відповідно, й мінімізувати неточності під час такого процесу. Окрім того, це посилить транспарентність фінансового планування у релігійних організаціях, полегшить подальшу перевірку та аналіз фінансових результатів, що, зі свого боку, забезпечить формування адекватної аналітичної бази для порівняння фінансової діяльності різних релігійних організацій.

Фактично, для прогнозування очікуваних надходжень до неприбуткових підприємств можливо адаптувати низку методів, включаючи статистичні моделі, економетричний аналіз та методи прогнозування часових рядів. Однак, вважаємо, що найбільш оптимальними у цьому випадку, особливо беручи до уваги стали одноманітність та обмеженість даних, будуть найпростіші аналітичні методи, зокрема регресійний та кореляційно-регресійний аналіз. Окрім того, такі методи аналізу не вимагають складного, дороговартісного програмного забезпечення.

Регресійний аналіз – це статистичний метод, що покликаний виявляти та кількісно оцінювати зв'язок між залежною змінною та однією або кількома незалежними змінними, тобто сприяє розумінню як зміни в одній або декількох незалежних змінних пов'язані зі змінами в залежній змінній. Залежна змінна є основою, результатом для аналізу або передбачення. Незалежні змінні безпосередньо впливають на залежну змінну та використовуються для

прогнозування або обґрунтування змін у залежній змінній.

Регресійний аналіз широко застосовується для прогнозування майбутніх значень залежної змінної, розуміння впливу незалежних змінних на залежну, а також для встановлення відхилень у зборі даних.

Лінійна регресія демонструє взаємозв'язок між даними та моделюється за допомогою лінійних функцій, а невідомі параметри моделі оцінюються за вхідними даними. Лінійна регресія повертає розподіл умовної імовірності Y в залежності від X , а не розподіл спільної імовірності y та X , що стосується області мультиваріативного аналізу.

Загальна лінійна регресійна модель для аналізу фінансового регулювання діяльності релігійних організацій визначається за такою загальною формулою:

$$y = \beta_0 + \beta_1\chi_1 + \dots + \beta_k \chi_k + u, \quad (3.11)$$

де y – залежна змінна, (χ_1, \dots, χ_k) – незалежні змінні, u – випадкова похибка, розподіл якої в загальному випадку залежить від незалежних змінних але математичне сподівання якої рівне нулю.

Кореляційно-регресійний аналіз використовується для дослідження зв'язку між двома або більше змінними для встановлення як змінюється одна змінна при зміні іншої.

Формула кореляційно-регресійного аналізу також для оцінки діяльності релігійних організацій буде мати загальний вигляд та може бути виражена так:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + u, \quad (3.12)$$

де Y – залежна змінна

X – незалежна змінна

$\beta_0 + \beta_1$ – параметри моделі, які оцінюються на основі даних,

u – випадкова похибка, як частина варіативності Y , яка не пояснюється X

Одним із інструментів оцінки зв'язку між змінними у контексті

кореляційно-регресійного аналізу може також застосовуватись формула Пірсона, або коефіцієнт кореляції Пірсона, що є статистичним методом для вимірювання сили і напрямку лінійного зв'язку між двома змінними, що демонструє те, наскільки взаємозв'язок між ними є сильним або слабким, тобто оцінювання сили змінювання однієї змінної при зміні іншої.

Формула коефіцієнта кореляції Пірсона між двома змінними X та y виглядає таким чином:

$$r_{XY} = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i - x^a)(y_i - y^a)}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (X_i - x^a)^2 \sum_{i=1}^n (y_i - y^a)^2}}, \quad (3.13)$$

де r_{XY} – коефіцієнт кореляції Пірсона між X та y

X_i та y_i – значення X та y для i -го спостереження

x^a і y^a – середні значення X та y

n – кількість спостережень

Для забезпечення сталого фінансового благополуччя та збільшення надходжень за рахунок пожертв релігійним громадам (парафіям) важливо здійснювати прогнозування таких надходжень. Оптимальним в цьому ключі є прогнозування залежності надходжень від пожертв парафіян та певного часового проміжку на основі попередньої статистики, використовуючи вищезгадані аналітичні способи.

Вважаємо доцільним зазначити, що планування у релігійних організаціях, як і у інших неприбуткових, є достатньо формалізованим, обов'язковим до виконання процесом, який у результаті, часто не визначає реальних показників діяльності. Цікавою у цьому контексті є можливість адаптації у неприбуткові підприємства сучасних моделей планування, які застосовуються у компаніях комерційного спрямування, часто масштабних, та демонструють свою ефективність та достовірність. Так, тут необхідно брати до уваги різну кінцеву мету діяльності комерційних та неприбуткових структур, оскільки ключовою метою для перших є досягнення максимального рівня прибутковості, що є

мірилом їхньої ефективної роботи, а другі спрямовані на досягнення цілей, що не мають прибуткового характеру. Водночас як в одному, так і в другому випадку достатній обсяг фінансових ресурсів є необхідним для адекватної фінансово-господарської діяльності, а також подальшого розвитку та модернізації. Прикладом може слугувати найбільш розповсюджений вид релігійних організацій – релігійна громада, або парафія, яка за своєю сутністю є спільнотою вірян одного віросповідання, що добровільно об'єдналися для спільного задоволення релігійних потреб. Рівень фінансового забезпечення парафій прямо залежить від величини спільноти, адже основними надходженнями грошових ресурсів є саме регулярні добровільні пожертвування парафіян. Наявність міцної фінансової бази дозволить релігійним громадам продуктивніше виконувати свої релігійні функції, підтримувати на належному рівні та розширювати власну інфраструктуру, здійснювати благодійну та місіонерську діяльність. Тому планування на майбутні періоди є важливою складовою для ефективного функціонування та розвитку релігійних громад. Такий процес сприятиме фінансовій стабільності, раціональній оптимізації фінансових ресурсів парафії та накопиченню їхніх резервів, визначенню стратегічних цілей розвитку та кроків для їх досягнення тощо.

Одним із сучасних та часто застосовуваних методів планування є Forecasting (прогнозування) – інструмент, що дозволяє компаніям планувати майбутній бюджет та оптимальні шляхи досягнення результатів, опираючись на минулі результати та поточні тенденції. Зазначається, що Forecasting відрізняється від звичного бюджетування не тільки масштабом підготовки і безпосередньо процесом укладання, а й терміном прогнозування: якщо бюджет є документом річного виміру, то Forecasting націлений на щомісячний або щоквартальний перегляд.

Такий інструмент пропонує два методи визначення:

якісний, що вважається менш точним, оскільки опирається не на математичні розрахунки, а виключно на міркування, погляди та очікування

експертів;

кількісний, більш використовуваний господарюючими суб'єктами, бо визначається об'єктивністю та вірогідністю, що ґрунтується на інтерпретації математичних розрахунків.

Сам процес упровадження Forecasting включає такі етапи, як:

формулювання основи для прогнозу, що включає дослідження реального стану;

оцінка можливих майбутніх показників, враховуючи дані початкового етапу;

регулювання прогнозу, опираючись на аналіз минулих прогнозів, їх реальних результатів та відхилень;

перегляд прогнозу, враховуючи вихідні дані.

Даними для прогнозування зазначаються як первинні джерела (актуальна звітність, анкетування, інтерв'ю тощо), так і вторинні (зовнішня інформація). Таку базову модель стратегічного планування Forecasting представлено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Базова модель стратегічного планування

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [137]

Платформа Frictionless зазначає, що стратегічне планування є запорукою руху підприємств у правильному напрямку та пропонує п'ять його моделей. Вибір придатного методу планування сприятиме успішному створенню плану та його реалізації, досягненню цілей у довгостроковій перспективі, підвищенню операційної ефективності, прибутковості тощо.

1. Базова модель стратегічного планування, що буде слушною для підприємств або стартапів (новостворених підприємств), які малознайомі з сутністю стратегічного планування, а також для невеликих господарюючих одиниць, що відчують брак ресурсів для впровадження вартісних методик. Сутність цієї моделі полягає у розробленні ключових цінностей та місій, а також безпосередніх послідовних кроків і планів для їх досягнення.

2. Модель цільового стратегічного планування, найбільш широко застосовувана, що буде актуальною для підприємств, здатних опрацювати складніші методики стратегічного планування. Ця методика базується на цілях та аналізує слабкі сторони, вірогідні загрози, можливості, внутрішні та зовнішні фактори впливу. Визначені проблеми та цілі є основою для окреслення пріоритетів.

3. Модель лінійного стратегічного планування, що є оптимальним інструментом для точного налаштування цілей та визначення причини невдач у їх досягненні. Такий стандарт дефінує стан ресурсної складової підприємства, а також конкретизує аспекти діяльності, що є результативними і такі, що потребують певних коригувань, – саме вони будуть ключовим фактором у процесі складання ефективного стратегічного плану.

4. Модель органічного стратегічного планування (рис. 3.2), що, на відміну від інших моделей, не базується на лінійних підходах, а застосовує так звану розробку сюжету і стимулює до активного розроблення унікальних ідей, що безпосередньо впливатимуть на хід фінансово-господарської діяльності. Ця модель планування фокусується на окресленні власних цінностей, використовуючи діалоги та створюючи можливі сценарії, що в результаті формулює подальше бачення, яке перетворюється на ключову ціль.

5. Модель стратегічного планування сценаріїв, яка вбачається технікою стратегічного планування, а не методом і є актуальною для підприємств, що готові до різних сценаріїв ведення діяльності, які є наслідком зовнішнього впливу. Техніка є ефективною для визначення проблем та цілей, враховуючи зовнішнє середовище і його змінні [138].

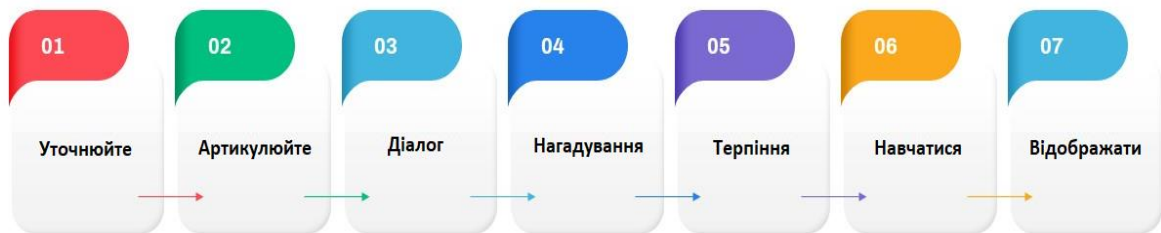

Рис. 3.2. Модель органічного стратегічного планування

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [138]

Вважаємо доречним згадати про сучасні методи планування, що є особливо актуальними в еру тотальної цифровізації. Наприклад, планування ресурсів підприємства – (Enterprise resource planning (ERP)) – програмне забезпечення, новітня система з надшироким функціоналом, централізована платформа з кількома активними модулями, що дозволяє керувати майже усіма аспектами діяльності: від керування ланцюжками постачання до планування ресурсів підприємства. Система достатньо універсальна і задовольнить підприємства різних галузей.

Така система планування ресурсів підприємства спрямована на оптимізацію та вдосконалення фінансово-господарської діяльності, зокрема, бухгалтерського обліку, фінансової звітності, планування тощо. Практичність підтверджується доступом у трьох різних варіантах користування:

локальна система ERP – встановлення відповідного комп'ютерного обладнання безпосередньо на підприємстві;

хмарна ERP система - використання в будь-якому місці та в будь-який

час;

гібридна ERP систем – поєднання локальних та хмарних елементів.

Щодо вибору та подальшого впровадження вищевказаних моделей у процес планування діяльності релігійних організацій, то можемо констатувати, що добір тієї чи іншої методики починається з чіткого окреслення цілей та визначенні слабких місць такої конкретної організації.

Пропонуємо базовий метод планування фінансово-господарської діяльності релігійних організацій, метою якого найперше є стабільне функціонування та розвиток. Етапами такого плану вбачаємо: визначення місії та ключових цілей; аналіз наявних ресурсів та визначення подальшої потреби в них; розроблення стратегії та визначення тактичних кроків для її досягнення; розроблення плану з його подальшим виконанням та відстеженням; оцінка ефективності; розроблення звітності.

Таким чином, вдосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є необхідним для забезпечення їхньої прозорості, ефективності та відповідності сучасним вимогам. Комплексний підхід, що включає покращення законодавчої бази, розвиток системи фінансового контролю, підвищення прозорості, освіти та підвищення кваліфікації, спрощення податкового навантаження, впровадження нових технологій та співпрацю з державними органами, – дозволить створити сприятливі умови для діяльності релігійних організацій та зміцнення їхньої ролі в суспільстві.

3.2. Альтернативні канали залучення фінансових ресурсів як чинник посилення фінансової спроможності релігійних організацій

Враховуючи позитивний соціально-духовний вплив на формування концепції високої суспільної культури та моралі, недостатність фінансування релігійних організацій вбачається їхньою системною проблемою. Системний

ресурсний голод, спричинений нестабільністю та непостійністю надходжень грошових ресурсів релігійних структур, має негативні наслідки та особливо відчутний у кризових періодах, спричинених економічними чинниками чи змінами ціннісних орієнтирів у суспільстві. Найбільш масштабно цю проблему відчувають новостворені релігійні організації, наприклад нові громади (парафії), що тільки заслуговують довіру майбутніх прихильників, перебувають у процесі свого розвитку та поетапно залучають до своєї спільноти однодумців.

Сучасні вітчизняні релігійні організації функціонують здебільшого завдяки добровільним пожертвуванням своїх прихильників (вірян), обсяги яких є нестабільними та можуть різнитися від дрібних пожертвувань до церковних скриньок, якщо мова йде про релігійні громади (парафії), і до крупних від масштабних донорів (благодійників, жертводавців). Додатковим фінансуванням слугують надходження від культових послуг, що включають проведення традиційних релігійних обрядів, а також від продажу товарів релігійного призначення. Водночас такі надходження не здатні задовольнити реальні потреби релігійних організацій у фінансових ресурсах у повному обсязі.

Пошук альтернативних джерел фінансування для релігійних організацій є першочерговим у цьому плані. Важливим є створення спеціальних цільових фондів, розвиток меценатських відносин з комерційними підприємствами та громадськими організаціями, фінансова підтримка від міжнародних фондів та організацій, участь у спеціальних програмах та проєктах, залучення закордонних грантів, розроблення та розвиток внутрішніх соціальних та благодійних ініціатив, впровадження ефективних стратегій та вдосконалення фінансового управління тощо.

Для залучення нових донорів та активних прихильників, що неодмінно сприятиме розширенню і стабілізації фінансової бази, релігійним організаціям важливо дотримуватись прозорості у використанні грошових пожертвувань, впроваджуючи принципи відкритої фінансової звітності та можливості вільного зовнішнього аудиту для звітування перед спільнотою та донорами з метою підтвердження шляхів використання фінансових ресурсів.

Раціоналізації фінансових ресурсів релігійних організацій, незалежно від специфіки та траєкторії їхньої діяльності, сприятиме ефективне управління, розроблення дієвих бюджетних стратегій, механізмів контролю за витратами, впровадження сучасних технологічних рішень та інноваційних підходів, націлених передусім на формування стратегій забезпечення власної фінансової стабільності.

Тому для залучення додаткових ресурсів та з метою розширення бази донорів та жертводавців релігійні структури повинні застосовувати додаткові релевантні інструменти, серед яких у рамках нашого дослідження виділимо краудфандинг, грантрайтинг, фандрайзинг та ендавмент.

Краудфандинг – це метод фінансування, ключова сутність якого лежить у концепції залучення грошових ресурсів (здебільшого невеликих внесків) від великої кількості осіб, що в результаті утворює значущий бюджет. Такий метод притаманний як організаціям, так й індивідуальним проектам та сприяє не тільки залучити очікуване фінансування, а й розширити свою аудиторію новими прибічниками [139].

Фундаментальна сутність краудфандингу, якою є об'єднання спільноти з метою спільного збору коштів для конкретних цілей, зовсім не нова. Але свою сучасну назву та глобальне поширення такий інструмент отримав саме з розвитком цифрових технологій.

Полею для збору коштів засобами краудфандингу є, звісно, всесвітня павутина, а саме спеціалізовані онлайн-платформи, що покликані сприяти задоволенню інвестиційних ініціатив. Окрім цього, такий інструмент має додаткове інформаційне навантаження, що полягає у здатності провести опосередкований моніторинг оцінки загальних фінансових можливостей, беручи до уваги зростання або, навпаки, зниження внесків аудиторії донорів.

Краудфандинг володіє спектром беззаперечних переваг, але має і певні негативні аспекти. Серед позитивних зазначаються:

- гнучкість та відсутність бюрократичних перепон;
- відсутність застав та гарантій;

низька вартість та швидкість у зборі ресурсів;

низьке законодавче регулювання;

додатковий маркетинговий засіб;

залучення нових інвесторів тощо.

Негативними аспектами є:

часові рамки актуальності проєкту (збір триває обмежений час);

залежність усіх учасників проєкту від каналів зв'язку;

відсутність належного регулювання, що може призвести до шахрайських схем;

банкрутство безпосередньо краудфандингової платформи;

тривалість та інтенсивність розроблення успішного проєкту;

неправильний розрахунок потреби у розмірі фінансування тощо.

Залежно від цілей компанії краудфандинг буває:

благодійним (благодійна модель): підтримка некомерційних проєктів, відсутність винагороди благодійникам за свої пожертви);

за винагороду (модель нефінансової винагороди та модель попереднього замовлення): винагорода інвесторам як подарунок, доступ до товару чи послуги компанії;

кредитний, або Peer-to-Peer (P2P) (модель залучення боргового капіталу): позика з інвестиційним доходом інвесторам;

на основі капіталу (модель залучення акціонерного капіталу): можливість придбання частки в капіталі компанії [141, 142, с.42].

Вважаємо за доцільне наголосити, що краудфандинг поряд із основним напрямком, що полягає у реалізації конкретних фінансово-інвестиційних проєктів, є також чудовим маркетинговим засобом, що сприяє публічності, а відповідно, й подальшій популяризації, особливо коли мова йде про підприємства, що генерують проєкти, цікаві для громадськості [140].

Важливим є правильно організований проєкт, адже незважаючи на вдалий вибір краудфандингової платформи, це не гарантує його успішну реалізацію. Результативним проєкт може бути з огляду на впровадження таких кроків, як:

чіткий та зрозумілий структурований план, визначені цілі та необхідне фінансове покриття, оригінальний промоційний проєкт чи презентація, визначення комунікаційних каналів [139].

У табл. 3.3 представимо загальну модель краудфайдингу для релігійної організації.

Таблиця 3.3

Основні компоненти моделі краудфайдингу

Компонент	Характеристика
Визначення цілей краудфайдингу	Чітке формулювання мети збору коштів (наприклад, будівництво храму, проведення релігійного фестивалю, підтримка благодійної діяльності). Встановлення конкретної суми, яку необхідно зібрати. Визначення терміну збору коштів.
Платформа для краудфайдингу	Вибір відповідної онлайн-платформи для проведення краудфайдингової кампанії (наприклад, Kickstarter, GoFundMe, Indiegogo, або спеціалізовані платформи для релігійних організацій). Можливість використання власного веб-сайту організації з інтегрованими платіжними системами для збору коштів.
Комунікаційна стратегія	Розробка інформаційної кампанії для популяризації краудфайдингового проєкту (використання соціальних мереж, електронної пошти, місцевих ЗМІ). Створення рекламних матеріалів (відео, фото, пости) для залучення уваги потенційних донорів.
Заохочення донорів	Розробка системи винагород для донорів (наприклад, подяки, сувеніри, участь у спеціальних заходах). Використання нематеріальних винагород, таких як молитви за здоров'я донорів або згадування їхніх імен у релігійних службах.
Забезпечення прозорості та підзвітності	Регулярне інформування донорів про хід збору коштів і досягнуті результати. Публікація фінансових звітів про використання зібраних коштів. Впровадження механізмів контролю та аудиту для підвищення довіри до краудфайдингової кампанії.

Джерело: запропоновано автором на основі джерел [139, 140, 141, 142]

У табл. 3.4 представимо етапи реалізації краудфайдингової кампанії.

Таблиця 3.4

Етапи реалізації краудфайдингової кампанії

Етап	Характеристика
Підготовчий етап	Визначення мети та суми збору коштів. Вибір платформи для краудфайдингу. Розробка інформаційної та рекламної кампанії. Підготовка контенту для кампанії (тексти, відео, фото).

Етап	Характеристика
Запуск кампанії	Публікація проекту на обраній платформі. Анонс кампанії через соціальні мережі, електронну пошту, вебсайт організації. Активне просування кампанії у перші дні для залучення максимальної кількості донорів.
Підтримка та моніторинг кампанії	Регулярне оновлення інформації про хід кампанії. Взаємодія з донорами через коментарі, відповіді на запитання, оновлення статусу проекту. Заохочення нових донорів через додаткові акції або спеціальні пропозиції.
Завершення кампанії та підведення підсумків	Публікація фінального звіту про зібрані кошти. Подяка донорам та вручення обіцяних винагород. Оприлюднення плану використання зібраних коштів та початок реалізації про.кту.
Реалізація про.кту	Використання зібраних коштів відповідно до визначених цілей. Регулярне інформування донорів про етапи реалізації проекту. Публікація підсумкового звіту про завершення проекту та його результати.

Джерело: авторське бачення

Переваги краудфандингу для релігійних організацій:

краудфандинг дозволяє залучати підтримку не лише від місцевої громади, а й від людей з інших регіонів та країн;

використання краудфандингових платформ забезпечує прозорість фінансових операцій та підвищує довіру донорів;

краудфандингові кампанії сприяють підвищенню обізнаності про діяльність релігійної організації та її проекти;

можливість збирати кошти для різних цілей та адаптувати кампанію відповідно до потреб організації.

Модель краудфандингу для релігійної організації включає визначення цілей збору коштів, вибір відповідної платформи, розробку комунікаційної стратегії, заохочення донорів, забезпечення прозорості та підзвітності. Реалізація цієї моделі дозволяє ефективно залучати фінансові ресурси для реалізації важливих проектів, підвищуючи при цьому довіру та підтримку з боку громади.

Найвідомішими світовими краудфандинговими платформами є Patreon, Kickstarter, GoFundMe та інші, а українськими – Спільнокошт, Dobro.ua, Моє Місто та інші. Однак надзвичайно низька кількість вітчизняних майданчиків публікують проекти релігійного спрямування, про що чітко вказують про це у своїй політиці. З огляду на це, а також на високу релігійність вітчизняного суспільства пропонуємо ініціативу щодо централізованого онлайн-майданчика для публікації інформації з приводу збору коштів виключно для релігійних організацій (наприклад для реставрації конкретних культових споруд та інших пам'яток, соціальних, освітніх програм тощо). Таке починання могло б бути підтримане, навіть розміщене на пов'язаних сайтах релігійних об'єднань з високою репутацією, що б слугувало додатковим фактором надійності та довіри з боку донорів. Наголосимо на поліконфесійності нашої держави, що підтверджують соціологічні дослідження відповідного спрямування (табл. 3.5) [143].

Таблиця 3.5

Відповідність громадян до релігії

До якої релігії ви себе відносите? (% опитаних)										
	2000	2010	2013	2014	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Православ'я	66,0	68,1	70,6	70,2	67,3	64,9	62,3	60,0	62,7	60,8
Римо-католицизм	0,5	0,4	1,3	1,0	0,8	1,6	1,2	0,8	1,9	1,2
Греко-католицизм	7,6	7,6	5,7	7,8	9,4	9,5	9,6	8,8	10,2	11,0
Протестантські та Євангелічні церкви	2,0	1,9	0,8	1,0	2,2	1,8	1,5	1,5	3,7	1,4
Іудаїзм	0,3	0,1	0,3	0,1	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Іслам	0,7	0,9	0,7	0,2	0,0	0,1	0,5	0,2	0,2	0,1
Буддизм	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,0
Індуїзм	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Язичництво	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,4
Просто християни	6,9	7,2	8,6	6,3	7,7	8,8	8,9	8,5	8,7	11,3
Інше	0,5	0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,4	0,3	0,1
Не відносять себе до жодної релігії	15,3	13,2	11,3	12,5	11,0	12,8	15,2	18,8	11,7	13,4
Не відповіли	-	0,3	0,5	0,7	0,9	1,0	0,0	0,5	0,2	0,1

Джерело: [143]

У зв'язку із цим певним гарантом та ініціатором запровадження такого краудфандингового майданчика могла б стати, наприклад, Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, що позиціонує себе міжконфесійною інституцією, метою якої є об'єднання конфесій заради духовного відродження нашої держави, сприяння міжцерковному та міжконфесійному діалогу, розроблення проєктів нормативних актів із питань державно-конфесійних відносин та здійснення заходів добродійного спрямування.

Важливим нюансом є можливість вірянина будь-якої конфесійної течії зробити внесок на підтримку проєктів своєї церкви безпосередньо на сайті. Тому, формуючи модель такого майданчика, перед демонстрацією безпосередньо активних проєктів, першим кроком варто запровадити можливість вибору конфесійної приналежності. Впровадження такої ініціативи, на наш погляд, буде вкрай успішним для фінансування певних цільових потреб релігійних організацій (рис. 3.3).

Щодо зарубіжного досвіду організації краудфандингових програм для релігійних організацій, то американсько-нідерландська платформа Donorbox публікує релігійні краудфандингові проєкти і зазначає, що церкви використовують такі можливості з метою збору коштів на будівництво чи купівлю нової церковної будівлі, місійні поїздки тощо.

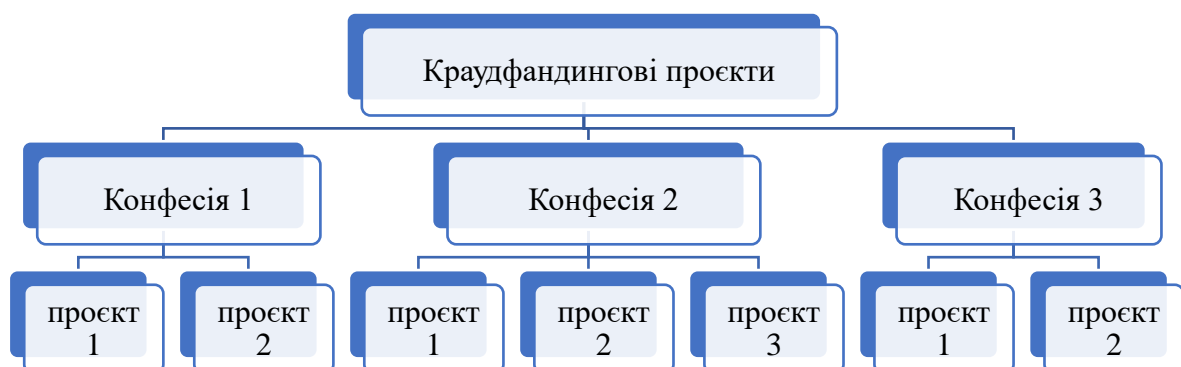

Рис. 3.3. Проста модель краудфандингової платформи для реалізації проєктів релігійного спрямування

Джерело: Складено автором

Donorbox пропонує сім простих кроків для успішної реалізації релігійного проєкту, серед яких:

вибір краудфандингової платформи, де реалізуватиметься майбутній проєкт, що повинна бути доступною за ціною, легкою у налаштуванні, містити необхідні функції;

запуск краудфандингової сторінки із вдало поданою інформацією про проєкт;

просування краудфандингової кампанії, застосовуючи доступні засоби, серед яких: оголошення про збір прихильникам церкви особисто та засобами електронного листування, публікація щодо збору у соціальних мережах, розміщення посилання для пожертвування (QR-код) тощо

використання віртуальної донорської стіни для створення соціального доказу надходження коштів від конкретних донорів;

публікація та постійне оновлення досягнення цілі у відсотковому співвідношенні для демонстрації візуального прогресу;

доступна підписка на краудфандингову кампанію, що сприятиме збільшенню аудиторії та їхнього подальшого інтересу;

постійна комунікація з донорами засобами електронного листування [144].

Donorbox також публікує відкриті статистичні дані (середні) щодо окремих показників діяльності краудфандингових компаній у Північній Америці, зокрема:

середній обсяг збору за рік – 17,2 мільярдів доларів США;

середній обсяг збору за рік успішної краудфандингової кампанії - 33 430 доларів США.

46% донорів на краудфандингові проєкти є міленіалами;

середній збір типової краудфандингової кампанія - 5270 доларів США;

успішна краудфандингова кампанія повинна мати щонайменше 316 прихильників потрібно для успішної реалізації краудфандингового проєкту;

середня тривалість краудфандингової кампанії – 9 тижнів [144].

Сьогодні гранти є важливим інструментом реалізації різноманітних ініціатив та досягнення поставлених цілей для багатьох організацій та об'єднань у різноманітних галузях.

Грантрайтинг є вмінням написання заявок на отримання грантових проєктів для отримання безповоротної фінансової допомоги з метою залучення фінансування від різних організацій та фондів. Грантрайтинг володіє беззаперечними перевагами, оскільки покриває фінансування проєктів важливих сфер та ініціатив, сприяє розвитку інноваційних ідей та досліджень, а також розв'язанню важливих суспільних проблем. Це ефективний інструмент залучення фінансових ресурсів для реалізації проєктів різного спрямування, що володіє потужним потенціалом, вимагає високого рівня комунікації, аргументації та управління [145, с. 216].

Основою є підготовка та процес написання проєктних заявок для подання до організацій та фондів, що виділяють гранти у формі фінансових ресурсів на різні цілі, як-от соціального, наукового, культурного чи іншого спрямування. Формування такої заявки, основною метою якої є переконання грантодавця в актуальності проєкту та необхідності надання гранту, вимагає низки принципових навичок із документообігу, аналітики, менеджменту, ризик-менеджменту, маркетингу тощо [145, с.216].

Грантопошукач для досягнення успіху повинен бути максимально компетентним та розуміти необхідні аспекти успішного проєкту, зокрема, чітко інтерпретувати мету, завдання; усвідомлювати складність, часові межі виконання проєкту та необхідний обсяг ресурсів; продумати оптимальний алгоритм пошуку потенційних джерел фінансування; володіти інформацією щодо політики та поглядів фінансових фондів – грантодавців, а також логіки їхніх фахівців щодо відбору заявок; скрупульозно, якісно, переконливо, грамотно та чітко оформити заявку; звернутись по фахову допомогу експерта-грантрайтера (у разі потреби) [146, с. 16-17].

Сервіс StartChurch надає низку порад із пошуку та отримання грантів для неприбуткових релігійних організацій, зокрема пропонує методологію щодо

написання грантової пропозиції, що налічує кілька практичних порад, серед яких:

оптимальна структура заявки, що вміщує резюме організації, місії, бачення, опису проблеми, значення гранту для її розв'язання, чітка концепція досягнення цілей, поточний стан виконання плану, конкретні кроки з використання грантових коштів у разі їхнього отримання;

використання методології SMART-цілей для опису процесу їхньої реалізації, що визначає таке: цілі повинні мати конкретне спрямування, вказувати на вимірність успіху програми, бути реалістичними та досяжними, сприяти розширенню місії та баченню організації, а також мати часові рамки для досягнення (рис. 3.4.);

Specific	• Конкретна ціль
Mesurable	• Вимірна ціль
Achievable	• Досяжна ціль
Relevant	• Актуальна ціль
Time-bound	• Обмежена у часі ціль

Рис. 3.4. Інтерпретація SMART-цілей

Джерело: Систематизовано автором з використанням джерела [147]

дослідження заздалегідь: необхідне інспектування, чи може бути заявка адаптована до цілей пропонованого гранту, обґрунтування такої відповідності під час створення заявки;

рекомендації, що можуть включати відгуки осіб, причетних до організації (грантопошукача), які впливатимуть на процес ухвалення рішень, а також загальнодоступні дані (відгуки) в авторитетних інформаційних ресурсах, зокрема і статистичні;

остаточна перевірка (контроль), що полягає у скрупульозному перегляді

сформованої заявки на відповідність [147].

Пошук грантових програм є системним, складним, часто тривалим процесом, для втілення якого важливо аналізувати всі доступні інформаційні ресурси у сфері фінансування засобами надання грантів, переймати досвід організацій, що мають у своєму арсеналі успішно отримане та реалізоване у цільовому порядку грантове фінансування. Отримання грантів становитиме потужний ресурс для реалізації різноманітних проєктів, програм та ініціатив релігійних організацій.

Фандрайзинг – це процес пошуку і залучення матеріальних та нематеріальних ресурсів, що необхідні для реалізації проєктів та ініціатив переважно соціального та некомерційного характеру [148, с. 42].

Фандрайзинг націлений на пошук грошових ресурсів для реалізації проєктів у абсолютно різних сферах. Зазвичай розрізняють:

проєктний фандрайзинг – процес залучення ресурсів (матеріальних та інших) із метою спрямування на втілення певного проєкту;

оперативний фандрайзинг – процес залучення ресурсів (матеріальних та інших) із метою спрямування на забезпечення ведення поточної діяльності організації [149, с.76].

Серед класифікованих науковцями принципів, на яких ґрунтується процес фандрайзингу відзначимо наступні:

поєднання стратегії та тактики, що полягає у необхідності орієнтації не тільки на певний проєкт, а на подальшу підтримку перспективних, стабільних відносини із донором, що може сприяти майбутній співпраці;

взаємовигода, що визначає двосторонню зацікавленість у результативності проєкту;

збалансованість, що полягає у значимості доведення та досягнення проміжкових цілей проєкту, що здатні зумовити очікуваний кінцевий результат;

відповідність планів та реальних можливостей, що формулює потребу уникати завищених зобов'язань як можливого ризику невиконання проєкту;

комплексність, що полягає у можливості одночасного залучення кількох донорів для втілення однієї мети;

співпраця з партнерами, що пропонує утворення об'єднання для максимізації ефективності фандрайзингового проєкту відповідно до розподілу фінансів;

некомерційність, що формулює розмежування прибутку та самоокупності [150].

Внутрішній фандрайзинг здійснюється безпосередньо організацією, на користь якої він реалізується. Для втілення програми зовнішнього фандрайзингу залучається кваліфікований фахівець – фандрайзер, який відповідно до стратегічної мети проєкту планує тактичні кроки щодо її досягнення, налагоджує комунікаційну складову, використовує ефективні маркетингові засоби для цільового збору коштів із різних джерел.

Фандрайзинг як процес характеризується такими послідовними етапами провадження:

перший етап є процесом планування проєкту фандрайзингу, для якого залучатимуться кошти, та складання системи кроків у напрямку пошуку донорів;

другий етап включає складання проєктної заявки та звернення до донора;

третій етап характеризується проведенням аналізу, оцінюванням та моніторингом реалізованих етапів фандрайзингу, висловленням вдячності донору та звітністю;

четвертий етап має на меті моніторинг подальшого розвитку проєкту після фінансування;

п'ятий етап визначається налагодженням та підтримкою ділової комунікації для сприяння можливій майбутній співпраці з тими самими донорами [151, с.110].

На авторську думку, успішно реалізований фандрайзинговий проєкт ґрунтується на таких основних взаємозалежних елементах, як:

репутація – формування позитивної думки, схвальні рекомендації та

авторитет кандидата на отримання фінансування;

постановка цілей – чітке та прозоре формулювання мети, завдань та очікуваної цільової аудиторії проєкту, обґрунтування реальних потреб та формування аудиторії донорів;

ефективне планування – пошук оптимальних шляхів, дієвих інструментів та методів для втілення проєкту;

реалізація – процес втілення проєкту, безпосереднє застосування максимально ефективних інструментів маркетингу та сучасних технологічних засобів для просування проєкту фандрайзингу;

зворотний зв'язок – підтримка комунікації з громадськістю та донорами, подальше звітування, подяка;

аналіз – детальне дослідження отриманих результатів, окреслення підсумків та майбутніх перспектив [148, с. 43].

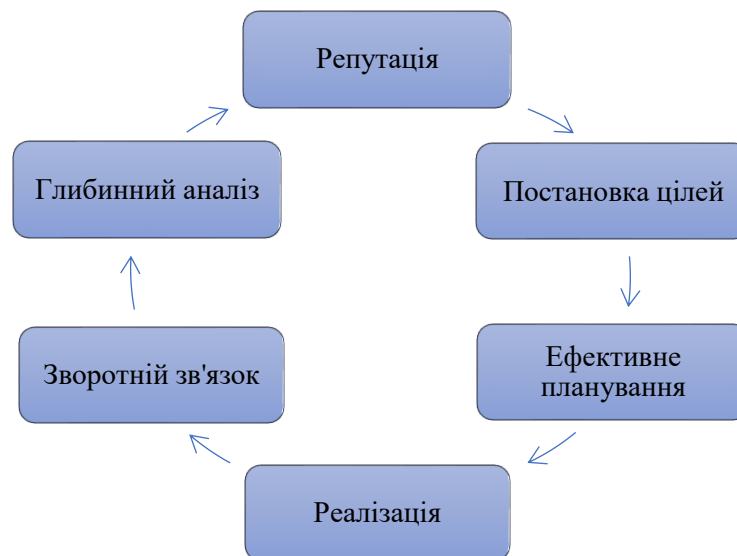

Рис. 3.5. Ключові елементи процесу фандрайзингу

Джерело: [148].

Світова практика реалізації фандрайзингу визначається масштабністю. Некомерційні релігійні організації зарубіжних країн у прагненні залучити додаткове фінансування для реалізації проєктів та покриття витрат своєї

діяльності часто покладаються саме на допомогу благодійників.

Сьогодні фандрайзинг функціонує переважно онлайн, використовуючи профільні платформи, що пропонують унікальні, актуальні, новаторські фандрайзингові ідеї щодо способів залучення грошових ресурсів, що спрямовуватимуться на забезпечення фінансування церков, підтримки їхньої місії та діяльності. Так, на американські релігійні установи припадає один з найвищих показників збору коштів серед некомерційних категорій.

Для успішної реалізації фандрайзингових проєктів релігійним організаціям рекомендується:

- мати власну офіційну вебсторінку чи бути представленим на профільних платформах для можливості здійснення донорських внесків віддалено засобами платіжних інструментів;

- використовувати QR-коди у доступних, видимих місцях та рекламній продукції церкви для безпосереднього спрямування на вебсторінку для здійснення пожертвування;

- продавати святкові листівки та інші предмети релігійного призначення та популяризувати внески на честь або пам'ять близької людини;

- заохочувати регулярні пожертвування, систематично звітуючи громаді про заходи, на які були використані зібрані кошти;

- влаштовувати благодійні заходи;

- пропонувати учасникам громади та відвідувачам церкви самостійно збирати кошти від імені та на користь релігійної організації [152].

Масштабна африканська онлайн-платформа збору коштів M-Changa за підсумками заходу «Мистецтво збору коштів для релігійних організацій» пропонує такі рекомендації щодо використання сучасних онлайн-технологій з метою залучення фінансування: визначення чітких та реалістичних цілей проєкту; залучення учасників громади церкви до заходів із мобілізації ресурсів; визначення активних шляхів розповсюдження інформації щодо збору коштів (соціальні мережі, месенджери тощо); надання інформативних звітів донорам про використання зібраних коштів тощо [153].

Вітчизняний фандрайзинг активно розвивається, створюються сучасні онлайн-платформи, пропонуються курси та інші заходи з метою опанування основ успішного фандрайзингу тощо. Першим та найбільшим в Україні фандрайзинговим майданчиком онлайн-благодійності позиціонує себе платформа dobro.ua (раніше «Українська Біржа Благодійності»).

Українським успішним прикладом реалізації фандрайзингу вітчизняних релігійних організацій є Український католицький університет, що згідно зі статутними документами є неприбутковим закладом вищої освіти, створеним благодійною організацією. Університет не отримує фінансування ані від держави, ані від церкви, не має єдиного інвестора, а є фандрайзинговим. Вищезгаданий заклад освіти фінансує свої проекти завдяки підтримці жертводавців із різних країн, вміло формує власну фандрайзингову політику, перебуває у тісному комунікативному партнерстві з донорами (зокрема й щодо звітування за профінансованими проектами), декларує єдину мету та спільні з ними цінності [154].

Ендавмент є благодійним фондом цільового призначення, що створюється донорами та за рахунок їхніх внесків, дохід від використання яких спрямовується виключно на підтримку визначених цілей.

Ендавмент є ефективним довгостроковим інструментом фінансового забезпечення релігійних організацій для реалізації їхніх майбутніх цілей, фінансування потреб та забезпечення фінансової стабільності, сутність якого полягає в утворенні цільового фонду (ендавмент-фонду).

Ендавменти можуть гарантувати додаткове фінансування протягом тривалого часу, сприяючи перманентній фінансовій стабільності релігійних організацій, що є особливо актуальним у кризові періоди. Окрім релігійної, ендавмент успішно застосовується у різних сферах, зокрема: освіта і наука, культура, охорона здоров'я тощо. Фундаментальною відмінністю ендавменту від благодійної організації є його цільовий напрямок, адже кошти спрямовуються до спеціального ендавмент-фонду з метою фінансової підтримки конкретного одержувача.

Ендавмент як інструмент благодійності, що має на меті акумулювання фінансових ресурсів від благодійників та використання інвестиційного доходу для фінансування певних цільових програм. є мало популярним та не демонструє широкого застосування в Україні. Сприяє цьому та гальмує популяризацію ендавменту і лімітована нормативно-правова база, що регламентує його застосування в Україні, в тому числі щодо обмеження можливості використання коштів фондів у відповідній формі.

Разом з тим, у розвинених країнах інститут ендавменту ефективно адаптований та успішно функціонує як гарантована форми спонсорства для неприбуткових організацій.

Релігійний ендавмент є майном, що належить релігійній установі, яке надається чи дарується для її підтримки або для виконання послуги чи благодійної діяльності громадського характеру, пов'язаної з нею [155]. Некомерційні організації створюють ендавмент для отримання значної благодійної пожертви. Він є типом інвестиційного механізму, що застосовується некомерційними організаціями для управління своїми майбутніми активами та їхнього збільшення з метою стабільності та сталого зростання таких структур [156].

На відміну від вітчизняних, законодавчі стандарти Сполучених Штатів Америки щодо ендавментів врегульовані «Законом про єдине розсудливе управління інституційними коштами» (UPMIFA), нормативним документом, що стосується інвестиційних рішень та видатків на фінансування некомерційних та благодійних організацій.

Ендавмент опирається на певні норми, водночас може мати й обмеження. Щодо інвестиційних обмежень, то існує можливість вимоги дотримання певної інвестиційної стратегії. Окремі ендавменти можуть мати обмеження щодо цілей чи способів використання їхніх фондів організаціями, як, наприклад, можливість використання коштів виключно для зазначених цілей.

Тобто, створюючи ендавмент, безпосередньо донори ухвалюють рішення чи самостійно визначатимуть цілі його використання, чи таку можливість

матиме організація. Рішення донорів також може обмежити використання ендавменту у зв'язку з метою, яка не відповідає ключовій місії фонду чи є слабо фінансованою. З обставинами, відповідно до яких організація може змінити або скасувати обмеження на використання благодійних фондів повинні бути ознайомлені донори та надати окреме погодження, а також є чітка необхідність у визначеності цього у супровідних документів, які стосуються конкретного ендавмент-фонду [156].

Норми витрат можуть варіюватися залежно від потреб некомерційної організації та доступних ресурсів ендавмент-фонду. Здебільшого організації не володіють правом використовувати благодійні фонди для оплати своїх операційних витрат або на фінансування боргів. Важливим є факт, що організації не можуть використовувати основну суму фондів ендавменту, виключно дохід від інвестування. Тільки у виняткових ситуаціях організації можуть одержати дозвіл витратити частину основної суми фонду у встановлені періоди або за критичної необхідності. Під час ухвалення рішень інвестиційного спрямування розпорядник цільовим фондом ендавменту обов'язково повинен керуватись такими факторами, як: кон'юнктура ринку, довгострокові цілі, очікуваний прибуток, обмеження витрат, вага інвестицій у загальних активах організації тощо [156].

Вважаємо за доцільне навести приклади кількох успішних ендавментів для релігійних організацій, які функціонують у зарубіжних країнах.

Так, Британська організація The Church Commissioners із сімдесятирічною історією існування, що є керівним органом ендавмент-фонду, розмір якого станом на 31.12.2021 року становив 10,1 мільярда фунтів стерлінгів, була заснована для надання довгострокової фінансової підтримки місії та служіння Церкви Англії. Інвестиційний фонд організації продемонстрував прибутковість у 10,7% річних за останні 10 років та 9,9% за 30 років (станом на кінець 2021 року). Стабільно високі прибутки від минулої інвестиційної діяльності дають можливість The Church Commissioners збільшити фінансування місії та служіння Церкви Англії в триріччі 2023–2025 років до рекордного рівня. За

планом, організація залучить 1,2 мільярда фунтів стерлінгів протягом цього триріччя, що становитиме близько 20% загальних витрат Церкви Англії. За останні періоди організацією було залучено рекордні 550 мільйонів фунтів стерлінгів (у вигляді облігацій сталого розвитку на суму 250 мільйонів фунтів стерлінгів із терміном погашення 10 років та звичайних на суму 300 мільйонів фунтів стерлінгів із терміном погашення 30 років). Залучені гроші будуть довгостроково інвестовані, що дасть змогу зростати ефективності капіталу відповідному ендавмент-фонду [157].

Благодійна організація, ендавмент-фонд Англiканської церкви Канади використовує з метою інвестиційного прибутку пожертвування та майно за заповітами. Внески до ендавмент-фонду прямо збільшують частку чистих активів у поточному періоді. Фонд у процесі своєї діяльності надає фінансову звітність згідно зі стандартами обліку для некомерційних організацій [158].

Ендавмент-фонд Швейцарської об'єднаної церкви, що функціонує вже близько 35 років, безперервно опікується її фінансовим становищем, отримуючи донорські пожертви від донорів, серед яких трасти, спадщини, заповіти, поліси страхування життя тощо. Керівним органом фонду є комітет, що обирається громадою раз на три роки і налічує п'ять членів церкви. Основні активи фонду зберігаються, розподілений може бути тільки дохід, отриманий від таких активів [159].

Ще одним прикладом може слугувати норвезький церковний ендавмент, що сприяє цілям церкви, опираючись на такі законодавчі акти, як конституція та спеціальний закон про ендавмент — фонд норвезької церкви. Як і у вищезгаданих прикладах, використовуватись на визначені цілі може виключно прибуток від активів, самі активи залишаються недоторканими. Адміністративний орган фонду є керівником ендавменту норвезької церкви та підзвітний Міністерству культури [160].

Таким чином, проаналізувавши в рамках нашого дослідження краудфандинг, грантрайтинг, фандрайзинг та ендавмент, можемо констатувати, що такі інструменти будуть ефективними у контексті залучення додаткових

ресурсів для релігійних організацій, особливо враховуючи реальні обставини, що свідчать про обмежені обсяги фінансування таких структур.

Незважаючи на те, що вищевказані методи демонструють різні підходи до залучення коштів, їх об'єднує єдина принципова ціль — забезпечення фінансової стабільності і розвитку релігійних організацій. Краудфандинг сприяє залученню великої кількості дрібних пожертвувань від індивідуальних донорів, грантрайтинг надає доступ до різноманітних грантів із різних джерел, фандрайзинг є способом організації та реалізації, здебільшого, соціально значимих проєктів, що сприяють не тільки ресурсоутворенню, але і репутації, а ендавмент дозволяє створити довгострокові фінансові резерви для забезпечення майбутньої стабільності і незалежності.

Кожен з цих методів спрямований на залучення ресурсів для фінансової підтримки програм, проєктів та ініціатив релігійних структур з метою досягнення і утримання фінансової незалежності, посилення ефективності використання фінансових ресурсів, а також реалізації стратегічних цілей. Таким чином, з метою диверсифікації джерел фінансування та зменшення залежності від одного з таких джерел, слушною рекомендацією для релігійних організацій, на нашу думку, буде комбіноване застосування методів краудфандингу, грантрайтингу, фандрайзингу та ендавменту.

3.3. Імплементация світового досвіду в розвиток фінансового регулювання діяльності релігійних організацій

Імплементация світового досвіду у розвиток фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є важливим етапом на шляху до підвищення ефективності, прозорості та підзвітності фінансових операцій цих інституцій. Релігійні організації відіграють значну роль у соціальному, духовному та культурному житті суспільства, здійснюючи численні благодійні проєкти та

підтримуючи вразливі верстви населення. Проте для забезпечення стабільної та ефективної роботи цих організацій необхідно впроваджувати сучасні методи фінансового регулювання, що базуються на найкращих міжнародних практиках.

У багатьох країнах світу релігійні організації підпадають під суворий нагляд і контроль з боку державних органів, що забезпечує прозорість їхньої фінансової діяльності та запобігає можливим зловживанням. Використання досвіду таких країн може сприяти створенню більш ефективної системи фінансового регулювання релігійних організацій, що відповідає сучасним вимогам та стандартам.

Впровадження світового досвіду в цій сфері включає кілька ключових аспектів: розвиток нормативно-правової бази, удосконалення системи бухгалтерського обліку та звітності, підвищення рівня кваліфікації фінансових працівників, а також посилення механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю. Сучасні інформаційно-аналітичні системи, стандарти бухгалтерського обліку та міжнародні практики аудиту можуть суттєво підвищити ефективність фінансового управління релігійними організаціями.

Таким чином, імплементація світового досвіду у розвиток фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є важливим кроком до забезпечення їхньої прозорості та підзвітності, підвищення довіри з боку суспільства, а також досягнення стабільного та ефективного функціонування в сучасному світі.

Як і вітчизняні, так і релігійні організації інших країн є невід'ємною частиною суспільного життя, які репрезентовані окремими релігійних течіями, конфесіями, що об'єднують прихильників у окремі групи за спільними релігійними переконаннями, інтересами та баченням. Окрім релігійних аспектів діяльності, такі інституції чинять вплив на економічні процеси у своїх країнах та за їх межами, а також провадять фінансово-економічну діяльність, зокрема щодо управління власними ресурсами, опираючись на відповідне законодавче регулювання.

У рамках нашого дослідження вважаємо за доцільне висвітлити базову фінансово-економічну компоненту функціонування релігійних організацій окремих країн, включаючи елементи діяльності господарського характеру, тенденції та виклики впливу на цю сферу, а також відносини з державою.

Досконалою базою для відповідного дослідження є численні роботи таких науковців, як Палінчак М. М., Бокоч В. М., Остапець Ю. О., що не є представниками наукового спрямування економіки чи фінансів, однак торкаються визначальних у контексті нашого досліджень аспектів.

Зазначається, що системи фінансового забезпечення церков та релігійних організацій у європейських країнах демонструють розбіжності, які до того ж залежать від різних моделей державно-церковних відносин, що регулюються нормами того чи іншого національного законодавства.

Грецька православна церква у повному обсязі фінансується державою і, володіючи статусом державної релігійної інституції, має значні преференції фінансового характеру. Фінансування заробітних плат та пенсійне забезпечення священнослужителів православної церкви відбувається коштом державного бюджету. Церковні структури Греції виконують частину державних функцій, зокрема реєстрація шлюбів, смертей, народження тощо. Церкви інших конфесійних спрямувань володіють релігійною свободою, однак обов'язкового державного фінансового забезпечення не отримують, здійснюючи свою діяльність переважно за рахунок добровільних пожертвувань та внесків [161, с. 119–120]. Водночас, державне фінансування через систему державних дотацій може надаватися релігійним громадам конфесій, відмінних від православ'я, із урахуванням їхніх внесків у різні соціальні програми та громадські ініціативи. Важливою складовою політики щодо фінансування грецьких релігійних організацій є питання їхньої рівності перед законом, цільового призначення виділеного фінансування та дотримання прозорості у використанні державних коштів.

Бельгійський релігійний ландшафт займають такі конфесії як католицизм, що володіє домінуючою позицією, а також протестантизм, мусульманство,

юдаїзм. Фінансове забезпечення власної діяльності бельгійських релігійних організацій складається як із державного фінансування, так і зі самофінансування (добровільні пожертвування, прибуток від використання власності). З метою сприяння релігійній діяльності з бюджету урядом щорічно виділяється 140 мільйонів євро. Священнослужителі отримують платню та подальшу пенсію з державного бюджету, а також забезпечуються житлом. Щодо особливостей оподаткування на культові споруди для проведення богослужінь, то бельгійські релігійні організації звільняються від його сплати [161, с. 120].

Державне фінансування релігійних організацій у Бельгії здійснюється засобами дотацій, системи податкових преференцій та інших механізмів. Обов'язковим є адекватне використання державних коштів, виділених на цілі релігійного спрямування, абсолютна прозорість і відповідальність, неухильність дотримання конфесійної рівності без демонстрації переваги певним течіям віросповідання. Держава, послуговуючись відповідними механізмами, контролює використання державних коштів щодо їхньої відповідності ключовому призначенню.

Католицька церква Італії володіє особливим, близьким до державного статусом та переважає поряд з іншими конфесійними спрямуваннями. Нерухоме майно, що належить Ватикану, звільнене від оподаткування в повному обсязі. Особливістю є податок на церкву, так званий «отто per mille» (вісім на тисячу), що сплачується в розмірі 0,8 відсотків від загальної суми податку, утримується із кожного громадянина, незалежно від його релігійних вподобань та є важливим джерелом фінансування релігійних організацій. Однак платник податку може самостійно визначати його цільове призначення, зокрема спрямувати на підтримку соціальної, благодійної чи релігійної діяльності [161, с. 122]. Держава забезпечує облік, моніторинг та контроль витрат релігійних організацій, на користь яких спрямовується цей податок для забезпечення його ефективного використання, шляхи якого визначені законодавчо.

Згідно із законодавством Іспанії, усі релігії визнаються рівноправними і

не можуть бути державними. Водночас, Католицька церква, що є найбільш масштабною та володіє вагомим впливом, знаходиться на державному фінансуванні, а це є каталізатором неприйняття певними спільнотами, особливо протестантами. Релігійні організації іншого конфесійного спрямування фінансуються самостійно, зазвичай класичними для церков засобами, якими є добровільні пожертвування та внески своїх вірян. Держава надає податкові пільги релігійним організаціям. Крім того, в рамках фінансової підтримки їхньої діяльності, зокрема соціокультурної та благодійництва, застосовуються дотаційні механізми [161, с. 122]. Законодавчо задекларована вимога дотримання релігійними організаціями відповідальності та транспарентності щодо використання державних коштів. У Іспанії відсутні обов'язкові податки на користь релігійних інституцій, однак є можливість добровільної їх сплати на підтримку таких або інших благодійних структур.

У Франції, як і в нашій країні, церква відокремлена від держави. Основною релігійною інституцією є Католицька церква. Визначальним є те, що державне фінансування католицьких спільнот покриває тільки окремі території Франції, а більшість ландшафту функціонує за рахунок самостійного фінансування (пожертвування, внески, збори). Держава частково утримує та надає у безоплатне користування релігійним організаціям (окрім протестантської релігійної течії) культові будівлі, які знаходяться у її власності [161, с. 121–122]. Попри декларовану заборону державного фінансування церков у Франції, дотації з бюджету допускаються, особливо якщо мова йде про відновлення історичних архітектурних церковних споруд чи вагомі суспільно-культурні програми. Варто також зазначити, що існує система податкових пільг для громадян, що сплачують благодійні внески на користь релігійних організацій.

У Німеччині як відшкодування за позбавлення церков їхньої власності, процес якого тривав століттями, урядом гарантоване державне фінансування [162, с. 172–173]. Державне фінансування релігійних організацій в Німеччині ґрунтується на системі податкових внесків, відомих як «церковний податок»

(Kirchensteuer). Податок стягується з жителів Німеччини, незалежно від їхнього громадянства, у разі приналежності до релігійної громади та офіційної реєстрації її членом, яка має право на його стягнення. На сьогодні держава визнає дев'ять релігійних інституцій, які мають право на збір церковного податку, серед яких: євангелістські церкви, католицькі церкви, старокатолицька церква, єврейські релігійні громади, ізраїльські релігійні громади, вільні релігійні громади, реформована церква Франції та Берліна. Церковний податок стягується із заробітної плати та розраховується як відсоток від податкового зобов'язання за доходом, що становить 8-9% залежно від території проживання [163].

У Литві державна фінансова підтримка церков і релігійних організацій є достатньо обмеженою. Привілеї щодо державної фінансової підтримки стосуються освітніх установ релігійних організацій та асоціацій, які провадять освітню діяльність згідно з державним стандартом. Державне фінансування литовським релігійним організаціям також може надаватись для здійснення реставрації історичних об'єктів та підтримки соціокультурних проєктів. Релігійні організації не сплачують податки на отриманий дохід, але звітують перед урядом про отримані кошти. Благодійні внески на розвиток релігійних ініціатив також звільняються від податків. Громадяни вільні у можливості жертвувати на релігійні цілі [162, с. 173].

Латвія не має єдиного закону щодо діяльності релігійних організацій, натомість існує низка законодавчих актів, що регулюють взаємодію між державою і релігійними організаціями, зокрема щодо питань фінансування, оподаткування та статусу церков. Державне фінансування релігійних організацій в Латвії, фактично, відсутнє, окрім окремих випадків, що, наприклад, стосуються реставрації історично значимих церков. Примусове стягнення податків із громадян на підтримку релігійних проєктів не допускається. Литовські релігійні організації мають право займатися підприємництвом, однак із обмеженням рівня максимального доходу в річному вимірі, у разі досягнення якого релігійній організації належить заснувати

компанію та провадити діяльність відповідно до законодавчих норм, що регулюють підприємництво [162, с. 173].

В Естонії немає церкви з державним статусом, тому державне фінансування релігійних організацій, фактично, не здійснюється. Тут мова йде про функціонування таких структур за рахунок власних ресурсів, пожертв та добровільних внесків прибічників. Винятком є виділення церкви та іншим релігійним організаціям фінансової допомоги на утримання культових будівель, але тільки у разі, якщо такі фінансові ресурси наявні та можуть бути передбачені. Релігійні організації не сплачують податок на землю (майно) [162, с. 173–174].

Євангелічно-лютеранська церква (Народна церква) превалує у Данії та володіє державним статусом, її прихильниками є більшість населення країни. Фінансування для її утримання, що включають заробітну плату священнослужителям, утримання церковних будівель, духовну освіту та інше, складаються із обов'язкових церковних податків (величина визначається відсотком від доходу громадян у середньому 0,88 відсотка від оподаткованого прибутку) та державних дотацій. Місцевий церковний податок, що також встановлюється та затверджується органами місцевого врядування, схвалюється Міністерством церковних справ і стягується роботодавцем. Уряд Данії гарантує транспарентність у використанні коштів, які надходять на релігійні потреби, а також здійснює обов'язковий контроль за їхнім використанням [161, с. 120–121].

У Фінляндії, подібно до Данії, лідируючі позиції серед релігійних організацій займає Євангелічно-лютеранська церква зі спеціальним державним статусом функціонування, до якої належать дві треті населення країни. Релігійні організації звільнені від оподаткування та фінансуються за рахунок надходжень від сплати спеціального церковного податку, ставка якого становить певний відсоток від оподаткованого доходу. Церковні податки сплачують як громадяни, так і комерційні підприємства. Держава контролює правомірність використання таких надходжень та забезпечує

прозорість [161, с. 123].

Євангелічно-лютеранська церква Швеції з державним статусом, прихильниками якої є майже усе населення, історично утримує міцні зв'язки з державою. Джерелами фінансування церкви є церковний податок, що стягується державними органами із суми оподаткованого доходу з усіх громадян, незалежно від їхньої релігійності, та приватні пожертвування донорів. Можлива фінансова державна підтримка церкви субвенційними засобами. Релігійні організації також можуть отримувати певні види державного фінансування, серед яких і державні гранти, для подальшого спрямування на культурні та освітні програми [161, с. 123].

Норвезька Євангелічно-лютеранська церква, прихильність до якої виражає більшість населення, сьогодні відокремлена від держави, попри те що до 2012 року довго зберігала державний статус. Водночас, церква досі має певні преференції (наприклад, священнослужителі вважаються державними службовцями) і, попри відсутність прямого державного фінансування, утримується шляхом реалізації спеціальної державної програми. Держава також піклується про забезпечення адекватного стану культових будівель. Громадяни Норвегії володіють добровільним правом передавати частину своїх податків на релігійні ініціативи [161, с. 123].

Винятковим, фактично, унікальним прикладом фінансування релігійних організацій є австрійська модель. Тут церква та релігійні організації отримують фінансові надходження безпосередньо від тих, хто до них належить. При цьому церкви мають вільне право самостійно встановлювати як розмір таких внесків, так і систему їх стягування, вести загальний облік платників та вносити до нього зміни [161, с. 122-123].

Вважаємо за доцільне дослідити також базові питання щодо фінансування релігійних організацій держав, з якими межує Україна, зокрема, Румунії, Польщі, Угорщини, Словаччини, Молдови.

Переважна більшість населення Румунії належить до Румунської православної церкви. Конституція Румунії, що гарантує рівність для всіх

релігійних течій передбачає, що релігійні організації відокремлені від держави і, відповідно, не можуть розраховувати на державне фінансування. Разом з тим, у 2003 році була внесена поправка до Конституції, яка уможливила державне субсидювання таких інституцій. Визнаним державою релігійним організаціям доступні податкові пільги [164].

Близько 90 відсотків поляків вважають себе католиками і виражають прихильність відповідній церкві. Навіть беручи до увагу високу релігійність польського населення, держава не володіє правом виділяти фінансування релігійним організаціям, які провадять свою діяльність, забезпечуючи самостійне фінансування, зокрема від надання традиційних релігійних послуг (обрядів, таїнств) та добровільних пожертвувань прихильників. Держава забезпечує фінансування освітніх закладів духовно-релігійного спрямування [161, с. 125–125].

Угорщина переслідує принцип відокремлення церкви від держави. Релігійні організації самостійно формують джерела свого фінансування засобами добровільних пожертвувань, внесків, надходжень від проведення релігійних обрядів. Водночас, окремі конфесії можуть претендувати на державну фінансову підтримку, в тому числі у вигляді державних дотацій на цільові благодійні та соціальні програми. Держава підтримує релігійну освіту у школах. Кожен угорець, що є платником податків, може добровільно вносити 1% свого прибуткового податку на релігійні або інші соціальні потреби [161, с.121].

0,9% загального державного збору прибуткового податку розподіляється державою між церквами та релігійними організаціями на принципах рівності та справедливості [162, с.174].

Словацькі релігійні організації залежні від державної фінансової підтримки, хоч і мають право на вільне самоврядування. Держава частково відшкодовує видатки церков на утримання своїх керівних органів. Заробітна плата священнослужителів також виплачується бюджетним коштом (окремі доплати вже фінансує безпосередньо релігійна організація, використовуючи

власні ресурси). Держава (місцеві органи) фінансує церкви як прямо, виділяючи кошти для цільових проєктів, наприклад для збереження та відновлення історичних церковних споруд, так і опосередковано, застосовуючи податкові пільги, гранти, субсидії. Підтримується розвиток релігійної освіти засобами фінансової підтримки відповідних закладів. Важливо зауважити щодо суперечок у суспільстві, що стосуються фінансового забезпечення церков [161, с.124].

Молдова – православна держава, інші конфесійні течії представлені вкрай нечисельними спільнотами. Фінансування релігійних організацій здійснюється переважно за рахунок власного ресурсу, що формується на основі добровільних внесків та пожертв вірян. Держава прямо не фінансує релігійні організації, однак може сприяти залученню ними коштів для власного утримання та безперебійного функціонування через відповідні проєкти та ініціативи.

Християнське спрямування релігії, що переважає у Великій Британії представлене двома гілками: Католицькою церквою та Англiканською, прихильниками якої є переважна більшість населення країни. Англiканська церква не є відокремленою від держави, особливо зважаючи на те, що її постійним головою є монарх. Також потрібно брати до уваги, що Англія, Шотландія, Уельс і Північна Ірландія мають своє специфічне законодавство, у тому числі і у релігійно-церковній сфері. Щодо релігійно-конфесійної прихильності більшості населення, то у Північній Ірландії – це протестантизм, в Шотландії – пресвітеріанство, а в Уельсі – християнство, хоча мусульманські, єврейські та індуїстські спільноти також представлені.

Погляди дослідників щодо реальності державного фінансування Англiканської церкви у Великій Британії різняться, хоч тут подвійного трактування бути не може. Достовірним є факт, що церква застосовує для забезпечення своєї фінансово стабільної діяльності, окрім традиційних пожертв прихильників, сучасні інструменти залучення ресурсів, зокрема ендавменти. Духовенство Англiканської церкви є державними службовцями. Держава покриває видатки на збереження та реставрацію культових споруд, сприяє

релігійній освіті, запроваджує додаткові податкові пільги на прибуток від пожертвувань [161, с. 120].

Дослідження стверджують, що найбільш впливовими релігійними інституціями в суспільстві є протестантські церкви та організації, які зумовлюють відповідні погляди американців та навіть формують політичний клімат.

Податковий кодекс трактує усі церкви та релігійні організації неприбутковими організаціями («non-profit organization»). Для звільнення від сплати податків такі організації повинні провадити свою діяльність у напрямку благодійності, релігійної діяльності, освіти тощо, не розподіляти свої доходи серед приватних акціонерів чи окремих осіб, не чинити вплив на законодавство, не демонструвати політичних вподобань. Порушення загрожують втратою статусів неприбуткової та безподаткової організації. Релігійні установи у США отримують від держави фінансування здебільшого для реалізації цільових програм соціального спрямування [165, с. 204].

Визначальним прикладом є релігійний вплив на шкільну освіту у Сполучених Штатах. Якщо державні школи утримуються за рахунок урядових фондів, то приватні, серед іншого, часто фінансуються і релігійними організаціями, які, в такому разі використовують можливість впливати та інтегрувати релігійний аспект у процес викладання [166, с.90].

Згідно з Першою Поправкою до Конституції Сполучених Штатів Америки держава і церква відокремлені одна від одної, чому відповідає модель державно-церковних відносин. Держава має чітку законодавчу базу, покликану регулювати релігійні організації [167, с. 113].

Здійснивши огляд моделей взаємодії релігійних організацій з державою у зарубіжних країнах, особливостей їхнього фінансування та регулюючих кроків держави з метою контролю цільового використання виділених коштів, виокремлюються наступні види фінансування, що їх представимо схематично на рис. 3.6.

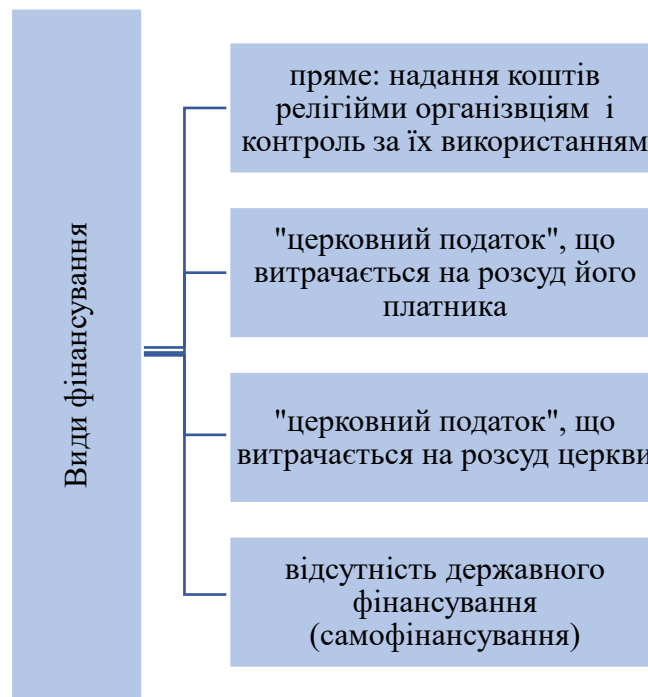

Рис. 3.6. Види фінансування

Джерело [167]*

Отже, у зарубіжних країнах взаємовідносини релігійних організацій та держави, у тому числі фінансового характеру, перебувають на різних щаблях: церква може бути як державною інституцією (або близькою до неї, володіючи при цьому особливим статусом та преференціями), так і тримати абсолютно протилежний курс на повну автономію та незалежність від додаткового державного фінансування. Кожна окрема країна визначає свою модель державно–церковних відносин, що, зі свого боку, впливає на особливості фінансування релігійних організацій.

Однак, як показали результати предметного дослідження, навіть попри задекларовану відмежуваність держави від церкви, цільове фінансування з боку держави надається, зокрема, засобами субвенцій, дотацій тощо.

Українська церква (релігійна організація) сьогодні залишається одним із найбільш потужних, значимих та впливових соціальних інститутів сучасного суспільства. Результати численних соціологічних досліджень упродовж років незалежності нашої держави демонструють надзвичайно високий рівень довіри

українців до церкви. Україна – світська країна, а тому слідує принципу відокремлення церкви від держави. Разом з тим, Україна – демократична держава, де не толерується примус щодо визначення громадянами свого ставлення до релігії і дотримується чіткої курс на виконання міжнародних актів з прав людини, які засвідчують право змінювати свою релігію і свободу віросповідання [168, с. 62], адже заборона на право своїх власних релігійних чи інших переконань провокує прояви релігійної нетерпимості та міжконфесійні конфлікти [169, с. 24].

Попри вагому суспільну роль та потужну мережу, релігійні організації не фінансуються державою, а провадять свою діяльність із позиції незалежних, самостійно функціонуючих та самоорганізованих суб'єктів господарювання. До того ж, така діяльність відбувається не виключно на релігійному полі, задовольняючи потреби віруючих та надаючи традиційні послуги релігійного спрямування, а виходить далеко за його межі, опікуючись духовно-моральною складовою суспільства, реалізуючи значну кількість добродійних, соціальних, культурних та інших проєктів, піклуючись про освітню гілку, надаючи прихисток нужденним тощо.

Таким чином, вважаємо за доцільне, подібно до сценарію Румунії, розширити можливість державного фінансування релігійних організацій, виключно для реалізації соціально значущих ініціатив шляхом внесення необхідних поправок до нормативно-правових документів у частині можливості їхнього субсидіювання та дотування із обов'язковим забезпеченням повної прозорості, а також подальшим державним регулюванням та контролем.

Імплементация світового досвіду у розвиток фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є критично важливою для підвищення ефективності їхньої роботи та забезпечення стійкості в умовах сучасних економічних і соціальних викликів.

Основні висновки можна подати в табл. 3.6.

Основні висновки щодо імплементації світового досвіду фінансового регулювання діяльності релігійних організацій

Висновок	Характеристика
Підвищення прозорості та підзвітності	Використання світових стандартів фінансової звітності та проведення регулярних аудитів сприяє підвищенню довіри серед членів громади та донорів. Прозорість у фінансових операціях дозволяє уникати зловживань і забезпечує відповідальне використання ресурсів
Диверсифікація джерел фінансування	Різноманітність джерел фінансування, включаючи пожертви, гранти, доходи від власної діяльності та краудфандинг, забезпечує фінансову стійкість та незалежність релігійних організацій. Застосування інноваційних методів залучення коштів, таких як краудфандинг, дозволяє зібрати необхідні ресурси для реалізації важливих проєктів
Управління ризиками	Світовий досвід показує, що ефективне управління ризиками включає ідентифікацію можливих фінансових загроз, оцінку їхнього впливу та розробку стратегій для мінімізації цих ризиків. Це забезпечує стійкість релігійних організацій перед фінансовими та економічними коливаннями
Інвестиції в підвищення кваліфікації	Інвестиції у навчання та підвищення кваліфікації фінансових менеджерів та інших відповідальних осіб дозволяють забезпечити високий рівень професійної компетенції в управлінні фінансами. Це сприяє більш ефективному плануванню, контролю та реалізації фінансових стратегій.
Впровадження технологій	Використання сучасних технологій, таких як цифрові платіжні системи та електронні платформи для фінансового управління, дозволяє автоматизувати процеси та знижувати операційні витрати. Цифровізація фінансового регулювання сприяє більш точному та своєчасному ухваленню управлінських рішень

Джерело: запропоновано автором

Імплементація світового досвіду у розвиток фінансового регулювання діяльності релігійних організацій надає значні переваги та можливості для підвищення їхньої ефективності, прозорості та стійкості. Використання передових практик і технологій, що довели свою ефективність на міжнародному рівні, сприяє адаптації релігійних організацій до сучасних вимог і викликів. Це дозволяє їм краще виконувати свою місію, залучати необхідні ресурси та підтримувати довіру з боку громади та донорів.

Висновки до розділу 3

До висновків третього розділу можливо віднести:

1. Вдосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є ключовим для підвищення їхньої фінансової стабільності, прозорості та ефективності. Так, до основних шляхів можна зарахувати такі: підвищення прозорості фінансової діяльності, оптимізація фінансового планування, управління фінансовими ризиками, диверсифікація джерел доходів, покращення внутрішнього контролю, підвищення компетенції фінансового менеджменту, проведення тренінгів та семінарів для підвищення кваліфікації фінансового персоналу, використання сучасних технологій, вдосконалення нормативно-правової бази. В межах одного зі шляхів вдосконалення представлено модель планування фінансового регулювання діяльності релігійних організацій. Реалізація наведених заходів дозволить значно покращити фінансове регулювання діяльності релігійних організацій. Підвищення прозорості, оптимізація фінансового планування, управління ризиками, диверсифікація джерел доходів, покращення внутрішнього контролю, підвищення компетенції персоналу та використання сучасних технологій сприятимуть зміцненню фінансової стійкості та ефективності релігійних організацій. Ці кроки не лише забезпечать відповідність фінансової діяльності законодавчим вимогам, але й підвищать довіру з боку членів організації, донорів та громадськості.

2. Забезпечення фінансової спроможності релігійних організацій є ключовим завданням для стабільного функціонування та розвитку. Залучення альтернативних каналів фінансування є важливим чинником посилення фінансової спроможності релігійних організацій. Використання таких джерел, як краудфандинг, гранти, корпоративне спонсорство, благодійні заходи та комерційна діяльність дозволяє диверсифікувати фінансові потоки, знизити залежність від одного джерела доходів та підвищити стійкість організації в

умовах економічних коливань. Для успішного впровадження цих заходів необхідно розробити стратегію фінансового планування, покращити внутрішні процеси управління та активно використовувати сучасні технології.

3. Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій є складною та важливою сферою, яка потребує збалансованого підходу для забезпечення фінансової стабільності та прозорості. Зі світового досвіду можна виділити декілька найкращих практик, які допомагають у зміцненні фінансового управління релігійними організаціями: забезпечення доступу до інформації про доходи та витрати, а також механізмів збору та використання пожертв, що усуває сумніви щодо фінансової діяльності організації і підвищує рівень довіри з боку прихильників та донорів; впровадження системи внутрішнього контролю; співпраця з висококваліфікованими фінансовими консультантами; диверсифікація джерел доходів, таких як краудфандинг, благодійні заходи, корпоративне спонсорство та комерційна діяльність, дозволяє зменшити фінансову залежність та забезпечити стабільність фінансування; використання інформаційних технологій для автоматизації фінансових процесів, збору та аналізу даних сприяє покращенню ефективності управління фінансами та зниженню адміністративних витрат; дотримання міжнародних стандартів.

Основні результати дослідження знайшли відображення в таких публікаціях дисертанта: [34, 87, 98, 105, 132, 148, 192].

ВИСНОВКИ

У представленій дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми щодо забезпечення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій. До основних висновків дисертаційної роботи можливо віднести:

1. В роботі представлено категоріальний базис дослідження, який акцентує увагу на визначенні таких понять, як «регулювання», «економічне регулювання» та «фінансове регулювання діяльності релігійних організацій». З'ясовано, що фінансове регулювання є процесом застосування регламентованих повноважень фінансового спрямування, яке реалізується з метою впливу на фінансову систему країни та запропоновано розглядати як економічні джерела у кількох ключових векторах таких як вплив (зокрема, державний) на соціально-економічні процеси шляхом раціонального та збалансованого перерозподілу фінансових ресурсів між сегментами ринку, застосовуючи ефективні способи, методи та важелі з метою досягнення стабільності та розвитку; як елемент фінансового механізму, а саме один із його фінансових методів поряд з фінансовим плануванням, оперативним управлінням, фінансовим контролем та фінансовим забезпеченням, що є способом регулюючого та управлінського впливу на економічні процеси, використовуючи фінансові важелі; як загальна функція управління або менеджменту, що чинить вплив на управлінські рішення та ефективність функціонування управлінської системи організації з метою її сталої підтримки та ефективного усунення виявлених відхилень.

2. Акцентовано увагу на тому, що регулювання діяльності суб'єктів господарювання є важливим завданням для забезпечення стабільного економічного зростання, підтримки конкурентного середовища та захисту інтересів суспільства. Запропоновано концептуальний підхід, який базується на таких ключових компонентах: правове регулювання, економічне регулювання,

адміністративне регулювання, соціальне регулювання, інституційне забезпечення, інформаційне забезпечення.

Визначено переваги запропонованого підходу: системний характер, гнучкість та адаптивність, забезпечення прозорості процесів регулювання підвищує довіру з боку бізнесу та суспільства, захист інтересів усіх зацікавлених сторін, включаючи працівників, споживачів та підприємців. Запропонований концептуальний підхід створює умови для сталого економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення соціальної справедливості в діяльності суб'єктів господарювання.

3. З'ясовано, що релігійні організації в умовах сучасних трансформацій виступають не лише як духовні та культурні інститути, але й як самостійні господарюючі суб'єкти, що мають свої особливості. Ці особливості включають специфічні джерела фінансування, способи управління, соціальну відповідальність та регуляторні вимоги. Держава не втручається у діяльність релігійних організацій, гарантує захист їхніх прав та свобод, не виявляє прихильності до певної релігії, шанує традиції, толерує взаємну повагу між вірянами, що сповідують ту чи іншу релігію або ж не сповідують жодної. Релігійні організації в умовах сучасних трансформацій залишаються важливими соціальними інститутами, які виконують як духовні, так і економічні функції. Їхня діяльність характеризується унікальними правовими, фінансовими та організаційними особливостями, що дозволяє їм адаптуватися до змінюваних умов та ефективно виконувати свою місію. Адаптація до цифрових технологій та глобалізаційних процесів створює нові можливості для розвитку та зміцнення їхньої ролі у суспільстві.

4. Здійснений аналіз інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-господарської діяльності релігійних організацій виявив низку ключових аспектів, що мають вирішальне значення для забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності управління їхніми фінансовими ресурсами.

По-перше, інформаційно-аналітичні системи відіграють важливу роль у забезпеченні точного обліку та звітності. Сучасні програмні рішення

дозволяють автоматизувати бухгалтерські процеси, зменшити ризик помилок і зловживань, а також забезпечити своєчасне та точне подання фінансових звітів.

По-друге, прозорість і підзвітність є критично важливими для зміцнення довіри з боку членів громади, донорів та державних органів. Використання ефективних інформаційно-аналітичних інструментів сприяє підвищенню рівня прозорості в управлінні фінансовими ресурсами, що є запорукою довіри та підтримки з боку суспільства.

По-третє, ефективне фінансове планування і контроль стають можливими завдяки якісному інформаційно-аналітичному забезпеченню, що дозволяє релігійним організаціям більш раціонально розподіляти ресурси, планувати діяльність і оцінювати її результати, що сприяє досягненню стратегічних цілей та місії організації.

По-четверте, законодавче і нормативне середовище вимагає від релігійних організацій дотримання певних стандартів і правил у сфері фінансового обліку та звітності. Інформаційно-аналітичні системи допомагають забезпечити відповідність цим вимогам, знижуючи ризик юридичних проблем і штрафних санкцій.

А також, безпека даних є важливим аспектом, який необхідно враховувати при впровадженні інформаційно-аналітичних систем. Захист фінансових даних від несанкціонованого доступу та кіберзагроз є пріоритетним завданням для забезпечення безперебійної та надійної роботи релігійних організацій.

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення фінансово-господарської діяльності релігійних організацій є необхідним інструментом для досягнення їхніх стратегічних і операційних цілей. Впровадження сучасних інформаційних технологій та аналітичних систем сприяє підвищенню ефективності управління фінансами, забезпеченню прозорості та підзвітності, а також відповідності законодавчим вимогам, що в кінцевому підсумку зміцнює довіру та підтримку з боку суспільства.

5. Моніторинг ключових аспектів провадження та регулювання

господарської діяльності релігійних організацій став невід'ємною складовою забезпечення їхньої стабільності, прозорості та підзвітності. Моніторинг є систематичним процесом спостереження, аналізу та оцінки різних аспектів діяльності організації. Для релігійних організацій цей процес охоплює аналіз фінансових потоків, управління активами, дотримання законодавчих вимог, оцінку ефективності використання ресурсів та забезпечення прозорості у взаєминах із вірянами і суспільством. Важливість моніторингу зумовлена необхідністю забезпечення належного управління, запобігання зловживанням та підвищення довіри з боку громади. Моніторинг ключових аспектів провадження та регулювання господарської діяльності релігійних організацій сприяє підвищенню ефективності управління, зміцненню фінансової дисципліни та забезпеченню прозорості. Це, зі свого боку, підвищує довіру з боку вірян та інших зацікавлених сторін, сприяючи стабільному та сталому розвитку організацій у мінливих економічних умовах. Релігійні організації, впроваджуючи систематичний моніторинг, можуть краще відповідати на сучасні виклики, адаптуватися до нових умов та виконувати свою місію з більшою ефективністю та прозорістю.

6. Доказано, що джерела формування та використання фінансових ресурсів релігійних організацій є важливим аспектом їхньої діяльності, який забезпечує стабільність, ефективність та здатність виконувати духовну та соціальну місію. Різноманітність джерел фінансування, включаючи добровільні пожертви, благодійні внески, доходи від релігійної та господарської діяльності, гранти та інвестиційні доходи, дозволяє релігійним організаціям підтримувати свою діяльність і розвиватися. Релігійним організаціям запропоновано адаптуватися до сучасних умов, включаючи цифровізацію фінансових операцій, що може покращити їхню ефективність та прозорість. Використання сучасних технологій для збору пожертв, управління фінансами та звітності може сприяти кращій інтеграції організацій у глобальний економічний контекст і відповідає очікуванням сучасного суспільства. Запропоновано послідовність проведення аналізу джерел формування та використання фінансових ресурсів релігійних

організацій, яка складається із 6 етапів та дозволяє визначити особливості діяльності релігійних організацій.

7. Вдосконалення фінансового регулювання діяльності релігійних організацій вимагає комплексного підходу, що включає розвиток інституційної спроможності, підвищення прозорості та підзвітності, використання сучасних технологій та залучення альтернативних джерел фінансування. Так встановлено, що впровадження сучасних програмних рішень для автоматизації бухгалтерського обліку та фінансової звітності є ключовим кроком для підвищення прозорості та ефективності фінансового регулювання. Такі системи дозволяють забезпечити точний облік, знизити ризик помилок і зловживань, а також полегшують процес подання звітності до контролюючих органів. Релігійні організації повинні впровадити ефективні системи внутрішнього контролю, що включають регулярний аудит, перевірки та оцінку ризиків. Це дозволить своєчасно виявляти і виправляти фінансові порушення та зловживання. Аргументовано, що це сприятиме зміцненню фінансової стабільності релігійних організацій, підвищенню їхньої ефективності та здатності виконувати свою духовну та соціальну місію в умовах сучасних трансформацій.

8. Релігійні організації відіграють важливу роль у суспільстві, виконуючи духовні, соціальні та культурні функції. Забезпечення фінансової стабільності та спроможності цих організацій є критично важливим для підтримки їхньої діяльності. В умовах сучасних економічних викликів та зростаючої конкуренції за фінансові ресурси релігійним організаціям рекомендовано звертати увагу на альтернативні канали залучення фінансових ресурсів. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про доцільність запровадження новітніх технологій: диверсифікація джерел фінансування, краудфандинг та платформи спільного фінансування, гранти та благодійні фонди, соціальне підприємництво, інвестиції та фінансові інструменти, партнерство, нові технології та цифрові інструменти.

З'ясовано, що альтернативні канали залучення фінансових ресурсів

відкривають нові можливості для релігійних організацій, дозволяючи їм забезпечувати фінансову стабільність та спроможність у мінливих економічних умовах. Використання цих каналів вимагає професійного підходу, планування та адаптації до сучасних тенденцій, що, у свою чергу, сприяє сталому розвитку та підвищенню ефективності релігійних організацій.

9. Зроблено висновок, що найкращі світові практики щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій включають забезпечення прозорості та підзвітності, використання сучасних технологій, диверсифікацію джерел фінансування, надання податкових пільг, встановлення партнерських відносин та підвищення фінансової грамотності. Впровадження цих практик сприятиме підвищенню фінансової стабільності та ефективності релігійних організацій, забезпечуючи їхню здатність виконувати свою місію в умовах сучасних економічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.] ; АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1982 .Т. 5: Р-Т / уклад.: Р. В. Болдирєв [та ін.]. 2006. 702 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
3. Велика українська енциклопедія (е-ВУЕ). URL: <https://vue.gov.ua>
4. Кембріджський словник. Cambridge English Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
5. Американський словник Merriam-Webster. Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/regulate>
6. Німецький тлумачний словник Duden. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Regelung>
7. Французький Національний центр текстових та лексичних ресурсів (Centre national de ressources textuelles et lexicales, CNRTL). URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/r%C3%A9gularisation>
8. Об'єднаний універсальний словник французької мови URL: <https://www.lalanguefrancaise.com/dictionnaire/definition/reglement>
9. Тлумачний словник польської мови (PWN). URL: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/regulowanie.html>
10. DRAE – офіційний словник Королівської академії іспанської мови RAE. URL: <https://dle.rae.es/regular?m=form>
11. Словник італійської мови (за ред. Енріко Оліветті). URL: <https://www.dizionario-italiano.it/dizionario-italiano.php?parola=regolamento>
12. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 128 с.

13. Корнієнко Т. О. Державне регулювання у сфері телекомунікацій: деякі термінологічні аспекти. *Університетські наукові записки*. 2014. №1. С. 270–277.

14. Склярів Р. В. Поняття державного регулювання і державного управління економікою в умовах ринку. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2012. №2. С. 56–60.

15. Мацьків В.В. Теоретичні основи фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2012. Вип. 8(1). С. 279-290.

16. Венгер В. В. Фінанси: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] . К.: Центр учбової літератури, 2009. 432 с.

17. Стахович А. С. До питання необхідності регулювання відтворювальних процесів. *Norwegian journal of development of the international science*. 2020. №52. С. 40–43.

18. Башнянин Г. І., Третяк Г.С., Мартин О.М. Регулювання економічних систем і його типи. *Збірник науково-технічних праць*. 2007. №17. С. 135–143.

19. Д.М. Стеченко Державне регулювання економіки: Навч. посібник. К.: МАУП, 2000. 176 с.

20. Гарнавська О.Б. Особливості державного регулювання в умовах трансформації еконо-міки України. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З.Гжицького*. 2016. Т.18, №2(69). С.230-233.

21. Дідківська, Л. І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки: навч. посіб. перероб. Київ: Знання-Прес, 2002. 214 с.

22. Мельник В.В. Державне регулювання господарської діяльності в умовах сучасної економічної політики України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип.23. С. 88-90.

23. Кахович О. О., Южека Р. С. Особливості державного регулювання економіки. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.] ; відп. за вип. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юрид. л-ра, 2015. Вип. 75. С. 119-126.

24. Чечель О. М. Принципи та механізм державного регулювання економіки. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління.* 2013. № 2. С.103–111.

25. Лозиченко, О. Державне регулювання національної економіки: сутність та особливості реалізації. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2022. №4(28), С.43–51.

26. Приходько В.П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід.* 2013. №15. С.6-8.

27. Миргородський Д.Ю. Теоретичні основи до дефініції поняття «державне регулювання економіки». *Вісник НТУ «ХП».* 2012. № 49 (1022). С. 90–98.

28. Сенишин О. С. Державне регулювання економіки: навч. посіб. О. С. Сенишин, М. О. Горинь, О. О. Кундицький. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. 334 с.

29. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. Тернопіль, ГАНГ, 2000. 315 с.

30. Горват Т.Ю. Підходи до класифікації форм державного регулювання економіки. Сучасні тенденції формування соціальної відповідальності бізнесу: матеріали V міжнародної наукової конференції (місто Лісабон, Португалія, червень 2021 р.) . Лісабон, 2021. С. 84 – 88.

31. Мочерний С. В., Довбенко М. В. Економічна теорія: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 856 с. URL: https://pidru4niki.com/19991130/ekonomika/ekonomichna_teoriya

32. Яковенко, Р. В. Конспект лекцій з курсу «Державне регулювання економіки». Кіровоград : КНТУ, 2012. 40 с.

33. Горват Т.Ю. Підходи до класифікації методів державного регулювання економіки. Цифровізація економіки як фактор стійкого розвитку держави: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Кельце, Польща, 23-24 вересня 2022 р.). Кельце, 2022. С. 191 – 194.

34. Горват Т.Ю. Інструментарій державного регулювання економіки.

Механізми забезпечення розвитку економіки в умовах глобальних змін: міжнародний досвід: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Рига, Латвія, 21-22 жовтня 2022 р.). Рига, 2022. С. 86-89.

35. Сірко, А. В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2014. 416 с.

36. Горват Т.Ю. Механізм державного регулювання економіки у сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2022. №68. С.212-217.

37. Лазарева О. В. Фінансове регулювання економіки: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 248 с.

38. Глущенко А. С. Фінанси: Навч. посіб. Львів «Магнолія 2006», 2014, 440с.

39. Мороз В. Концептуальні аспекти фінансового регулювання земельних відносин в Україні. *Економічний аналіз*. 2019. С.42–50.

40. Глущенко А. С. Фінанси: Навч. посіб. Львів «Магнолія 2006», 2014, 440с.

41. Фінанси: навчальний посібник. І. С. Волохова, Н. А.Шикіна, О. Г. Волкова та ін. За заг. ред. І. С. Волохової. Харків: Видавництво «ПромАрт», 2018. 262 с.

42. Зеленський А. В. До питання сутності поняття фінансове регулювання розвитку економіки держави. *Modern Economics*. 2018. №9. С. 21–29.

43. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. 4-те вид., без змін. К.: КНЕУ, 2007. 240 с.

44. Рibaкова Т. О. Теоретичне дослідження поняття «фінансове регулювання». *Економічний вісник університету*. 2017. №34. С.292–299.

45. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 356 с.

46. Практикум з менеджменту: Навч. посіб. О. В. Баєва, Н.І. Новальська, Л. О. Згалат-Лозинська, Г. П. Лайко; За ред. О. В. Баєвої. К.: МАУП, 2006.

47. Мармаза О. І. Теоретичні аспекти регулювання як функції

управління. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. №7. С.462–469.

48. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

49. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор Видавництво, 2016. 378 с.

50. Державний класифікатор України. ДК 002:2004. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/KOPFG_zm8_2021.pdf

51. Аналітична група KorFor. Аналіз ринків. Маркетингові дослідження. URL: <https://korfor.com.ua/kilkist-zareiestrovanykh-yurydychnykh-osib-zarehionamy-04/>

52. Серета О. О. Механізм регулювання фінансової діяльності підприємств. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2011. Вип. 27(1). С. 219-222. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2011_27\(1\)_51](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2011_27(1)_51).

53. Ваганова О.В., Мельник А.Г. Роль держави у фінансовій діяльності підприємства: матеріали інтернет-конференції «Розвиток фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах динамічного зовнішнього середовища» (Житомир, 15 листопада 2018 р.), Житомир, 2018. С.86-88.

54. Гудзенко І.С. Бюджетно-податкове регулювання фінансової діяльності підприємств в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08. Київ, 2015. 251 с.

55. Прокопенко, Н. С. Податкове регулювання фінансово-господарської діяльності. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки : зб. наук. пр.* Кіровоград : КНТУ, 2004. Вип. 6. С. 203-208.

56. Феєр О. В. Інвестиційне забезпечення діяльності вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. №2. С.112–117.

57. Малахова, О. Л., Новацька К.М. Напрямки грошово-кредитного

стимулювання підприємницької активності в Україні. *Наука молода*. 2014. № 21. С. 177-187.

58. Міщенко Д. А., Міщенко Л.О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Електронне видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2021. №2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/8.pdf

59. Фінансова політика зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. / В. П. Хомутенко, І. С. Луценко, А. В. Хомутенко, О. Г. Волкова – Харків: «Діса плюс», 2018. 370 с.

60. Бавико, О. Є. Необхідність державного регулювання підприємництва та механізми його здійснення. *Ефективна економіка : електрон. журн.* 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5985>

61. Смоквіна Г. А., Трухачова С.Д. Амортизаційна політика, особливості здійснення та теоретичний досвід. IX Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України». 2015. С.76–78.

62. Шалімов, В. В., Мазуренко Н.В. Амортизаційна політика та її вплив на формування фінансових ресурсів підприємства. *Наукові записки*. 2012. №12. С. 14–18.

63. Бойченко Е. Г. Цінова політика держави в умовах надзвичайної ситуації та карантинних обмежень. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 трав. 2021 р. Одеса, 2021. Т. 2. С. 601-603. URL:<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15506/%D0%91%D0%BE%D0%B9%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%95%D0%93..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

64. Бердар М.М. Фінанси підприємств. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

65. Довга Т., Бондар В. Сучасна економіка: державне регулювання чи ринкове саморегулювання. *Сіверянський літопис*. 2007. № 4. С.193-199.

66. Скриньковський Р. М., Семчук Ж.В., Гарасим Л.С. Діагностика внутрішнього середовища підприємства в контексті вивчення сильних і слабких його сторін. *Ефективна економіка*. 2016. №3.

67. ECONOMIC FREEDOM SCORE. The Heritage Foundation. Стратегічний дослідницький інститут США. URL:https://www.heritage.org/index/pdf/2022/countries/2022_IndexofEconomicFreedom-Ukraine.pdf

68. Урядовий портал. Уряд розпочав роботу над суттєвим розширенням економічних свобод в Україні через масову дерегуляцію, - Юлія Свириденко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-rozpochav-robotu-nad-suttievym-rozshyrenniam-ekonomichnykh-svobod-v-ukraini-cherez-masovu-derehuliatsiiu-iuliia-svyrydenko>

69. Релігієзнавство : навчально-методичний посібник / авт.-укладач Н. І. Гончарова. Одеса. Астропринт, 2017. 116 с.

70. Кривенко Ю. В. Релігійні організації як суб'єкти приватного права України. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. ОНЮА*. Одеса: Юрид. л-ра, 2005. Вип. 25. С. 225-228.

71. Мельничук О.П. Теоретико-правовий аналіз діяльності релігійних організацій в демократичні державі: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01. Київ, 2016. 206 с.

72. Дмитрієв Д. А. Релігійні організації як суб'єкти адміністративного права. *Juris Europensis Scientia*. 2022. №2. С. 69–75.

73. «Про свободу совісті та релігійні організації»: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

74. Барабаш О. В., Качурова С. В., Титов В. Д. Релігієзнавство. Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Х.: Право, 2004. 272 с.

75. Кислюк К. В., Кучер О. М. Релігієзнавство: Навч. посібник для студентів вузів / Народ. укр. акад. - 3-є вид., перероб. і доп. К.: Кондор, 2004. 646 с.

76. Проект Концепції державно-конфесійних відносин в Україні. Всеукраїнська Рада Церков та релігійних організацій.

URL: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/proekt-koncepciyi-derzhavno-konfesiynyh-vidnosyn-v-ukrayini>

77. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2023 р. Форма. Архів Державної служби України з етнополітики та свободи совісті.

78. Методичні рекомендації «Державна реєстрація релігійних громад». Чернігівська обласна державна адміністрація. Департамент культури і туризму, національностей та релігій.

79. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. Реєстраційні послуги. URL: <https://dess.gov.ua/registration-services/>

80. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. Релігійні організації: узагальнення за даними ЄДР.

81. «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

82. Халецька А. А. Неприбуткові організації та їх значення в реалізації соціальної політики держави Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. №3.

83. Попадинець Г. Правовий статус неприбуткових організацій у господарській діяльності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 855. С.458-463. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_72

84. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

85. «Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру»: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року №440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440->

2016-%D0%BF#Text

86. Пайда Ю. Ю. Понятійно-теоретичні особливості релігійних інституцій. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. №3. С. 68–76.

87. Горват Т. Ю. Церква у структурі суб'єктів господарювання – юридичних осіб. *Підприємництво та інновації*. 2022. №5. С. 119–122.

88. Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2023р.). Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2023r>

89. Катуніна О.В. Поняття «релігійний культ»: науковий та юридичний аспекти. *Українське Релігієзнавство*. 2006. № 39. С. 73–79.

90. Борисова В. І. Релігійна організація – функціональний вид невідприємницьких організацій. *Право України*. 2014. № 2. С. 123-130.

91. Луценко В. В. Сфера релігії як об'єкт державної політики: специфіка управлінського впливу держави. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2017. № 1. С. 97-103.

92. Бочков П.В. Господарська діяльність релігійних організацій як різновид позакультової релігійної діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №3. С. 70-73.

93. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

94. Горват Т.Ю. Установчі документи як орієнтир фінансово-господарської діяльності релігійних організацій. *Науковий погляд: економіка та управління*, 2023. № 1 (81). С.172-176.

95. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Закон України від 15.05.2003 р. №755-

IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

96. Про статутні документи Української Православної Церкви. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dcss.gov.ua/uoc-statutory-documents/>

97. Колісник Г.М. Сутність суб'єктів та видів господарської діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету* 2010. № 5, Т. 4. С. 207-214.

98. Горват Т.Ю. Основи ведення господарської діяльності релігійних організацій в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2022. № 3 (126). С.62-66.

99. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16.04.1991 року № 959-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

100. Єкель Г. В. Теоретичні підходи до розкриття економічної сутності регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2017. № 875. С. 40–45.

101. Концепція вдосконалення державного регулювання господарської діяльності. Указ Президента України від 03.09.2007 року №816\2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816/2007#top>

102. Інструменти регулювання господарської діяльності переглядатимуть у прискореному режимі. Фонд розвитку підприємництва. 2023. URL: <https://bdf.gov.ua/instrumenty-rehuliuвання-hospodarskoi-diialnosti-perehliadatumut-u-pryskorenomu-rezhymi/>

103. Гончаренко О.М. Види саморегулювання господарської діяльності. *Господарське право і процес*. 2016. №11. С. 68-72.

104. Проект Закону України «Про саморегулівні організації». Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=88fc1385-de5f-43d2-b195-440bd373b6b9&title=ProektZakonuUkrainiproSamoregulivniOrganizatsii>

105. Горват Т.Ю. Нормативне регулювання неприбуткових організацій.

Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ. 2023. С. 118-121.

106. Откаленко О.М. Аналіз управління діяльністю неприбуткових організацій. *Вісник ЖНАЕУ*. 2017, № 2 (62), т. 2. С. 98-104.

107. Шпомер А.І., Шванська А.О. Релігійні організації як суб'єкти некомерційної господарської діяльності. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 39. С. 18-23.

108. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16 січня 2003 №435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

109. Бочков П.В. Особливості участі підприємств релігійних організацій у господарських правовідносинах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №4. С. 78-80.

110. Регулюючий вплив держави на фінансово-господарську діяльність релігійних організацій. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. Тернопіль. 2021. С. 75-77.

111. Комітет Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності. Листом-роз'яснення № 565450-01 від 01.10.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_565450-01#Text

112. Герасименко В. Облік в неприбуткових організаціях: міфи та реальність. *Liga zakon*. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/13523_oblk-v-nepributkovikh-organizatsiyakh-mfi-ta-realnst

113. Глебова Н.В., Волошан І.Г. Облік у неприбуткових організаціях. Конспект лекцій. 2011. Харків. Вид. ХНЕУ. 131 с.

114. Як вести облік витрат неприбуткових організацій? Правова допомога. URL: <https://pravdop.com.ua/publications/praktiki-kompanii/kak-vesti-uchet-trat-nepribilnih-organizaciy-08-2022-142/>

115. Смирнова І. Церковні гроші: скільки заробляють релігійні організації України. Час. URL: <https://chas.cv.ua/posadov-priznachennya/129516-%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96->

%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96-
 %D1%81%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B8-
 %D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%8F%D1%8E%D
 1%82%D1%8C-%D1%80%D0%B5.html

116. Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022. Razumkov centre. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf

117. Сотник А.А. Планування та контроль діяльності підприємства. Курс лекцій. 2023. Житомир. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/287225/mod_resource/content/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%201.%20%D0%A1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf

118. Пекна Г.Б., Білокур Г.В. Бізнес-планування та його роль у сучасних умовах розвитку України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 49. С.196-202.

119. Гарнага В.В. Стратегічне планування як основа сталого розвитку підприємництва. *Ефективна економіка*. 2016. №11.

120. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/658/strategichne-planuvannya>

121. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування: Навч. посіб. Л.: Компакт-ЛВ, 2005. 463 с.

122. Бондарук Т. Г., Заїчко І. В., Бондарук І. С. Діагностика фінансового стану підприємства та його інвестиційної привабливості в системі фінансового менеджменту. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. № 1-2. С.62-75. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/6274>

123. Шигун, М., Безверхий, К., Пилипенко, О., Юрченко, О., Поддубна, Н. Цифрові формати представлення фінансової інформації як база для проведення аналізу й аудиту діяльності суб'єкта господарювання. *Financial and*

Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2023. 6(53), 233–246. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4165/3984>

124. Desyatnyuk O., Naumenko M., , Lytovchenko I., Beketov O. Impact of Digitalization on International Financial Security in Conditions of Sustainable Development. *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development* 1/2024, 104-114 URL: <https://ph.pollub.pl/index.php/preko/article/view/5325/4341>

125. Lobunets, T. and Vasylevska, H. and Riabenko, H. and Ivashchenko, Oksana and Kazak, Oksana and Klimenko, S. (2024) The management of finances in international projects: optimizing costs and ensuring success through global investments and financial management *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research* (14(1)). pp. 131-135. ISSN 1804-7890. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/A_25.pdf

126. Desyatnyuk, O., Krysovaty, A., Ptashchenko, O. and Kyrylenko, O. (2024). Financial Security in the Conditions of Globalization: Strategies and Mechanisms for the Protection of National Interests. *Econ. Aff.*, 69(Special Issue): 261-268 URL: <https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv69n1z1.pdf>

127. Десятнюк О., Крисоватий А., Птащенко О. Розвиток фінансового інструментарію бізнесу в умовах цифрової інклюзії. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, № 6(17), 2023. С.28-37, URL: <https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2024/03/6-2023-3.pdf>

128. Бойко О.О. Фінансове планування діяльності сучасного підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 318–322. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/57.pdf.

129. Чемчикаленко Р.А., Майборода, О.В., Кобзар К.А. Організація фінансового планування на підприємстві. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 4. С. 100–106. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/21.pdf.

130. Чайкова О.І., Грачова К.А. Методичні підходи до фінансового планування діяльності підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2018. № 47. С. 32–36. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187510763.pdf>.

131. Сукрушева Г.О., Горопашна Л.Г. Теоретичні основи фінансового

планування на підприємстві в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 17. С. 413–416.

132. Горват Т.Ю. Фінансове планування у неприбуткових релігійних організаціях. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. №2(91). С.119-123

133. Лапіна І., Янчев А. Сутність, проблеми та перспективи фінансового планування підприємств в сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*: зб. наук. праць; за ред.: М.Д. Балджи (голов. ред.). Одеса : Одеський національний економічний університет. 2016. № 10 (242). С. 73–86.

134. Ковальчук Н.О., Михайлюк А.В. Фінансове планування в компанії. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 1. С. 23–27.

135. Налукова Н.І. Управління фінансами неприбуткових установ, організацій. *Економіка: проблеми теорії і практики*. 2009. Вип. 251: в 6 т. Т. IV. С. 1499–1511.

136. Андрущенко І.Г. та ін. Мультимедійний посібник «Судова бухгалтерія». Національна Академія внутрішніх справ. 2017. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/sud_buh/page-11.html.

137. Forecasting. CFI. Forecasting - Overview, Methods and Features, Steps. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/valuation/forecasting/>

138. Frictionless. The Top 5 Strategic Planning Methodologies. URL: <https://frictionlesshq.com/the-top-5-strategic-planning-methodologies/>

139. Краудфандинг як інструмент фінансування громадських організацій. Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=kraudfandyh-yak-instrument-finansuvannya-hromadskyh-orhanizatsij>

140. Переваги Та Недоліки Краудфандингових Платформ. Whodonate. 2023. URL: <https://whydonate.com/uk/blog/perevahy-ta-nedoliky-kraudfandyh/>

141. Краудфандинг: як він працює та чим може бути корисним українському бізнесу. Fintechinsider.2023. URL:

<https://fintechinsider.com.ua/kraudfandyng-yak-vin-praczyuye-ta-chym-mozhe-buty-korysnym-ukrayinskomu-biznesu/>

142. Карпенко О. О., Семенчук Т. Б., Прокопенко О. О., Краудфандинг у світі та Україні. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*. 2019. № 45. С. 40-51.

143. Скільки в Україні послідовників різних церков: соціологи пояснили, від чого це залежить. РБК – Україна. 2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-ukrayini-poslidovnikov-riznih-tserkov-1703409123.html>

144. Crowdfunding for Churches. 7 Steps for Success. Donorbox. URL: <https://donorbox.org/nonprofit-blog/crowdfunding-for-churches>

145. Ільченко В.М., Кубай Д.В., Пістунова В.О. Ефективні інструменти та стратегії залучення фінансування через фандрайзинг та грантрайтинг: від ідеї до реалізації. *Сталий розвиток економіки*. 2024. N 2 (49). С.213-217.

146. Демуз І. О. Фандрайзинг і грантрайтинг як особливий фінансовий механізм міжнародної підтримки наукових проєктів в Україні. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 43. С. 12-20.

147. Christine Bove. 5 Steps to Write a Grant Proposal for your Nonprofit. StartChurch. URL: <https://www.startchurch.com/blog/view/name/5-steps-to-write-a-grant-proposal-for-your-nonprofit>

148. Горват Т.Ю. Фандрайзинг як інструмент залучення ресурсів на користь релігійних організацій. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2023. №38. С. 41-45.

149. Деліні М. М. Фандрайзинг та донорство як інструменти реалізації соціально-економічної відповідальності підприємництва. *Економіка та управління підприємствами. Причорноморські економічні студії*. 2017. № 23. С. 75–78.

150. Соколовська В. В. Сутність та перспектива розвитку в Україні фандрайзингу. *Ефективна економіка*. 2015. № 9.

151. Літкевич А. М. Фандрайзинг як складова частина ресурсного

забезпечення конкурентоспроможності закладу загальної середньої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. С. 108–112.

152. Carnes R. 18 New and Creative Fundraising Ideas for Churches and Faith-Based Organizations. Classy.org. 2022. URL: <https://www.classy.org/blog/fundraising-ideas-churches/> (дата звернення: 19.04.2023).

153. The art of fundraising for religious institutions. Online Fundraising Platform M-Changa. URL: <https://www.fundraising.co.ke/religiousinstitutions/> (дата звернення: 19.04.2023).

154. Климовська Н. Фандрейзинг в умовах карантину: ваші жертводавці мають право знати як ви собі даєте раду з кризою. Українська правда: веб-сайт. 2020. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/07/17/241687/> (дата звернення: 20.04.2023).

155. Religious Endowment definition. Law Insider. URL: <https://www.lawinsider.com/dictionary/religious-endowment>.

156. What is an Endowment and How Does it Work? Church Law Center. 2022. URL: <https://www.churchlawcenter.com/nonprofit/what-is-an-endowment-and-how-does-it-work/>.

157. The Church Commissioners for England, which manages one of the largest endowment funds in the UK, raises £550 million via a debut bond issue to support its long-term charitable objectives and investment goals. The Church of England. 2022. URL: <https://www.churchofengland.org/media-and-news/press-releases/church-commissioners-england-which-manages-one-largest-endowment>.

158. Endowment Fund of the Anglican Church of Canada Financial Statements. 2020. URL: <https://www.anglicanpension.ca/wp-content/uploads/Endowment-Fund-Financial-Statements-ended-Dec-31-21020.pdf>.

159. Planned Giving CREATE A LEGACY. Swiss United Church of Christ. URL: <https://www.swisschurch.org/planned-giving>.

160. The Norwegian Church's Endowment. Ministry of Children and

Families. URL: <https://www.regjeringen.no/en/dep/bfd/organisation/Offices-and-agencies-associated-with-the-Ministry-of-Children-and-Equality/the-norwegian-churchs-endowment/id408533/>.

161. Палінчак М.М., Бокоч В.М. Фінансування релігійних організацій: багатоманіття європейської практики. *Journal of Social Sciences, Nursing, Public health and Education*. 2020. С. 119-128.

162. Білаш О.В. Основні моделі фінансування церков і релігійних організацій у країнах Європейського Союзу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С.172-177.

163. Церковний податок в Німеччині: таємниці, поради та навігація. Віртуальний Український Дім. 2024. URL: <https://ukr-dim.de/tsierkovnii-podatok-v-nimiechchini/>

164. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/zakonoproekt-pro-restituciyu-mayna-cerkvi_n107314

165. Стеблак Д. М. Роль релігійних організацій США. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2019. №22. С. 202-207.

166. Стеблак Д.М. Церква та державні школи в США. *Регіональні студії*. 2019. №16. С.87-92.

167. Остапець Ю.Ю. Мегела Р.Р. Релігійні організації та види фінансування релігійних організацій. *Регіональні студії*, 2021. №25. С. 110-113.

168. Бедь В.В. Право змінювати свої релігійні чи інші переконання: окремі аспекти. 2013. Вип. 6-2(1). С. 59-63.

169. Бедь В.В. Реалізація свободи совісті в Україні: деякі аспекти (проблеми теорії та практики). 2011. № 2. С. 20-29.

170. Бондарук Т. Г. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств та його фінансове забезпечення: нові виклики та перспективи в умовах нестабільності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 39/2023. С. 411-420. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1068/949>

171. Бондарук Т. Г., Заїчко, І. В., Заїчко, І. Д. Роль фінансових ресурсів в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств. *Академічні візії*. 2024. Вип.27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/927>

172. Юрченко О.А., Свирида О.А. Соціальні підприємства в Україні: стан та проблеми розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Випуск 3(03). С. 74 – 78. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/7060/1/Стаття%20Соціальні%20підприємства.pdf>

173. Скрипник С.В., Юрченко О.А., Гринюк О.І. Нові податкові обмеження: вплив на діяльність суб'єктів господарювання. *Наукові перспективи: журнал*. 2022. № 4 (22) 2022. С. 250-259. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/7060/1/Стаття%20Соціальні%20підприємства.pdf>

174. Krysovaty A., Ptashchenko O., Kurtsev O., Arutyunyan O. The Concept of Inclusive Economy as a Component of Sustainable Development. *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development* 1/2024, 164-172, URL: <https://ph.pollub.pl/index.php/preko/article/view/5755/4346>

175. Krysovaty A., H. Lipyana-Goncharenko, S. Sachenko and O. Desyatnyuk. Economic Crime Detection Using Support Vector Machine Classification. Modern Machine Learning Technologies and Data Science Workshop. Proc. 3rd International Workshop (MoMLLeT&DS 2021). Volume I: Main Conference. Lviv-Shatsk, Ukraine, June 5-6, 2021, 830-840.

176. Shlapak, A., Ivashchenko, O., Vasylevska, H., Kyrylenko, S., & Purei, Y. (2024). Financial Analysis as An Effective Tool for Business Management: Identifying Trends and Optimizing Decisions. *International Journal of Religion*, 5(9), 310-317. URL: <https://doi.org/10.61707/6rzzee12>
<http://ijor.co.uk/ijor/article/view/4762>

177. Vasylevska, H., Pozdieieva, K., Ivashchenko, O., Shapoval, O., & Kurtsev, O. (2024). Budgetary fund management in resource-constrained environments: financing strategies. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, 2024ss0727.

<https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0727>

178. Десятнюк О., Крисоватий А., Птащенко О. Стан та тенденції розвитку фінансової інклюзії в Україні. *Світ фінансів*. № 3(76) (2023). – С. 21-34 URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1629>

179. Radynskyy, S., Ratynskiy, V., Diachenko, N., Diachenko, V., Krupka, A., Lobodina, Z., Pohrishchuk, H., Dobizha, N., Shpylyk, S., & Bendiuh, V. (2024). Improving the financing mechanism for the development of local communities based on the use of digital technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2024 (13-128), 35–46. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.300908> URL: <https://journals.uran.ua/eejet/article/view/300908>

180. Дем'янишин В, Лободіна З., Горин В., Дем'янишин В. Методологічні підходи до дослідження державних фінансових ресурсів та фінансової безпеки суб'єктів господарювання в умовах реформування управління публічними фінансами. *Світ фінансів* 2023, 1(74). С.31-47.

181. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Лушней Ю., Лободін Р. Управління публічними фінансами в контексті протидії ризикам воєнного часу. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 4. С. 8–28. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.008>

182. Дем'янишин В. Сучасні вектори реформування управління державними фінансами в умовах модернізації фінансового механізму та фінансової системи України. *Світ фінансів*. 2021. № 2 (67). С. 51-65. (фахове видання). DOI: 10.35774/sf2021.02.051

183. Дем'янишин В.Г., Лободіна З.М., Костецький В.В., Дем'янишин В.В., Напрями розвитку інформаційних технологій в управлінні публічними фінансами, державними фінансовими ресурсами та фінансовою безпекою суб'єктів господарювання державного сектору. *Інноваційна економіка*. 2023. № 1. –\ С. 58–70. <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1015>

184. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Савчук С. Сучасні тенденції розвитку та наслідки трансформації бюджетної системи України в контексті реформування управління публічними фінансами. *Вісник економіки*. 2021. Вип.

4. С. 38–56. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.04.038> URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1294>

185. Крисоватий А. І., Ткачик Ф. П. Еволюційна парадигма фіскального федералізму: трансформація досвіду США в український децентралізм. *Бізнес Інформ.* 2021. №8. С. 109–116. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-109-116>.

186. Крисоватий А. І. Новий прагматизм фіскалізації публічних фінансів. *Світ фінансів.* 2021. № 1. С. 10–23 URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1391/1397>.

187. Крисоватий, А. І. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук ; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 236 с.

188. Четверта промислова революція: зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків: моногр. / за наук. ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого та д.е.н., проф. О.М. Сохацької. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 478 с.

189. Десятнюк О. М., Горват Т. Ю. Регулювання фінансової діяльності підприємств в умовах воєнної економіки, поточний стан та прогнози. *Світ фінансів.* 2023 №2 (75). С. 45-55. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3918009> DOI: 10.35774/sf2023.02.045

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Класифікація організаційно-правових форм господарювання згідно Наказу від 28 травня 2004 року №97 «Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення змін до Наказу Держспоживстандарту України від 21 березня 2004 року №59 та скасування нормативних документів (із змінами та доповненнями)

КЛАСИФІКАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Код	Назва	Попередній код
100	Підприємства	
110	Фермерське господарство	200
120	Приватне підприємство	120
130	<i>Колективне підприємство*</i>	130
140	Державне підприємство	140
145	Казенне підприємство	145
150	Комунальне підприємство	150
151	Спільне комунальне підприємство	
160	Дочірнє підприємство	330
170	Іноземне підприємство	170
180	Підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки)	135
185	Підприємство споживчої кооперації	136
190	<i>Орендне підприємство*</i>	190
191	<i>Індивідуальне підприємство*</i>	100
192	<i>Сімейне підприємство*</i>	110
193	<i>Спільне підприємство*</i>	160

Джерело: зразок з Наказу (<https://zakon.help/article/kopfg---dk-0022004?menu=82>)

Продовження ДОДАТКУ А

200	Господарські товариства	
230	Акціонерне товариство	230
231	Відкрите акціонерне товариство *)	231
232	Закрите акціонерне товариство *)	232
235	Державна акціонерна компанія (товариство)	-
236	Державна холдингова компанія	
237	Холдингова компанія	
240	Товариство з обмеженою відповідальністю	240
250	Товариство з додатковою відповідальністю	250
260	Повне товариство	260
270	Командитне товариство	270
280	Адвокатське об'єднання	-
281	Адвокатське бюро	-
300	Кооперативи	180
310	Виробничий кооператив	181
320	Обслуговуючий кооператив	
321	Житлово-будівельний кооператив**)	182
322	Гаражний кооператив**)	184, 185
330	Споживчий кооператив	-
331	Споживче товариство	
340	Сільськогосподарський виробничий кооператив	186
350	Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив	187
390	Кооперативний банк	-

Джерело: зразок Наказу

Продовження ДОДАТКУ А

400	Організації (установи, заклади)	400, 410, 420
410	Орган державної влади	-
415	Судова система	-
420	Орган місцевого самоврядування	-
425	Державна організація (установа, заклад)	-
430	Комунальна організація (установа, заклад)	-
435	Приватна організація (установа, заклад)	-
440	Організація (установа, заклад) об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки, споживчої кооперації тощо)	-
490	<i>Організація орендарів*</i>	430
495	<i>Організація покупців*</i>	440
500	Об'єднання підприємств (юридичних осіб)	
510	Асоціація	280, 421
520	Корпорація	290
530	Консорціум	300
540	Концерн	310
560	Спілка споживчих товариств	
590	Інші об'єднання юридичних осіб	320
600	Відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи	
610	Філія (інший відокремлений підрозділ)	500, 520
620	Представництво	510

Джерело: зразок Наказу

Продовження ДОДАТКУ А

700	Непідприємницькі підприємства	-
710	Органи адвокатського самоврядування	-
711	Органи суддівського самоврядування	-
712	Вища кваліфікаційна комісія суддів України	-
720	Фонди соціального страхування	
750	Саморегулівна організація	
760	Асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання	
770	Торгово-промислова палата	
780	Аудиторська палата України	
800	Громадські об'єднання, профспілки, благодійні організації та інші подібні організації	
821	Спілка об'єднань громадян**)	
810	Політична партія	450
815	Громадська організація	460
820	Громадська спілка	-
825	Релігійна організація	470
830	Профспілка	480, 481, 482, 483, 484, 485, 487
835	Об'єднання профспілок	486
840	Творча спілка (інша професійна організація)	461
845	Благодійна організація	490, 492, 493, 494
850	Організація роботодавців	-
855	Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	491
860	Орган самоорганізації населення	462

Джерело: зразок Наказу

Продовження ДОДАТКУ А

900	Інші організаційно-правові форми	
910	Підприємець - фізична особа	340
915	Товарна біржа	-
920	Фондова біржа	-
925	Кредитна спілка	-
940	Недержавний пенсійний фонд	-
950	Садівниче товариство**)	183
995	Інші організаційно-правові форми	

* Чинним законодавством не передбачається створення та державна реєстрація нових підприємств та організацій з такими організаційно-правовими формами.

**) Державна реєстрація нових юридичних осіб з такими організаційно-правовими формами не передбачається.

(розділ 4 із змінами, внесеними згідно з наказами Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 30.05.2005 р. N 133, від 05.11.2007 р. N 297, від 27.04.2009 р. N 167, від 25.09.2009 р. N 342, наказами Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 19.06.2015 р. N 615, від 23.02.2017 р. N 260, від 23.11.2018 р. N 1749)

Джерело: зразок Наказу

ДОДАТОК Б

ЗВІТ про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2023 року (за даними обласних державних (військових) адміністрацій)															
№	Назва релігійних об'єднань та незалежних релігійних організацій	Кількість релігійних організацій													Кількість припинених юридичних осіб - релігійних організацій
		ВСЬОГО	в тому числі												
			Центри	Управління	Громади		Монастирі			Братства	Місії	Духовні навчальні заклади			
					Всього	з них юридичних осіб	Всього	з них жіночі	з них чоловічі			Всього	з них середні	з них вищі	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Вінницька	2239	0	16	2178	1073	27	12	15	5	8	5	1	4	0
2	Волинська	1683	3	8	1632	*	20	12	8	3	9	8	3	5	3
3	Дніпропетровська	1539	5	14	1482	1140	14	8	6	3	12	9	4	5	3
4	Донецька	1879	6	17	1805	*	13	6	7	1	26	11	0	11	1
5	Житомирська	1643	0	9	1582	*	27	11	16	5	13	7	7	0	0
6	Закарпатська	1856	3	18	1750	1263	60	29	31	8	9	8	5	3	0
7	Запорізька	1099	0	10	1065	885	11	8	3	0	9	4	0	4	4
8	Івано-Франківська	1444	1	10	1360	1198	36	19	17	10	17	10	5	5	0
9	Київська	1953	4	7	1889	*	22	9	13	2	20	9	3	6	0
10	Кіровоградська	756	0	5	742	*	6	2	4	0	3	0	0	0	0
11	Луганська	869	0	11	840	*	6	1	5	0	7	5	3	2	0

12	Львівська	3301	4	26	3145	*	69	34	35	9	30	18	9	9	1
13	Миколаївська	762	0	9	743	492	5	3	2	0	5	0	0	0	0
14	Одеська	1399	3	17	1321	1321	25	0	25	2	20	11	1	10	0
15	Полтавська	1212	0	11	1181	*	9	6	3	4	4	3	0	3	0
16	Рівненська	1644	0	6	1589	*	22	10	12	2	20	5	2	3	0
17	Сумська	549	0	4	536	490	7	2	5	0	0	2	2	0	0
18	Тернопільська	1851	0	12	1774	1503	47	25	22	2	5	11	10	1	0
19	Харківська	861	0	13	818	*	11	6	5	2	9	8	5	3	0
20	Херсонська	995	0	9	972	972	7	3	4	1	5	1	0	1	0
21	Хмельницька	1998	2	14	1930	1209	23	12	11	3	18	8	3	5	0
22	Черкаська	1471	0	10	1437	597	13	9	4	1	10	0	0	0	2
23	Чернівецька	1379	1	12	1330	1156	21	7	14	0	7	8	0	8	0
24	Чернігівська	976	0	8	947	605	14	7	7	1	3	3	3	0	1
25	м. Київ	1299	60	30	992	*	32	*	*	22	113	50	0	50	1
	РАЗОМ	36657	92	306	35040	13904	547	241	274	86	382	204	66	138	16

* Інформація не надана обласними державними (військовими) адміністраціями у зв'язку з обставинами, що були викликані повномасштабною агресією РФ та введенням в Україні воєнного стану

** У формі наявні коментарі та уточнення. Про їх наявність свідчить червоний трикутник у правому верхньому куті комірки

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у вітчизняних фахових виданнях, зарубіжних періодичних наукових виданнях, а також виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах даних

1. Горват Т. Ю. Ендавмент як джерело фінансування релігійних організацій (зарубіжний досвід). *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1666> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-67>
2. Горват Т. Ю. Механізм державного регулювання економіки у сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2022. №68. С.212-217. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/39.pdf DOI: 10.32782/infrastructure68-37
3. Горват Т. Ю. Церква у структурі суб'єктів господарювання -юридичних осіб. *Підприємництво та інновації*. 2022. №25. С. 119-122. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/554/539> DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.20>
4. Горват Т. Ю. Основи ведення господарської діяльності релігійних організацій в Україні. Держава та регіони. *Серія: економіка та підприємництво*. 2022. №3 (126). С. 62-66. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/3_2022/11.pdf DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-9>
5. Горват Т. Ю. Установчі документи як орієнтир фінансово-господарської діяльності релігійних організацій *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. №1 (81). С. 172-176. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2023/1_81_2023/27.pdf DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2023-81-25>
6. Горват Т. Ю. Фандрайзинг як інструмент залучення ресурсів на користь релігійних організацій. *Modern Economics*. 2023. №38. С.41-45. URL:

<https://modecon.mnau.edu.ua/issue/38-2023/horvat.pdf>

DOI:

[https://doi.org/10.31521/modecon.v38\(2023\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.v38(2023)-06)

7. Горват Т. Ю. Фінансове планування у неприбуткових релігійних організаціях. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. №91. С. 119-123.

URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/2_91_2023_ukr/17.pdf

DOI:

<https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-2-15>

8. Десятнюк О. М., Горват Т. Ю. Регулювання фінансової діяльності підприємств в умовах воєнної економіки, поточний стан та прогнози. *Світ фінансів*. 2023 №2 (75). С. 45-55.

URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3918009>

DOI: 10.35774/sf2023.02.045

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Горват Т. Ю. Регулювання фінансовою стійкістю підприємств в умовах пандемії Covid-19. Збірник тез доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Український цивілізаційний простір: витоки, розвиток, проблеми» (12-13 листопада 2020 р.) - Ужгород, Україна, 2020. С. 169-174.

10. Горват Т. Ю. Фінансова діяльність підприємства як об'єкт регулювання. Збірник тез доповідей V Міжнародної наукової конференції «Економіка та людиноцентризм: сучасний фундамент розвитку людства» (23-24 квітня 2021 р.) - Лейпциг, Німеччина, 2021. С. 121-125.

11. Горват Т. Ю. Місце релігійної організації у класифікації суб'єктів господарювання. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права» (28 квітня 2021 р.) Полтава, 2021. С. 47-49.

12. Горват Т. Ю. Регулюючий вплив держави на фінансово-господарську діяльність релігійних організацій. Збірник тез доповідей XVIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (6 травня 2021 р.) Тернопіль, 2021. С. 75-77.

13. Горват Т. Ю. Підходи до класифікації форм державного регулювання економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Сучасні тенденції формування соціальної відповідальності бізнесу» (25-26 червня 2021 р.) Лісабон, Португалія. 2021. С. 84-88.

14. Горват Т. Ю. Підходи до класифікації методів державного регулювання економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Цифровізація економіки як фактор стійкого розвитку держави» (23-24 вересня 2022 р.) Кельце, Польща. 2022. С. 191-194.

15. Горват Т. Ю. Інструментарій державного регулювання економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Механізми забезпечення розвитку економіки в умовах глобальних змін: міжнародний досвід» (21-22 жовтня 2022 р.) Рига, Латвія. 2022. С. 86-89.

16. Горват Т. Ю. Характер діяльності релігійних організацій в умовах воєнного стану. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права» (29 жовтня 2022 р.) Кропивницький, 2022. С.48-49.

17. Горват Т. Ю. Нормативне регулювання неприбуткових організацій. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення» (8 квітня 2023 р.) Київ. С. 118-121.

18. Горват Т. Ю. Ключові джерела формування фінансових ресурсів у релігійних організаціях. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій» (19-20 травня 2023 року) Свалява. 2023. С.212-214

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ,
НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА РЕЛІГІЙ

пл. Народна, 4, м. Ужгород, 88008, тел/факс.: (03122) 69-61-30, 3-25-80, 61-27-96,
e-mail: vn_pol@carpathia.gov.ua; Код ЄДРПОУ 38207692

15.03.2024 № 01-07/150

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Горват Тетяни Юріївни
на тему: «Фінансове регулювання діяльності релігійних
організацій»

Результати дисертаційного дослідження Горват Тетяни Юріївни на тему «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій» були використані у діяльності Департаменту стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської ОДА–ОВА.

Практичний інтерес та інформаційну цінність для Департаменту стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської ОДА–ОВА становлять висновки та пропозиції Горват Тетяни Юріївни, що стосуються систематизації релевантних інструментів залучення додаткових фінансових ресурсів, покликаних сприяти стабільній фінансово-господарській діяльності вітчизняних релігійних організацій.

Довідка видана для подання у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Директор департаменту

Роман МОЛДАВЧУК

Ужгородська українська богословська академія

88 000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Ю. Гойди, 4;
 тел.: +38 (0312) 61-28-01; тел./факс: +38 (0312) 61-29-45;
 web-сторінки: www.uuba.org.ua; www.keuapc.org.ua; e-mail: uzuuba@gmail.com

№ 21-3/03-24
 від «21» 03 2024 р.

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Горват Тетяни Юріївни
 на тему: «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій»

Результати дисертаційного дослідження Горват Тетяни Юріївни на тему «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій» для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» були використані у діяльності Ужгородської української богословської академії.

Практичну цінність для релігійної організації (духовного закладу освіти) Ужгородської української богословської академії становлять висновки та пропозиції Горват Тетяни Юріївни, що стосуються розвитку та вдосконалення внутрішніх процесів, систем управління та структури організації для ефективної діяльності.

Подані пропозиції становлять практичний інтерес та використовуватимуться у процесі діяльності.

Довідка видана для подання у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Проректор з навчальної
та духовно-виховної роботи

протоієрей Ілля КАНАКІН

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ МУКАЧІВСЬКО-КАРПАТСЬКА ЄПАРХІЯ

88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Ю. Гойди, 4
Тел.: +38 067 310 88 80 (єпископ); +38 098 600 90 91 (помічник єпископа)
E-mail: mke.pcu@gmail.com; web-сторінка: www.keuapc.org

№ 17-2/04-24
від «17» 04 2024 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Горват Тетяни Юріївни
на тему: «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій»

Дисертаційне дослідження Горват Тетяни Юріївни щодо фінансового регулювання діяльності релігійних організацій є актуальним з огляду на нечисленні розвідки, що стосуються фінансово-економічних аспектів діяльності таких структур.

Практичну цінність для релігійної організації Управління Мукачівсько-Карпатської єпархії Української Православної Церкви (Православної Церкви України) становлять рекомендації щодо встановлення ефективної системи моніторингу та оцінки фінансової продуктивності.

Подані рекомендації становлять практичний інтерес та використовуються у процесі діяльності єпархії.

Довідка видана для подання у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

+ *Віктор Бедь*

+ Віктор БЕДЬ,
ЄПИСКОП МУКАЧІВСЬКИЙ І КАРПАТСЬКИЙ,
КЕРУЮЧИЙ МУКАЧІВСЬКО-КАРПАТСЬКОЮ ЄПАРХІЄЮ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ

**ПАРАФІЯ НА ЧЕСТЬ
СВЯТОГО АПОСТОЛА УКРАЇНСЬКОГО АНДРІЯ ПЕРВОЗВАНОВОГО
МУКАЧІВСЬКО-КАРПАТСЬКОЇ ЄПАРХІЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ**

88000, Україна, Закарпатська область, м. Ужгород, вул. Ференца II Ракоці, 18 А
Тел.: 050 936 52 69; web-сторінка: www.keuapc.org

№ 22-2/04-24
від «22» 04 2024 р.

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Горват Тетяни Юріївни
на тему: «Фінансове регулювання діяльності релігійних організацій»**

Визначені у дисертаційному дослідженні Горват Тетяни Юріївни висновки та пропозиції, що стосуються управління фінансовими ресурсами релігійних громад успішно впроваджені та застосовуються на практиці парафії на честь святого апостола українського Андрія Первозваного.

Практичну цінність для релігійної громади мають рекомендації щодо необхідності розширення альтернативних каналів залучення фінансових ресурсів для релігійної громади (парафії).

Подані рекомендації становлять практичний інтерес та успішно впроваджені у практику релігійної громади.

Довідка видана для подання у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Священнослужитель парафії на
честь святого апостола українського
Андрія Первозваного

ієрей Петро ФЕРЕНЦ